

วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
AN ANALYSIS OF PERSONAL MEDIA IN THE PROPAGATION OF BUDDHISM

พระโยธกา ปุณณวิโส (บุญมาวงษา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

วิเคราะห์เรื่องสี่บุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระโยธกา ปุณณวิโส (บุญมาวงษา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analysis of Personal Media in the Propagation of Buddhism

Phra Yotaka Puññavaṃso (Boonmawongsa)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสี่บุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย ..... ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

..... กรรมการ

(พระบุญทรง ปุณฺณโร, ดร.)

..... กรรมการ

(พระครูประวิตรวรานุกต, ดร.)

..... กรรมการ

(พระวิสิทธิ์ จิตวิสิทธิ์, ดร.)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย พระบุญทรง ปุณฺณโร, ดร. ประธานกรรมการ

พระครูประวิตรวรานุกต, ดร. กรรมการ

พระวิสิทธิ์ จิตวิสิทธิ์, ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....

(พระโยธกา ปุณฺณวิโส)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : วิเคราะห์เรื่องสี่บุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผู้วิจัย : พระโยธกา ปุณณวิโส (บุญมาวงษา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระบุญทรง ปุณณโร, ดร., พธ.บ. (พระพุทธศาสนา),
ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา).

: พระครูประวิตรวรานุกูต, ดร., พธ.บ. (ศาสนา), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Pali and Buddhism)

: พระวิสิทธิ์ จิตวิสิโท, ดร., พธ.บ. (จริยศึกษา), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา),
Ph.D. (Philosophy)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์สี่บุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีกับการสื่อสาร ๒) เพื่อศึกษาการสี่บุคคลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สี่บุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ผู้ทำหน้าที่สี่บุคคล ๔ ท่านตามพุทธลีลาการสอนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ ประการคือสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง สมาทปนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย สมุตเตชนาเรียงใจให้แก้แล้วกล้าและสัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมโกศาจารย์ และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นหลักคำสอนที่แท้จริง ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ส่วนพระราชธรรมพุทธิศาสตร์ นั้นมีลีลาในการสอนประชาชนไปแนวมุ่งเน้นให้ผู้รับสารมีความรู้ที่ชัดเจนด้วย สันตสนา จึงสามารถชักจูงจิตใจให้ผู้สนใจใคร่ศึกษา ตามสันตสนาเกิดมิติปลุกจิตใจให้ผู้ศึกษามีความมานะเข้มแข็งยิ่งขึ้น และผลงานของท่านทั้งสองจะมีผู้เข้าถึงได้น้อยเพราะต้องใช้ปัญญาในการพิจารณานิเทศ และพระมหาจุฬาลงกรณราชเดช นั้นมีลีลาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทาง สมุตเตชนา และสัมปหังสนา คือนำให้ผู้รับสารเกิดความรื่นเริงบันเทิงใจไปกับการรับรู้ข้อมูลพื้นฐานทางศาสนาด้วยการใช้คำสื่อสารที่ร่วมสมัยฟังแล้วเข้าใจง่าย และเข้าถึงได้ในทุกระดับของผู้ฟัง/รับสารซึ่งเป็นจุดเด่นของท่านทั้งสอง สรุปว่า สี่บุคคล ๔ ท่านเป็นบุคคลสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะท่านเหล่านั้นสามารถแก้วิกฤตของพุทธศาสนามาได้เสมอ โดยเฉพาะสมเด็จพระพุทธิธรรมโกศาจารย์ ในกรณีธรรมกายและสันธอศก เป็นต้น

Thesis Title : An Analysis of Personal Media in the Propagation of Buddhism

Researcher : Phra Yotaka Puññavamsa (Boonmawongsa)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Boonsong Puññadharo, Dr., B.A. (Buddhist Studies),
M.A (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Phrakruprawitwaranuyut, Dr., B.A. (Religions), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Pali and Buddhism)

: Phra Wisit Thitavisiddho, Dr., B.Ed. (Ethical Studies),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : February 23, 2018

Abstract

The thesis entitled ‘An Analysis of Personal Media in the Propagation of Buddhism’ consists of three objectives: 1) to study the concept and theory of communication, 2) to explore the personal media towards the propagation of Buddhism and 3) to analyze the personal media in the propagation of Buddhism. This study is based on the analysis of four media people individuals in line with the four the Buddha’s style of teaching viz., **Sandassanā**: elucidation and verification, **Samādapanā**: incitement to take upon oneself, **Samuttejanā**: filling with enthusiasm and **Sampahaṃsanā**: filling with delight and joy.

The results revealed that the teaching’s style of the most venerable **Phra Dharma Kośācārya** (Prayoon Dhammacitto) and Somdet **Buddhaghosācārya** (P.A. Payutto) focus on the **Sandassanā** or elucidation of the knowledge to the receivers. They can inspire those interested in studying and cultivate the learners to be more rigorous learning. The works of both them are considered as the traditional doctrines of Buddhism and requires the cognitive ability to understand. Thus, there are few people have access to the works of both venerable.

Regarding Venerable **Phra Rāja Dharmanidēśa** (Payom Kalayano) and Phramaha Wuttichai Vajiramedhi, they propagate Buddhism in the manner of

Samuttejanā or filling with enthusiasm and **Sampahamsanā** or filling with delight and joy. They teach the fundamental Buddhism to people of all walks of life by using the simple and modern language. And these made the both venerable outstanding in propagating Buddhism. These four respected monks are considered as the important person of propagating the Buddhist teaching at the present time. Since, they can always solve the crisis of Buddhism. Especially, Somdet Phra Buddha Ghosajarn (P.A. Payutto) has solved the crisis of Wat Phra Dhammakaya and the Santi Asoke.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ ด้วยความเมตตาจาก พระบุญทรง ปุณฺณโร, ดร., พระครูประวิตรวรานุกฤต, ดร., พระวิสิทธิ์ จิตวิสิทฺโธ, ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พระมหาสมบูรณ วฑฺฒิกโร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, ดร.พระมหาดนัยพัชร์ คมภีรปณฺโณ, ดร. กรรมการสอบ, ดร.พิสิฏฺฐ์ โคตรสุโพธิ์ ประธานกรรมการสอบ พระอาจารย์ดร.ณัฐวัฒน์ ถาณปโป (ตั้งปฐมวงศ์) ที่ให้ปรึกษาคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ พร้อมตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์

ขอขอบคุณอาจารย์ ศุภย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ทุกท่านตลอดจนคณะเจ้าหน้าที่ทุกๆ ท่านที่กรุณาถ่ายทอดสรรพวิชาและการกำลังใจที่ดีเสมอมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน พระนิสิต ทุกๆ รูป และนิสิตคฤหัสถ์ ทุกๆ คน ผู้เป็นกัลยาณมิตรทุกรูป/คน ที่ช่วยเหลือข้อมูลในการศึกษาวิจัย ตลอดถึงผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่าน ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงประกอบในการทำวิจัยครั้งนี้

ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชาและบูชาคุณบุพการีผู้ให้กำเนิดและครอบครัวที่อุปถัมภ์ปัจจัยในการศึกษาและญาติมิตรทุกคนขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดคุ้มครองอภิบาลทุกท่านที่มีอุปการคุณต่อผู้ศึกษาวิจัยตามที่ได้ระบุนามมานั้น และไม่ได้ระบุนามเอาไว้ ให้ประสบพบแต่ความสุขความเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และธรรมสารสมบัติพิพัฒน์มงคลสมบูรณผลจนตลอดชนมายุกาล

พระโยธกา ปุณฺณวิโส (บุญมาวงษา)

๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๕
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๕
บทที่ ๒ แนวความคิดและทฤษฎีเรื่องสื่อบุคคลกับการสื่อสาร	๑๖
๒.๑ ความหมายของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร	๑๖
๒.๒ ประเภทของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร	๓๔
๒.๓ ความสำคัญของเรื่องสื่อบุคคลกับการสื่อสาร	๔๐
๒.๔ ลักษณะของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร	๔๒
๒.๕ ประโยชน์ของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร	๔๓
บทที่ ๓ เรื่องสื่อบุคคลกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนา	๕๑
๓.๑ บทบาทและหน้าที่ของสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๕๑
๓.๒ วิธีปฏิบัติของสื่อตามแนวคิดทางการสื่อสารตามกรอบ SMCR	๕๒
๓.๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)	๕๖

๓.๔ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ)	๖๐
๓.๕ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี	๖๒
บทที่ ๔ วิเคราะห์เรื่องสี่บุคคลกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนา	๖๖
๔.๑ วิเคราะห์การเผยแพร่ของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี ตามหลักแนวคิดการสื่อสาร	๖๖
๔.๒ วิเคราะห์การเผยแพร่ของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณีตามหลักแนวคิดสี่บุคคล	๗๔
๔.๓ วิเคราะห์การเผยแพร่ของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณีตามหลักการทางพุทธศาสนา	๗๙
๔.๔ สรุป	๘๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๘๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๗
๕.๑.๑ แนวความคิดเรื่องสี่บุคคล	๘๗
๕.๑.๒ เรื่องสี่บุคคลกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๘๘
๕.๑.๓ วิเคราะห์เรื่องสี่บุคคลในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๘๙
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๓
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	๙๓
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	๙๔
บรรณานุกรม	๙๕
ภาคผนวก	๙๗
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๘

สารบัญภาพ

รูปภาพประกอบที่ ๑ : แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เค.เบอร์โล	๑๗
รูปภาพประกอบที่ ๒ : แบบจำลองการสื่อสารในลักษณะทางเดียว (One-way communication)	๒๓
รูปภาพประกอบที่ ๓ : แบบจำลองการสื่อสารในลักษณะสองทาง (Two-way Communication)	๒๓

สารบัญตาราง

ตารางประกอบที่ ๑ : ลักษณะของสื่อในการสื่อสารประเภทต่างๆ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อชื่อคัมภีร์

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๒๕ โดยเรียงลำดับตามคัมภีร์ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (ภาษาไทย)

(๒) การใช้หมายเลขย่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้หมายเลขย่อพระไตรปิฎกภาษาไทยในวิทยานิพนธ์นี้ แจงระบุ ชื่อคัมภีร์/เล่ม/ ชื่อ/ หน้า ตามลำดับ เช่น ที. ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๖๐. อ้างอิงนั้นหมายถึง คัมภีร์สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ชื่อที่ ๕๐ หน้า ๖๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

(๓) การใช้หมายเลขย่อคัมภีร์อรรถกถา

การใช้หมายเลขย่ออรรถกถาภาษาไทยในวิทยานิพนธ์นี้ แจงระบุ ชื่อคัมภีร์/ลำดับเล่ม/ ภาค/ตอน/หน้า ตามลำดับ เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๘๙. อ้างอิงนั้นหมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ ตอนที่ ๒ หน้า ๘๙ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๒๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นบุคคลที่เต็มเปี่ยมไปด้วยวิชาและจรณะธรรมจริยา และวัตรปฏิบัติที่ดั่งาม ทั้งในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในบั้นปลาย พระองค์มีจริยาวัตรอันทรงคุณค่าต่อการเป็นต้นแบบทางจิตวิญญาณ (Spiritual Idol) ที่ดีที่ส่งผลให้เกิดอิทธิพลต่อการเป็นสื่อบุคคล ในกระบวนการสื่อสารทางด้านพระพุทธศาสนาจนถึง ๒,๖๐๐ กว่าปี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากในชมพูทวีปจนหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานแล้วเหล่าพระสงฆ์สาวกต่างก็ได้ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์การทำตติยสังคายนา ครั้นเสร็จแล้วได้อาราธนาให้พระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเลือกสรรพระอรหันต์ส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ จำนวน ๙ สาย เมื่อ พ.ศ. ๓๐๓ พระพุทธศาสนาจึงได้แพร่หลายออกไปนอกประเทศอินเดียแต่ครั้งนั้น โดยพระโสณเถระกับพระอุตระเถระ ได้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตมายังดินแดนสุวรรณภูมิ^๑ ดั่งมีหลักฐานปรากฏอยู่ที่พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม อันแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยครั้งนั้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา นั้น พระสงฆ์นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย หนึ่งในพุทธบริษัทซึ่งถือว่าเป็นองค์หลัก เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^๒ ด้วยพระสงฆ์สาวกส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่การค้ำบับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเนืองนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^๓ มีปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้นท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย นอกจากนี้พระภิกษุสงฆ์ในพุทธศาสนาอยู่ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งเป็นผู้อบรมสั่งสอน

---

^๑ จำนงค์ ทองประเสริฐ, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพฯ : อภิธรรมมูลนิธิ มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๒๘๖.

^๒ เสถียร พันธรั้งษ์, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

หลักธรรมทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข และในบางโอกาสก็ให้การสนับสนุนช่วยเหลือสงเคราะห์ชุมชนในด้านต่างๆ โดยอยู่ภายใต้กรอบอันติงามของศาสนา

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญคือ การสั่งสอน แต่ก็ต้องอาศัยวิธีการอื่นอีกที่สำคัญคือ การสื่อสารผ่านช่องทาง “รูปแบบของสื่อบุคคล” ที่ถือเป็นช่องทางการสื่อสารต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ สำหรับในประเทศไทยซึ่งเป็นศาสนาพุทธแบบเถรวาทนั้น การให้ความสำคัญและความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่จะอยู่ที่พระสงฆ์ โดยที่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาท โดยรวมเรียกว่า Monastic Buddhism หมายถึง พุทธศาสนาที่มีวัด หรือพระเป็นศูนย์กลาง เพราะสังคมให้น้ำหนักหรือบทบาทแก่พระสงฆ์ให้ทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาด้วยการเผยแผ่พระธรรม นำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ โดยพระภิกษุ พระภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาในปัจจุบันได้ไปช่วยเหลือมวลมนุษยชาติให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยการปฏิบัติตนตามหนทางที่ท่านทรงตรัสสั่งสอนไว้คือ มรรคมีองค์ ๘ ด้วยการอุทิศตนทำงานรับใช้มวลมนุษยชาติเพราะความกตัญญูต่อพระธรรม และมีความเชื่อมั่นในศักยภาพว่าสามารถจะทำประโยชน์ให้สังคมได้อีกมาก^๔

จากข้อธรรมที่ได้ค้นมาจะเห็นได้ว่า “สื่อบุคคล” สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คนให้คนเห็นคุณค่าของการให้มากกว่าการรับ ลดความเห็นแก่ตัวและเป็นการบ่มเพาะนิสัยของการเป็นผู้ให้ เปรียบดังต้นกล้าแห่งสติปัญญาของคนรุ่นใหม่ ที่จะสอนให้พวกเขามีคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ว่าการทำงานให้เกิดการเรียนรู้ที่จะทำให้คนเปลี่ยนแปลง ทุกคนค่อยๆ มาแล้วก็เรียนรู้ ทำให้ชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นการทำงานที่เผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาได้อย่างเป็นรูปธรรม การทำงานเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาและสร้างประโยชน์ให้สังคมทำให้ผู้คนได้กลับมาใช้ชีวิตที่สงบเย็น และเป็นประโยชน์จากการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งในสมัยปัจจุบันได้มีพัฒนาการรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบต่างๆ ทั้งในส่วนของ พระสงฆ์และคฤหัสถ์ในส่วนของพระสงฆ์ได้แก่การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนของ คฤหัสถ์ก็มีการจัดกิจกรรมการเผยแผ่ธรรมะในรูปแบบจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาโดยได้นำหลักธรรมสำคัญ เช่นเบญจศีล เบญจธรรม พรหมวิหาร ๔ ขรवासธรรม ๔ ทิศ ๖ และอบายมุข ๖ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับลักษณะสังคมในปัจจุบัน

การเผยแผ่ศาสนามีวิธีการแตกต่างกัน ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า “สื่อบุคคลด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มีวิธีการเผยแผ่,ปฏิบัติแนวทางหลักการแนวคิด ใช้เทคนิค ลีลา ภาษา และวิธีการชักจูงโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตาม หลักพุทธธรรมได้ถูกต้อง โดยศึกษาในกรณีของ

^๔ พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตถาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๖๖.

พุทธทาสภิกขุ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พระราชาธรรมนิเทศ (พะยอม กลยาโณ) และพระมหาภูมิจัย วชิรเมธี เพื่อต้องการทราบถึงแนวทางและกลยุทธ์ ที่ท่านต่างๆ ได้ใช้หลักการประชาสัมพันธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพเป็นอย่างไร ตลอดจนการรวบรวมเนื้อหาสาร และข้อมูลให้เข้าเป็นหนึ่งเดียวได้อย่างไร และก่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ขึ้นเป็นความรู้ใหม่ ตลอดจนสามารถนำมาสังเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีกับการสื่อสาร
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสื่อบุคคลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีกับการสื่อสารเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ สื่อบุคคลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ วิเคราะห์สื่อบุคคลกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับการสื่อสาร ตลอดจนวิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ประกอบด้วย เอกสารที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล และการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ส่วนเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ วิทยานิพนธ์สารนิพนธ์ หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าเนื้อหาเกี่ยวกับสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และวิเคราะห์สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๒.๓ ขอบเขตประชากรที่จะศึกษา ๑.หลวงพ่อบุญทาสภิกขุ ๒.พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ๓. พระราชาธรรมนิเทศ (พะยอม กลยาโณ) และ ๔.พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวธรรมะต่างๆ สู่บุคคลอื่น สื่อบุคคลจัดได้ว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงในการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากติดต่อกับผู้รับสารโดยตรง ส่วนใหญ่อาศัยการพูดในลักษณะต่างๆ เช่น การเทศน์ ปาฐกถาธรรม (บรรยายธรรม) การสนทนาธรรม การสอนธรรม และตอบปัญหาธรรม แต่สื่อบุคคลก็มีข้อจำกัดคือ ใน

กรณีนี้เนื้อหาเป็นเรื่องซับซ้อน การใช้คำพูดอย่างเดียวอาจไม่สามารถสร้างความเข้าใจได้ทันที และเป็นสื่อที่ไม่ถาวร ยากแก่การตรวจสอบและอ้างอิง นอกจากนี้จะมีผู้บันทึกคำพูดนั้นๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือบันทึกเสียงเอาไว้

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าจากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยพบว่ามีเอกสารและงานวิจัย บทความวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นต้น ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องของผู้ศึกษาวิจัยทำการศึกษาในครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑.๖.๑ หนังสือ

๑) **พระไพศาล วิศาโล**^๕ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในนิภายเถรวาทไว้ในหนังสือเรื่อง “ถึงเวลาเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมากขึ้น” ความว่า สำหรับในประเทศไทยซึ่งเป็นศาสนาพุทธแบบเถรวาทนั้น การให้ความสำคัญและความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่จะอยู่ที่พระสงฆ์ โดยที่พระพุทธศาสนาแบบเถรวาทโดยรวม เรียกว่า Monastic Buddhism หมายถึงพระพุทธศาสนาที่มีวัด หรือพระเป็นศูนย์กลาง ทั้งในด้านการปฏิบัติธรรมขั้นสูงหรือการเผยแผ่ธรรม เพราะสังคมให้น้ำหนักหรือทำหน้าที่แก่พระ จนทำให้เกิดความรู้สึกว่าธรรมเป็นเรื่องของสงฆ์

๒) **พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)**^๖ ได้แสดงทัศนะไว้เกี่ยวกับเรื่องพุทธวิธีในการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือเรื่อง “พุทธวิธีในการสอน” ความว่า ผู้เป็นพระบรมครูในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบผู้เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นครูผู้สอนผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดดังปรากฏพระนามว่า “สตถา เทวมนุสฺส สาณ” พระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นพระบรมครูผู้ยอดเยี่ยมในเรื่องรูปแบบ และแนวทาง พระองค์ทรงใช้หลักการ และวิธีการสอนที่หลากหลาย และเปี่ยมด้วยพระปรีชาและทรงประสิทธิภาพอย่างไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน แนวทางและวิธีการสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้านการเผยแผ่ธรรม ทรงส่งผลทางอิทธิพลมาจนถึงวิธีการสอนและเผยแผ่ธรรมะของพระอริยสงฆ์สาวกในสมัยปัจจุบัน พระองค์ทรงมีพระชนมชีพอยู่ในยุคสมัยที่มีความเชื่อคำสอนและแนวปฏิบัติของสังคมแตกต่างจากพระธรรมคำสั่งสอนเป็นอย่างมาก อีกทั้งมีขอบเขตงานสอนที่ต้องสัมพันธ์กับผู้คนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันในระบบการถือชนชั้นวรรณะที่อย่างเข้มแข็งและในด้านพื้นที่ที่ครอบคลุมอาณาเขตกว้างขวางใหญ่โต แต่ก็ทรงเปลี่ยนใจผู้คนในชมพูทวีปได้มากมายทำให้คนเหล่านั้นมีพระรัตนตรัยเป็น

^๕ พระไพศาล วิศาโล, ถึงเวลาเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมากขึ้น, (กรุงเทพฯ : ส่องสว่าง ทางไท, ๒๕๕๗).

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔).

ที่ฟัง ทั้งยังทรงวางรากฐานให้เหล่าพุทธสาวกพุทธสาวิกาทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน จนพระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวสืบต่อมานานกว่า ๒,๖๐๐ ปีจนถึงทุกวันนี้

๓) **วคิน อินทสระ**^๗ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับพุทธวิธีการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีในการสอน” ความว่า จุดมุ่งหมายที่พระพุทธองค์ทรงสอนในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนตลอด ๔๕ พรรษาของพระองค์ ทรงมีจุดมุ่งหมายในการสอนที่สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อให้ผู้ฟังรู้จริงเห็นแจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (อภิญาธรรมเทศนา) ๒) เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตัวเอง (สนิทานธรรมเทศนา) ๓) เพื่อให้ผู้ฟังเห็นผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร โดยในแต่ละวันก่อนจะเสด็จไปโปรดหรือแนะนำสั่งสอนใครจะทรงพิจารณาาก่อนว่าใครที่ปรากฏอยู่ในข่ายพระญาณแล้วจึงเสด็จไปโปรดบุคคลนั้น โดยใช้ ๓ แนวทางหลัก ได้แก่ ๑) อภิญาธรรมเทศนา ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง คือ เห็นเองแล้วจึงสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามเพื่อใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน ๒) สนิทานธรรมเทศนา ทรงแสดงธรรมมีเหตุผล คือ ผู้ฟังตรึกตรงตามหรือเห็นจริงได้และสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น ๓) สัปภาภิญาธรรมเทศนา ทรงแสดงธรรมให้เห็นจริงคือ หากผู้ฟังนำผลนั้นไปปฏิบัติตามก็จะได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามกำลังของตน

๔) **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)**^๘ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ พุทธลีลา และกลอุบายในการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีในการสอน” ความว่า *หลักการสอน* ๑) เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน ๒) สอนเรื่องที่ลุ่มลึกลงไปตามลำดับ ๓) ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยตัวของจริง ๔) สอนตรงประเด็น ๕) สอนมีเหตุผล ตรงตามได้ ๖) สอนเท่าที่จำเป็น ซึ่งลักษณะวิธีที่ทรงใช้สอนบ่อยๆ มีอยู่ ๓ แนวทาง คือ ๑) แบบสากัจฉา ๒) การบรรยาย ๓) การตอบปัญหา โดยพิจารณาถึงลักษณะของปัญหา และวิธีที่เหมาะสมกับการตอบปัญหานั้นๆ ในสังคี่ติสูตร หมวด ว่าด้วยปัญหาพยากรณ์ได้แยกลักษณะของปัญหาไว้ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) เอกังสพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยนัยเดียว) (๒) ปฏิจฉาพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรตอบโดยย้อนถาม) (๓) วิภังชพยากรณ์ปัญหา (ปัญหาที่ควรแยกตอบ) (๔) ฐปนียปัญหา (ปัญหาที่ควรงดตอบ) ทรงมีรูปแบบการสอน ๔ แบบ ได้แก่ ๑) สันทิสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือให้ไปเห็นกับตา ๒) สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับ และน้อมนำไปปฏิบัติตาม ๓) สมุตเตชนา เร้าใจให้แก่วก้าบังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก และ๔) สัมปหังสนา ชโลมใจให้เข้มขึ้น ราเริงเบิกบานฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการปฏิบัติ *กลวิธีและอุบายประกอบการสอน* ๑) ยกอุทาหรณ์ ยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและเล่านิทานประกอบการสอน ๒) การเปรียบเทียบกับคำอุปมา

^๗ วคิน อินทสระ, **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://dharma.thaiware.com/article_detail.php [๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖].

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**.

เพื่อช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้นโดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรม ๓) การใช้อุปกรณ์การสอน ๔) การทำเป็นตัวอย่าง ๕) การเล่นเกม เล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ ๖) อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล ๗) การรู้จักจังหวะ และโอกาส ๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ๙) การลงโทษและให้รางวัล และ๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

๕) **ปรมะ สตะเวทิน**^๙ ได้กล่าวถึงทฤษฎีสื่อสารของ Wilbur Schramm และแนวคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคล ในหนังสือ “หลักนิเทศศาสตร์” สรุปโดยสังเขปความว่า การสื่อสารมักจะถูกกล่าวถึง ในสองหรือสามมิติที่สำคัญ คือ สาร (Message) แหล่งหรือต้นตอ (Source) ตัวส่งออกหรือผู้ส่งสาร และจุดหมายปลายทางหรือผู้รับสาร โดยผู้รับสารอาจมีหลายรูปแบบแต่ละรูปแบบจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการสื่อสารของกลุ่ม ร่วมกับเนื้อหาที่จะสื่อสาร และรูปแบบของสารที่ถูกส่งไปยังจุดหมายปลายทาง เป้าหมายอาจจะเป็นตัวเอง คนอื่น สิ่งอื่นหรือแม้แต่องค์กร ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหน่วยย่อยอย่างน้อยสองหน่วย ที่ต้องมีความเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ร่วมกัน ทั้งนี้สามารถจำแนกไปตามกระบวนการของสื่อข่าวสาร เมื่อแบ่งเป็นการสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) และการสื่อสาร ๒ ทาง (Two-Way Communication) การสื่อสารมีขอบข่ายครอบคลุมลักษณะการสื่อสารของมนุษย์ ๓ ลักษณะ คือ (๑) การสื่อสารส่วนบุคคล (Intrapersonal Communication) (๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) และ(๓) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ทั้งนี้ลักษณะของสื่อบุคคลประกอบด้วย ๑. การพูดสนทนา เป็นการสื่อสารของบุคคลโดยทั่วไปในวงสนทนา ๒. การอภิปราย เป็นการสื่อความโดยกลุ่มคนตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป ๓. การบรรยาย เป็นการสื่อความเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ๔. การประชุม ๕. การสัมมนา และ ๖. การพูดในที่ชุมนุม

๖) **วดีน อินทสระ และ ไชย ณ พล**^{๑๐} แสดงทัศนะเกี่ยวกับหลักกรรมนิเทศ ไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง” ความว่า การเผยแผ่ธรรมนั้นทำได้ ๓ วิธี คือ ๑) การพูด ๒) การเขียน และ ๓) การทำตัวอย่างให้ดูเป็นอยู่ให้เห็น ซึ่งการเผยแผ่โดยการพูดนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายประการ เช่น คุณสมบัติของผู้พูด (หรือผู้แสดงธรรม) การเตรียมตัวของผู้พูด การค้นคว้าหาความรู้ที่เพียงพอ การเตรียมหลักฐานประกอบในการพูด และบุคลิกภาพของผู้พูด เป็นต้น ขณะที่การเผยแผ่โดยการเขียนนั้นมีความแตกต่างออกไปเพราะการเขียนเป็นการแสดงออกทางความรู้สึกนึกคิด ความคาดหวัง ความไม่ฝัน ภูมิปัญญาของผู้เขียนเช่นเดียวกับการพูดเพียงแต่ต้องใช้เวลามากกว่า และสามารถประดิษฐ์ (ถ้อย

^๙ ปรมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

^{๑๐} วดีน อินทสระ และ ไชย ณ พล, **พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง**, (กรุงเทพฯ : สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๗).

ความในการเขียน)ให้สวยงามกว่าคำพูดได้ การเผยแพร่โดยการทำตัวอย่างให้เห็นนั้น เป็นเรื่องสำคัญมากในการสอน สำหรับคนใกล้ชิดแล้วสำคัญกว่าการสอนด้วยวาจา เพราะตัวอย่างที่เขาได้เห็นนั้นเป็นเหมือนภาพยนตร์ที่ฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่าให้เขาได้ดูอยู่ทุกวันถ้าเขานิยมชมชอบบทบาท และการกระทำคำพูดของเราผู้เป็นต้นแบบแล้ว (บทบาทความคิด การพูดและการกระทำของเรา) ก็จะซึมลึกลงไปในความรู้อารมณ์นึกคิดของเขา และถูกหล่อหลอมจนเป็นอุปนิสัยอันถาวรต่อไป การทำตัวเองให้ดีจึงเป็นการเผยแพร่ศาสนาอยู่ในตัว

๑.๖.๒ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

๑) พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอรุสฺสุ)^{๑๑} ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปรสิสุทฺโธ)” สรุปได้ว่า หลวงพ่อกุณเป็นพระประสบความสำเร็จในการสื่อสารเป็นอย่างมาก วิธีการเผยแพร่ที่น่าสนใจของหลวงพ่อกุณ คือ การสนทนาธรรม ตอบปัญหา ร่วมกับการสอนธรรมผ่านพฤติกรรมและคำพูดที่เป็นเชิงสัญลักษณ์ที่มุ่งเน้นให้คนปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว เช่น การเคาะหัว แทนการประพรมน้ำพระพุทธรูป และมีชื่อเสียงในเรื่องการปลื้มจิตดวงมณี เช่น พระเครื่องและตะกรุด แจกให้คนที่ต้องการด้วยแต่จะมีคำสั่งกำกับไว้ว่า เมื่อมีพระเครื่องของหลวงพ่อกุณติดตัวให้ภาวนา “พุทโธ” ทำจิตให้เป็นสมาธิแน่นแน่ว ละเว้นถ้อยคำคำทอ คำพ้อแม่ตนและพ้อแม่บุคคลอื่นและอย่าผิดสามีหรือภรรยาผู้อื่นให้สวดมนต์ก่อนเข้านอนทุกคืนไม่ว่าจะอยู่ที่ใด และบอกว่า ถ้ามีใจอยู่กับ พุทโธ ให้เป็นกลางๆ ไม่สอดส่ายไปที่ไหน นั้นหมายความว่า ใจเป็นสมาธิ จะช่วยปกป้องคุ้มครองเราได้ดียิ่ง ยิ่งกว่ามีวัตถุมงคลใดๆ ในโลก และด้วยความมีชื่อเสียงของท่านทำให้สื่อมวลชนคอยเฝ้าติดตาม นำเรื่องราวของท่านมาเสนอเป็นข่าวอยู่เสมอไม่ว่าท่านจะพูดอะไรคำพูดนั้นก็มักเป็นที่สนใจกันเป็นอย่างมาก หลวงพ่อกุณยังมีท่านั่งที่เป็นเอกลักษณ์คือ ท่านั่งยอง ด้วยเหตุผลว่า เป็นท่าที่สบายที่สุดอีกทั้งเป็นลักษณะของคนเตรียมพร้อมที่ลุกเดินไปไหนมาไหนได้ทันที จะหยิบจับอะไรก็ง่ายและสะดวกในการทำงาน

วิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันของหลวงพ่อกุณ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ท่านใช้ในการเผยแพร่หรือประกาศและวิธีการเผยแพร่ที่ทำให้ใช้บ่อยที่สุด คือการสนทนาธรรมและการตอบคำถาม ถือว่าเป็นวิธีการที่ท่านใช้สื่อถึง ผู้ฟังง่ายที่สุด ไม่ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ตลอดถึงการใช้บุคลิกลักษณะคือท่านั่ง การพูดภาษา พื้นบ้านและการสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟังอยู่เสมอ ความสัมฤทธิ์ผลในการเผยแพร่ที่มีต่อคนทุกชนชั้น ตั้งแต่กษัตริย์คนรวย คนจนต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการ และทำศนคติของคนเหล่านั้น ที่มีต่อหลวงพ่อกุณ

^{๑๑} พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอรุสฺสุ), “ศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปรสิสุทฺโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

๒) **พระมหามรวิชัย ชาครเมธี (บุตรสาร)**^{๑๒} ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท)” สรุปได้ว่า เทคนิคการเผยแผ่ที่โดดเด่น ๕ อย่าง ได้แก่ ๑) เทคนิคการแสดงธรรมเทศนาด้วยความรู้และประสบการณ์จริง ท่านใช้ภาษาที่ฟังสบายเข้าใจง่ายและมักมีการทำท่ายให้น่าไปปฏิบัติอยู่เสมอ ๒) เทคนิคการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง หลวงพ่อชาถือคติทำอย่างที่ดีสอนและสอนอย่างที่ดี ท่านมีรูปแบบการปฏิบัติที่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติธรรมและนำสาธุศิษย์บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติแบบทำให้ดูเป็นอยู่ที่เห็นตลอดชีวิตแห่งการเผยแผ่ของท่าน ๓) เทคนิคการใช้คำอุปมาอุปมัยซึ่งทำให้เห็นเป็นรูปธรรมและเข้าใจง่าย จะมีทั้งการอุปมาอุปมัยเรื่องเกี่ยวกับคนและสัตว์สิ่งของเครื่องใช้ใกล้ตัวธรรมดา และสิ่งแวดล้อมหรือที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เพื่อประกอบการอธิบายเนื้อหาประกอบคำสอนธรรม ๔) เทคนิควิธีการสอนแบบปุจฉา วิสัชนา ท่านมีวิธีการและลูกเล่นในการถามและตอบปัญหาที่น่าสนใจ สามารถยืดหยุ่นและพลิกแพลงประเด็นคำถามตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง และใช้ภาษาที่เหมาะสมกับความสามารถในการเข้าใจและความสนใจของผู้ฟัง รวมทั้งมักจะนำสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาเป็นสื่อในการสอนหรือไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที และ ๕) เทคนิคการให้ฝรั่งสอนฝรั่ง ซึ่งถือเป็นเทคนิคการเผยแผ่ที่โดดเด่นที่สุดอีกประการหนึ่งของหลวงพ่อชา เพราะเทคนิคนี้เองทำให้ที่ท่านใช้จนประสบความสำเร็จในการทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทแผ่ขยายไปต่างประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกาอย่างกว้างขวาง ซึ่งหลวงพ่อชาใช้เทคนิคหลากหลายแต่ท่านมีเป้าหมายในการเผยแผ่อยู่เพียงหนึ่งเดียวนั่นคือ ต้องการเผยแผ่ความจริงมากกว่าความรู้

๓) **พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม)**^{๑๓} ได้ศึกษา “หลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท)” สรุปได้ว่า พระธรรมโมลีเป็นพระสงฆ์นักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความทุ่มเทเสียสละ ตั้งมั่นในอุดมการณ์ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในการเผยแผ่ธรรมะ มีบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความจริงใจกับทุกคน มีความรู้ในเรื่องเนื้อหาธรรมะที่ถ่ายทอดอย่างถูกต้อง อธิบายให้เข้าใจชัดเจน ทำให้เกิดมีความเพลิดเพลินต่อการฟัง สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เน้นประโยชน์ของผู้ฟังเป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีความตั้งใจทำงาน ปล่อยวางองค์ประกอบการแสดงหรือการบรรยายธรรม ท่านได้รับความเชื่อถือเพราะความรู้ความสามารถ สถานภาพในสังคม บุคลิกลักษณะและคุณธรรมที่เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้คนโดยทั่วไป ส่วนแรงผลักดันจากภายใน ท่านมีหลักอรรถกถา รู้จักตน คือ รู้ฐานะภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ มีปัจจัยเกื้อหนุนที่ดีและทุนสนับสนุนจากทางวัดและบุคคล รูปแบบและ

^{๑๒} พระมหามรวิชัย ชาครเมธี (บุตรสาร), “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

^{๑๓} พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม), “หลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท)”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

แนวทางในการนำเสนอพุทธธรรมของท่านคือ ทำให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจแจ่มแจ้ง (สันตัสสนา) จูงใจ (สมาทปนา) หาญกล้า (สมุตเตชนา) ร่าเริง (สัมปหังสนา) ไม่สับสนวุ่นวายมีเหตุผล มีเนื้อหาสาระมีมุมมองให้แง่คิดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ มีการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ เปรียบเทียบด้วยการยกอุปมาอุปมัย ยกตัวอย่างบุคคล มีอารมณ์ขัน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายเหมาะสมกับความสามารถในการรับรู้และเข้าใจของผู้ฟัง ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของท่านและเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับพุทธวิธีในการสอน

๔) อรรถย พนาราม^{๑๔} ได้ศึกษา “สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”^{๑๔} สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นหมายถึง การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชนผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือ สามารถส่งบรณังภิกเสในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาแต่เดิมทีเป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็น การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) และการพูดในที่สาธารณะ (Public Speaking) การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบ ในการเทศนาของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวกและเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรม คือ ปรียัติ และการนำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือ ปฏิเวธเป็นการปฏิบัติตามสิกขา ๓ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆ ตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือกระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรม ในระดับขั้นต่างๆได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุด ในการศึกษาพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุดจึงต้องใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนมากขึ้น ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ การจัดตั้งคลื่นวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา การแทรกการละครระหว่างรายการทั่วไป รายการทีวี ตลอดจนการใช้อิเล็กทรอนิกส์ สื่ออินเทอร์เน็ต และมัลติมีเดียมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมมากขึ้น

^{๑๔} อรรถย พนาราม, “สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

๕) **ทวิวัฒนา ทุนคัมทอง**^{๑๕} ได้ศึกษา “กวีวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด” สรุปได้ว่า รูปแบบการแสดงธรรมของพระพุทเธ้านั้นหลากหลาย เนื้อหาและวิธีการขึ้นอยู่กับระดับธรรมของบุคคลที่จะโปรด พระธัมมทินนาเถรีใช้วิธีปุจฉา-วิสัชนา อุบาสิกา ขุชชุตตรา ใช้วิธีฟังแล้วจำคำสอนของพระพุทเธองค์ไปถ่ายทอด พระอริยสงฆ์ร่วมสมัยใช้การเทศนาธรรม การถาม-ตอบ การอุปมา-อุปมัย บางรูปใช้วิธีเคาะศิระเพื่อเรียกสติ พระพุทเธ้านับว่าทรงเป็นครูสอนผู้ยิ่งใหญ่ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเปี่ยมด้วยพระกรุณาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระปัญญาคุณ กลวิธีการสอนของพระองค์ครอบคลุมแนวคิดและวิธีการตามหลักนิเทศศาสตร์ การสื่อสารตลอดจนหลักกรรมนิเทศอย่างรอบด้านถือเป็นต้นแบบในการเผยแผ่พระธรรมจนถึงปัจจุบัน การเผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ก็ใช้วิธีการอันหลากหลายเช่นกัน ได้แก่ การสนทนา การบรรยายธรรม การถาม-ตอบ โดยผ่านสื่อสาธารณะต่างๆ ทั้งธรรมะโฆษณา การแพร่ภาพทางรายการทีวี วิทยุ วารสารศาสตร์ทางบทความ และบทสัมภาษณ์ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ การประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อดิจิทัลและเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต ให้ความสนุกสนานทางปัญญาผ่านดนตรี การ์ตูน แอนิเมชัน ภาพยนตร์ ใช้วาทศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยการใช้คำที่คล้องจองกัน คั่นเคยและเข้าใจง่าย มีความไพเราะสละสลวยมาอธิบายหลักธรรมะที่ลึกซึ้งและยากแก่การเข้าใจ เป็นผู้ริเริ่มโครงการธรรมะสำหรับบุคคลทุกช่วงวัย ตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกโครงการเปิดโอกาสให้คนทั่วไปได้มาเรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านกระบวนการทำงานในฐานะจิตอาสา การเผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด นับว่ามีคุณูปการต่อสังคมไทยอย่างมาก เพราะสามารถเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงบุคคลได้หลายหมื่นคนในแต่ละปี ใช้หลักการทำงานเป็นฐานแห่งการปฏิบัติธรรม มีการสร้างจิตสำนึกและพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาให้คนทั่วไปได้มาร่วมทำงานเพื่อรับใช้สังคมและเผยแผ่ศาสนาในโครงการ เช่น “บ้านสายสัมพันธ์” บ้านที่ใช้ธรรมะเยียวยาสตรีที่ยังไม่พร้อมมีบุตรหรือเป็นผู้ถูกกระทำรุนแรง นอกจากนี้การริเริ่มผลิตรายการธรรมทางทีวียังเป็นต้นแบบของรายการทีวีอีกมากในปัจจุบัน หรืองานเยียวยาผู้ป่วยระยะสุดท้ายก็มีส่วนช่วยให้ผู้ป่วยเรื้อรังที่สิ้นหวังได้พบแสงสว่างแห่งธรรมและสิ้นใจอย่างสงบ งานทางธรรมทั้งหลายของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ จึงได้รับการรับเชิญในฐานะผู้แทนจากประเทศไทยให้เข้าร่วม และนำภavana เพื่อเสริภาพในการประชุมระดับผู้นำนานาชาติ ทำให้ต่างชาติรู้จักพระพุทธศาสนาและนักบวชหญิงหรือแม่ชีในประเทศไทยมากขึ้น

๖) **พระมหาปัญญา สุขสงค์**^{๑๖} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลยาโณ)” ผลการ

^{๑๕} ทวิวัฒนา ทุนคัมทอง, “การศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๖} พระมหาปัญญา สุขสงค์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลยาโณ)”, *ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๑).

ศึกษาวิจัย พบว่า พระพิศาลธรรมพาที เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทเกื้อกูลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง การศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมและแก้ปัญหา มลภาวะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ได้แก่ด้านการปกครองคณะสงฆ์ได้รับความผาสุกอย่างเท่าเทียม โดยให้ความสำคัญด้านการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร อีกทั้งยังให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษาโดยจัดสร้างสถานศึกษา จัดให้ทุนการศึกษาแก่ผู้ขัดสนด้านการเผยแผ่ บรรยายธรรม แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม จัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ เทปธรรมะเผยแผ่แก่ผู้สนใจ ด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์จัดให้มีการก่อสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน เช่น สถานีอนามัย ห้องประชุม อาคารเอนกประสงค์โรงฝึกอาชีพ และอื่นๆ ด้านการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของสังคมท้องถิ่นโดยสร้าง พิพิธภัณฑสถานเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ

๓) พระมหาธีรวุฒิ ธีรธัมโม^{๑๗} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ประชาชนแต่ละคนนั้นมีการติดต่อซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน และเป็นสมาชิกของสถาบันสังคมต่างๆ คนแต่ละคนมีการใช้สื่อมวลชนไม่เท่ากัน และมีอิทธิพลในการเป็นผู้นำไม่เท่ากัน ในสังคมแต่ละสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง จะมีบุคคลซึ่งเป็นผู้นำความคิด (Opinion Leaders) ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนคนอื่น และมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของประชาชนคนอื่นด้วย

๔) พระมหาสนั่น อุดตมเสฏฐโ (ประเสริฐ)^{๑๘} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ (๒๕๕๐)” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานเผยแผ่ของพระธรรมทูตนั้นเป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นการอบรมธรรมะบรรยายซึ่งใช้เวลาช่วงสั้นๆ เมื่อเทียบกับระยะที่เด็กมีให้กับสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ เป็นต้น ทั้งนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการนำเสนอธรรมะของตัวพระธรรมทูตเอง ซึ่งเป็นผลจากความสามารถเฉพาะของบุคคล แนวทางการแก้ปัญหาของพระธรรมทูตคือ ต้องอบรมบรรยายในเนื้อหาที่พอเหมาะ ละเอียด ใช้สื่อประกอบการ

^{๑๗} พระมหาธีรวุฒิ ธีรธัมโม, “บทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๘} พระมหาสนั่น อุดตมเสฏฐโ (ประเสริฐ), “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

อบรมบรรยาย และบรรยายตามเวลาที่กำหนด สำหรับปัญหาในการพูด พระธรรมทูตต้องฝึกฝนการพูดให้อยู่ในระดับที่พอดี ไม่เร็วและไม่เสียงดังจนเกินไป เมื่อพระธรรมทูตแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านี้ได้ การอบรมบรรยาย จะตรงกับความต้องการของนักเรียน ทำให้การเผยแผ่ได้ผลดี

๙) พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภณ)^{๑๙} ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)” ผลการวิจัยพบว่า พระธรรมปริยัติเวที มีบทบาทต่อกิจการคณะสงฆ์ทั้งการปกครอง การศาสนศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ การเผยแผ่พุทธธรรม ในรูปแบบพระธรรมเทศนา บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม บทความ อีกรทั้งด้านพัฒนาจิตใจ ได้มีรูปแบบการนำเสนอ ๔ วิธีคือ นำเสนอโดยตรง นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน นำเสนอโดยยกบุคคลตัวอย่างมาประกอบ และนำเสนอโดยแทรกอารมณ์ขัน ท่านมีแนวทางในการนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์อยู่ ๓ วิธี คือ การใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัย การใช้วิธียกอุทาหรณ์เล่านิทานประกอบ และการใช้พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำคม บทกลอน ตามแนวทางพุทธวิธี คือ แจ่มแจ้ง (สันตัสสนา) จงใจ (สมาทปนา) หาญกล้า (สมุตเตชนา) ไร้เรง (สัมปหังสนา) มีการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาอุปมัย ใช้วิธียกบุคคลตัวอย่าง ใช้วิธีการแทรกเรื่องทำให้อารมณ์ขัน ใช้ภาษาง่ายเหมาะสมกับผู้ฟัง และในส่วนของความสอดคล้องระหว่างกับหลักนิเทศศาสตร์ คือ มีความกระชับชัดของภาษาถูกต้อง เชื่อถือได้ทำให้ผู้ฟังเกิดภาพได้ความตรงต่อกรณีมีความเหมาะสมตามกาล และมีความแจ่มแจ้ง ชัดเจน ไม่มีอคติ ทั้งนี้เนื้อหาพุทธธรรมส่วนใหญ่ท่านจะเน้นเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา ทาน ศีล ภาวนา ความกตัญญูกตเวทิตา พร้อมทั้งพระบรมราโชวาททั้ง ๔ ประการ อันเป็นธรรมรากฐานสำคัญของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนประชาชนได้นำมาปฏิบัติปรับปรุงแก้ไข ชัดเกลาคิดใจให้ตั้งมั่นอยู่ในจริยธรรม ศีลธรรม คุณธรรมอันดี

๑๐) พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกฤษ)^{๒๐} ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการประชาสัมพันธ์มี ๔ ขั้นตอนหลัก คือ การวิจัยหรือการหาข้อมูล การวางแผน การติดต่อสื่อสาร และการประเมินผล ขั้นตอนการติดต่อสื่อสารแบ่งเป็น ๔ องค์ประกอบย่อยคือ ผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางและผู้รับสาร สิ่งสำคัญในการประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผล คือ การมีคุณสมบัติของนักประชาสัมพันธ์เผยแผ่ที่ดีเช่น มีพรหมวิหารธรรม มีความรู้ ความสามารถ มีความประพฤติดี และมี

^{๑๙} พระมหานรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภณ), “บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๒๐} พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกฤษ), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

มนุษย์สัมพันธ์ดี เป็นต้น ท่านใช้หลักการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามมติมหาเถรสมาคมครบถ้วนทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครองการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์นอกเหนือจากนั้นที่เด่น คือ ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อให้มีความรู้ ๒. เพื่อให้มีธรรมะ ๓. เพื่อให้นำไปทำประโยชน์ สื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นที่รู้จัก คือ การจัดงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง การสนับสนุนการศึกษาและทุนการศึกษา งานอบรมบาลีก่อนสอบคณะสงฆ์ ภาค ๑๔ การสนับสนุนการก่อสร้างสถานที่ราชการต่างๆ ในบริเวณวัด ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน ทำให้วัดไร่ขิงเป็นศูนย์รวมความสามัคคี เป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกด้านอย่างครบวงจร

๑๑) พระบรรจบ ธีรวิโส (ศรีแพงมน)^{๒๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ธมมทินโน)” ผลการศึกษาพบว่า วิธีที่ท่านใช้ในการเผยแผ่มี ๔ วิธีด้วยกัน ได้แก่ ๑) เทคนิคการเผยแผ่แบบโฆสัปปมาณิกา ซึ่งต้องฝึกฝนอบรมตนเองมากพอสมควร ๒) วิธีการเปรียบเทียบกับคำอุปมาอุปมัย พบว่า ท่านได้ยกคำอุปมาอุปมัย มาเป็นแนวทางในการประกอบการแสดงธรรม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ๓) วิธีการใช้พญานาคาคำคม และกลอน พบว่า ท่านได้ปรับใช้คำพญานาคาคำคม และคำกลอน ในการแสดงธรรม เพื่อให้มีอรรถรสเพิ่มขึ้น และเป็นข้อคิด ปริศนาธรรม สอนคน เตือนคนให้มีสติ ประคองตน ๔) วิธีการสอนด้วยการยกอุทาหรณ์ และเล่านิทาน พบว่า ท่านได้ใช้กุศโลบายในการยกตัวอย่างบุคคล เหล่าสถานการณ และเล่านิทาน ในการแสดงธรรม เพื่อให้กลุ่มผู้ฟังเข้าใจดียิ่งขึ้น ในส่วนนี้ทำให้เกิดการรักษาประเพณีได้เป็นอย่างดี

๑๒) พระมหาสัญญา ปณฺณาวิจิตโต (โปร่งใจ)^{๒๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาล-ธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนินฺโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้”) ผลการศึกษาพบว่า ท่านเป็นการเทศน์มหาชาติแบบประยุกต์และนำเข้ามาสู่การปาฐกถาธรรม - บรรยายธรรม อภิปราย ไต่วาที และการสนทนาธรรมแบบร้อยแก้ว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้การเผยแผ่พุทธธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แลบบันท์กเสียง และจัดพิมพ์หนังสือธรรมะออกเผยแผ่เป็นต้น

^{๒๑} พระบรรจบ ธีรวิโส (ศรีแพงมน), “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ธมมทินโน)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

^{๒๒} พระมหาสัญญา ปณฺณาวิจิตโต (โปร่งใจ), “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาล-ธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนินฺโก, “หลวงตา” – “แพรเยื่อไม้)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

โดยเฉพาะวรรณกรรมเรื่องสั้นได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมและปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในสมัยนั้น ท่านได้ให้คำแนะนำและเสนอความคิดเห็นเชิงแก้ไขปรับปรุงในเรื่องต่างๆ ชักจูงโน้มน้าวจิตใจบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง เพื่อให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม รูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล จึงอาจเป็นแบบอย่างที่เป็นบรรทัดฐานแห่งการเผยแผ่พุทธธรรมที่วัดต่างๆ สามารถนำไปศึกษาเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมอย่างมีประสิทธิภาพได้

๑๓) พระมหารุ่งเพชร ขวนปญโญ (พัตทาป)^{๒๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ เป็นรูปแบบการนำเสนอโดยตรงหรือโดยอ้อมเนื้อหาธรรมส่วนหนังสือธรรมะ เป็นการนำเสนอโดยอ้อมหรือโดยประยุกต์สอนให้เข้ากับสถานการณ์หรือกับยุคสมัยปัจจุบัน เป็นการผสมผสานระหว่างเนื้อหาคำสอนทางพระพุทธศาสนา กับการชี้ให้เห็นปัญหาของสังคม พร้อมทั้งชี้แนวทางแก้ไขหรือข้อเสนอแนะ เน้นการส่งเสริมให้นำคำสอนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตในปัจจุบัน

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ (๑) ปัจจัยด้านการศึกษา พบว่า พระธรรมกิตติวงศ์เป็นผู้ประกอบด้วยองค์คุณแห่ง บัณฑิต ๔ อย่างคือ สุตะ ความเป็นนักฟังที่ดี, จินตะ ความเป็นนักคิดที่รอบคอบ, ปุจฉิตะ ความเป็นนักโต้ถามหาเหตุหาความถูกต้อง ลิขิตะ เมื่อพิจารณาอย่างรอบคอบประกอบด้วยเหตุผลแล้วจะจดลงในสมุดบันทึก (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ พบว่ารูปแบบที่ท่านใช้ในการเผยแผ่ที่สำคัญ มีอยู่ ๓ ประเภท คือ การเทศนา-บรรยาย การปาฐกถา และแต่งหนังสือธรรมะ (๓) ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ พบว่า ท่านมีศาสตร์และศิลป์ในการเผยแผ่อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ กิริยามารยาทเรียบร้อย จริยวัตรตรงงาม ปฏิปทาน่าเลื่อมใส (๔) อุดมการณ์วิสัยทัศน์ พบว่าท่านเป็นนักคิดที่มองการณ์ไกล มองความอยู่รอดของพุทธศาสนา ต้องการให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข เป็นผู้กล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดง มีความรับผิดชอบต่อพุทธศาสนาและสังคม

จากการทบทวนงานวิจัยดังกล่าวสรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จะต้องทำการสื่อสารกับประชาชนทุกระดับชั้น เพื่อให้ประชาชนได้มีความเข้าใจหลักคำสอนทางพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยใช้สื่อธรรมที่เหมาะสม ง่ายต่อการเข้าใจเพื่อประชาสัมพันธ์แก่ประชาชน ซึ่งผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าในงานวิจัยที่ค้นพบยังขาดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ การวิเคราะห์ ในทรรศนะของการถอดรูปแบบทางจิตวิญญาณที่ดีของ “สื่อบุคคล ใน

^{๒๓} พระมหารุ่งเพชร ขวนปญโญ (พัตทาป), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ฐานะพระพุทธเจ้าเป็นต้นแบบทางจิตวิญญาณที่ดี” เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ในเชิงการสื่อสาร พุทธธรรมที่มีแบบฉบับตามต้นแบบทางจิตวิญญาณที่ดี ที่มีอายุยืนยาวมากกว่า ๒,๖๐๐ กว่าปี โดยองค์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในฐานะการเป็นต้นแบบทางจิตวิญญาณที่ดีที่สุดใน การเป็นแบบฉบับที่ ทรงอิทธิพลในฐานะ “สื่อบุคคล” ต่อไป

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษา “วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดย ศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่างๆ ทั้งในรูปสิ่งพิมพ์ การบันทึกเสียงและสื่อดิจิทัล ในการเก็บข้อมูล ซึ่งจะมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จะดำเนินการศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จากพระไตรปิฎก ศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จาก วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส และตำราอื่นๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นต้น และ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ ฯลฯ เพื่อศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคลกับการ สื่อสาร และสื่อบุคคลกับการสื่อสารในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กรณีศึกษาพุทธทาสภิกขุ, พระ พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พระราชาธรรมนิเทศ (พะยอม กลฺยาโณ), พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี เป็นต้น

๑.๗.๒ การรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากพระไตรปิฎก วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส หนังสือ บทความ ฯลฯ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นต้น

๑.๗.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัยจะได้ทำการวิจัยแนวความคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคล กับการสื่อสาร และสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนวิเคราะห์สื่อบุคคลในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๑.๗.๔ สรุปผลการศึกษาและเสนอแนะ รวบรวมข้อมูลจัดพิมพ์ข้อมูล จากเอกสารที่ ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเกี่ยวกับสื่อบุคคลกับการสื่อสาร และวิเคราะห์สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดจนวิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบและเข้าใจแนวคิดทฤษฎีกับการสื่อสาร
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงหลักการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสื่อบุคคล
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบการเผยแผ่สื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพ

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีกับการสื่อสาร

การวิเคราะห์สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนาที่มีอายุยาวนาน ๒,๕๕๘ ปี นับตั้งแต่วันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้จนถึง ปีนี้ก็มีระยะเวลากว่า ๒,๖๐๐ ปี ตั้งแต่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาศัยพระพุทธรูปเพียงพระองค์เดียวพระองค์ทรงการแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ หลังจากการตรัสรู้ผ่านไป ๗ สัปดาห์ จนกระทั่งปัญจวัคคีย์ได้อุปสมบท จากนั้นได้แสดงธรรมแก่ ยสกุลบุตรและสหายของยสกุลบุตร ในครั้งนั้นได้มีผู้อุปสมบทเป็นภิกษุจำนวน ๖๐ รูป จึงได้เกิดเป็นคณะสงฆ์ขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคณะสงฆ์จึงได้เริ่มขึ้น โดยมีวิธีการเผยแผ่โดยลักษณะการเทศนาธรรมที่เรียกว่า มุขปาฐะ ต่อมาจึงมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรจนกลายเป็นคัมภีร์ในยุคต่อๆ มาซึ่งมีประวัติและพัฒนาการที่จะกล่าวเป็นลำดับไป

๒.๑ ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสาร (Communication) ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Communication ซึ่งรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Communis หมายถึง การร่วม (Common) การสื่อสารมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า การสื่อความหมาย^๑ เมื่อมีการสื่อสารหรือการสื่อความหมาย ก็หมายถึงว่ามีการกระทำร่วมกันในบางสิ่งบางอย่างนั่นคือ การถ่ายทอดหรือการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ความคิด ของคนเรานั้นเอง กระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้สึกและ อารมณ์ของบุคคลตั้งแต่ หนึ่งคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น การสื่อสารจึงเป็นปฏิกริยาสัมพันธ์ทางสังคมที่สื่อความหมายผ่านระบบสัญลักษณ์ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อกลุ่ม โดยใช้สัญลักษณ์หรือพฤติกรรมที่เข้าใจกัน

ยอร์จ เอ มิลเลอร์ (George A. miller) ให้ความหมายว่า การสื่อสารเป็นการถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

เจอร์เกน รอย และเกกอรี เบทสัน (Jurgen Ruesch and Gregory Bateson) ให้ความหมายโดยสรุปว่า การสื่อสารไม่ใช่การถ่ายทอดข่าวสารด้วยภาษาพูดและเขียนโดยมีเจตนา

---

^๑ communications [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.merriam-webster.com> [๒๘ ก.ย. ๒๕๖๐]

ชัดเจนเท่านั้น แต่หมายถึง พฤติกรรมทุกอย่างที่บุคคลหนึ่งกระทำ แล้วส่งผลให้บุคคลอื่นเกิดความเข้าใจ^๒

Oxford English Dictionary ให้ความหมายว่า Communication [Mass noun] The imparting or exchanging of information by speaking, writing, or using some other medium แปลว่า การติดต่อสื่อสาร การบอกข่าวหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วยการพูด เขียนหรือใช้สื่ออื่น^๓

วอร์เรน ดับเบิลยู วีเวอร์ (Warren W. Weaver) กล่าวว่า การสื่อสารมีความหมายกว้างครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่าง ที่จิตใจของคนๆ หนึ่ง อาจมีผลต่อจิตใจของคนหนึ่งไม่ใช่เพียงการพูดและการเขียนเท่านั้น แต่รวมถึง ดนตรี ภาพ การแสดง และพฤติกรรมอื่นๆ ของมนุษย์^๔

ทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค. เบอร์โล เดวิด เค. เบอร์โล เป็นผู้คิดค้นกระบวนการของการติดต่อสื่อสารไว้ในลักษณะรูปแบบจำลอง SMCR Model^๕ ว่าการสื่อสารจะต้องประกอบไปด้วย

รูปภาพประกอบที่ ๑ : แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เค.เบอร์โล

^๒ Jurgen Ruesch and Gregory Bateson, **Communication : The Social Matrix of Psychiatry**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://e-book.ram.edu/e-book/m/mc111/mc111_03_04.html. [๑๕ ก.ย. ๒๕๖๐].

^๓ **Communication**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/communication?q> [๑๕ ก.ย. ๒๕๖๐].

^๔ Claude E. Shannon and Warren W. Weaver, **The Mathematical Theory of Communication**, (Urbana, Ill : University of Illinois, 1949). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://e-book.ram.edu/e-book/m/mc111/mc111_03_04.html. [๑๕ ก.ย. ๒๕๖๐].

^๕ David K. Berlo, **The Process of Communication**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://e-book.ram.edu/e-book/m/mc111/mc111_03_04.html [๑๕ ก.ย. ๒๕๖๐].

๑. ผู้ส่งสารหรือแหล่งข้อมูล (Sender or Source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสาร ส่งโดยการเข้ารหัส (Encode) ของเนื้อหาเรื่องราวหรือข่าวสารที่จะส่ง มีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง มีเจตคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารและควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับ ความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับ ซึ่งควรจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้ คือ

ก. ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills) หมายถึง ทักษะของผู้ส่งและผู้รับ ควรมีความชำนาญในการส่งและการรับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถเข้ารหัสสาร มีการพูดโดยใช้ภาษาพูดที่ถูกต้องชัดเจน ฟังง่าย และมีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ท่วงทำนองลีลาการพูดเป็นจังหวะ น่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้อง สละสลวย น่าอ่าน ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถถอดรหัสและมีทักษะที่เหมือนกันกับผู้ส่ง โดยมีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมารู้เรื่อง หรือสามารถอ่านข้อความที่ส่งมานั้นได้

ข. ทศนคติ (Attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับ ซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีทัศนคติที่ดีต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้เพราะทัศนคดีย่อมเกี่ยวข้องถึงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูด ก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามได้ง่าย แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ฟังมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้พูดแล้ว มักจะไม่เห็นชอบด้วย และมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดนั้น หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติไม่ดีต่อกันท่วงทำนองหรือน้ำเสียงการพูดก็อาจ ห้วน หัว ไม่น่าฟัง แต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันแล้วมักจะพูดกันด้วยความไพเราะอ่อนหวาน น่าฟัง ซึ่งประกอบด้วย (๑) ทัศนคติต่อตนเอง เป็นการประเมินตนเอง รวมถึงความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้ส่งสารประสบผลสำเร็จในการสื่อสารได้มาก (๒) ทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร ในการสื่อสารผู้ส่งสารจะต้องมีความเชื่อถือ เลื่อมใส พอใจ มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสาร

ค. ระดับความรู้ (Knowledge levels) ความรู้ของผู้รับสารจะแบ่งออกเป็นความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสาร และความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกัน จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่หากระดับความรู้ของผู้ส่งและผู้รับแตกต่างกัน ผู้ส่งจะต้องปรับปรุงข้อมูลที่จะส่งให้ความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ใช้ เช่น ไม่ใช้คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ สำนวนสลับซับซ้อน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการทำความเข้าใจ ความรู้ (knowledge)

ง. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Socio-culture systems) ผู้ส่งสารและผู้รับสารต้องมีระบบสังคม หรือสถานภาพในสังคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการรับสาร และการตีความหมายของผู้รับสาร และมีผลกระทบต่อประสิทธิผลของการสื่อสารด้วย ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในประเทศนั้นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่

ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ เป็นต้น ดังนั้นในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติ ต่างภาษาและศาสนา ควรจะต้องมีการศึกษาภูมิลักษณ์ทางศาสนาของแต่ละศาสนา เป็นต้น

๒. สาร (Message) คือ ผลผลิตของผู้ส่งสารที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ สัญลักษณ์ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนที่ปรากฏออกมาในรูปของรหัส (Code)

๓. สื่อ (Channel) หรือ ช่องทางการสื่อสาร ตามความหมายของ เบอร์โล คือ ช่องทางที่จะนำสารไปสู่ประสาท ช่องทางในการส่ง หมายถึง สิ่งที่ขนส่งสาร สิ่งที่น่า หรือถ่ายทอดสารของผู้ส่งสารให้ปรากฏ การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสารข้อมูล ในด้านความรู้สึก หรือการถอดรหัสของผู้รับสาร ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การมองเห็น (Seeing) การได้ยิน (Hearing) การสัมผัส (Touching) การได้กลิ่น (Smelling) การลิ้มรส (Tasting) มนุษย์สร้างสื่อขึ้นมาเป็นเครื่องช่วยให้การติดต่อระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร มีความเป็นไปได้ มองในแง่นี้เราจะเห็นได้ว่า แม้คำว่า "ช่องทาง" และคำว่า "สื่อ" จะมีความหมายใกล้เคียงกันและอาจใช้แทนกันได้ แต่แท้ที่จริงแล้วคำทั้ง ๒ มีความหมายแตกต่างกัน โดยคำว่า "ช่องทาง" หมายถึง ทางซึ่งทำให้ผู้ส่งสารกับผู้รับสารติดต่อกันได้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วน "สื่อ" หมายถึง สื่อที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ อากาศ แสง เสียงตลอดจนอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่มนุษย์คิดขึ้นเพื่อใช้ติดต่อส่งสารระหว่างกัน

๔. ผู้รับ (Receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการถอดรหัสสาร (Decode) เป็นผู้ที่มีเจตคติ ระดับความรู้ และพื้นฐานทางสังคม และวัฒนธรรมเช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งสารจึงจะทำให้การสื่อความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล^๖ ซึ่งต้องมีปัจจัยดังต่อไปนี้ ได้แก่

ก. ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills) เป็นทักษะในการรับสาร ผู้รับสารจะต้องมีความสามารถในการอ่าน ฟัง และคิด เพื่อให้สามารถรับและถอดรหัสสารของผู้ส่งสารได้

ข. ทักษะ (Attitudes) ทักษะของผู้รับสารแบ่งได้เป็น (๑) ทักษะต่อตนเอง หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง โอกาสที่จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจสารของผู้ส่งสารก็จะมีมาก (๒) ทักษะต่อสาร ทักษะที่ผู้รับสารมีต่อสารก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถเพิ่มหรือลดประสิทธิภาพของการสื่อสารได้ (๓) ทักษะต่อผู้ส่งสาร หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีความเชื่อถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ ความจริงใจของผู้ส่งสาร มีความชอบความประทับใจในบุคลิกของผู้ส่งสาร โอกาสที่การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จก็จะมีมาก

^๖ Wilbur Schramm, *The Process and Effects of Mass Communication*, (Chicago : University of Chicago, 1954), pp. 40-45.

ทฤษฎีสื่อสารของ Wilbur Schramm (๑๙๕๔) การสื่อสารมักจะถูกกล่าวถึง ในสอง สาม มิติที่สำคัญคือ เรื่องของสาร (Message) หมายถึง เรื่องหรือสิ่งที่ต้องการสื่อสารออกไป แหล่งหรือต้นตอ (Source) ตัวส่งออกหรือผู้ส่ง การถอดรหัส (โดยใคร) จาก (มาจากไหน) ช่องทาง (ผ่านสื่อใด) จุดหมายปลายทาง ผู้รับ เป้าหมาย การถอดรหัส (ให้ใคร) และผู้รับ^๗ ซึ่ง วิลเบอร์ แชรรมม์ กล่าวไว้ว่า เราต้องดูเรื่องผลกระทบ (ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ) ที่มีต่อเป้าหมายของสารที่ส่งไปยังฝ่ายต่างๆ ด้วยการสื่อสารรวมถึงการกระทำ ต้องดูในเรื่องความรู้และประสบการณ์ ว่าเป็นเรื่องของการให้คำแนะนำ เป็นคำสั่ง หรือถามคำถาม การปฏิบัติในการสื่อสารอาจมีหลายรูปแบบ เป็นหนึ่งในหลากหลายแนวทางของการสื่อสาร แต่ละรูปแบบจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการสื่อสารของกลุ่ม ร่วมกับเนื้อหาที่จะสื่อสาร และรูปแบบของสารที่ถูกส่งไปยังจุดหมายปลายทาง เป้าหมายอาจจะเป็นตัวเอง คนอื่น สิ่งอื่นหรือแม้แต่องค์กร (เช่น บริษัทหรือกลุ่ม) การสื่อสารอาจจะมองว่าเป็นกระบวนการของการส่งผ่านข้อมูล ที่ถูกกำหนดโดยกฎเชิงสัญลักษณ์ ๓ ข้อ คือ

๑) Syntactic การใช้ความหมายโดยทั่วไปของสัญญาณและสัญลักษณ์

๒) Pragmatic มองการปฏิบัติหรือการนำมาใช้เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสัญญาณหรือการแสดงออกและผู้ใช้

๓) Semantic เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องหมายและสัญลักษณ์ และสิ่งที่พวกมันเป็นตัวแทน

ดังนั้นการสื่อสารจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหน่วยย่อยอย่างน้อยสองหน่วย ที่ต้องมีความเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ร่วมกัน ยอมรับกฎโดยทั่วไปในเรื่องความหมายของสัญลักษณ์นั้น โดยทั่วไปกลุ่มที่ยึดถือแนวทางนี้ บางครั้งจะไม่สนใจการสื่อสารแบบอัตโนมัติ รวมถึงการสื่อสารที่รู้กันระหว่างบุคคล ผ่านบันทึกประจำวันหรือการพูดกับตัวเอง ซึ่งทั้งสองรูปแบบเป็นปรากฏการณ์รองที่เกิดขึ้นน้อยกว่าการสื่อสารหลักในสังคมปกติทั่วไป

ปัจจุบันนี้นับเป็นยุคที่การสื่อสารมีความสำคัญมากถึงขนาดมีอิทธิพล และความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้ด้วยความก้าวหน้าและทันสมัยของทางเทคโนโลยี ทำให้การสื่อสารกลายเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ประเทศ ไปจนถึงระดับโลก ผู้ที่ครอบครองหรือควบคุมสื่อได้จะกลายเป็นผู้ได้เปรียบ นักวิชาการด้านการ

^๗ Wilbur Schramm, "How communication works", The process and effects of communication, (Urbana, Illinois : University of Illinois Press, 1954), pp. 3 – 26.

สื่อสารมวลชนได้จำแนกประเภทของการสื่อสารไว้แตกต่างกันหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการจำแนก^๘ ในที่นี้จะใช้เกณฑ์สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑) การจำแนกตามกระบวนการของข่าวสาร แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

(ก) การสื่อสารทางเดียว (One-Way Communication) คือ การสื่อสารที่ข่าวสารจะถูกส่งจากผู้ส่งไปยังผู้รับในทิศทางเดียว โดยไม่มีการตอบโต้กลับจากฝ่ายผู้รับ เช่น การสื่อสารผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การออกคำสั่งหรือมอบหมายงานโดย ฝ่ายผู้รับไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ซึ่งผู้รับอาจไม่เข้าใจข่าวสาร หรือเข้าใจไม่ถูกต้องตามเจตนาของผู้ส่งและทางฝ่ายผู้ส่งเมื่อไม่ทราบปฏิกิริยาของผู้รับ จึงไม่อาจปรับการสื่อสารให้เหมาะสมได้ การสื่อสารแบบนี้สามารถทำได้รวดเร็วจึงเหมาะสำหรับการสื่อสารในเรื่องที่เข้าใจง่าย ในสถานการณ์ของการสื่อสารบางอย่าง มีความจำเป็นต้องใช้การสื่อสารทางเดียว แม้ว่าเรื่องราวที่สื่อสารจะมีความซับซ้อนก็ตาม เช่น กรณีผู้รับและผู้ส่งไม่อาจพบปะ หรือติดต่อสื่อสารกันได้โดยตรง การสื่อสารแบบกลุ่มใหญ่ และการสื่อสารมวลชนซึ่งไม่อาจทราบผู้รับที่แน่นอน

(ข) การสื่อสาร ๒ ทาง (Two-Way Communication) คือ การสื่อสารที่มีการส่งข่าวสารตอบกลับไปมาระหว่างผู้สื่อสาร ดังนั้นผู้สื่อสารแต่ละฝ่ายจึงเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในขณะเดียวกันผู้สื่อสารมีโอกาสทราบปฏิกิริยาตอบสนองของระหว่างกัน ทำให้ทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ และช่วยให้สามารถปรับพฤติกรรมในการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตัวอย่างการสื่อสารแบบสองทาง เช่น การพบปะพูดคุยกัน การพูดโทรศัพท์ การออกคำสั่งหรือมอบหมายงานโดยฝ่ายรับมีโอกาสแสดงความคิดเห็น การสื่อสารแบบนี้จึงมีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากกว่า แต่ถ้าเรื่องราวที่จะสื่อสารเป็นเรื่องง่าย อาจทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็นในสถานการณ์ของการสื่อสารบางอย่าง เช่น การสื่อสารมวลชน โดยปกติมีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว นักสื่อสารมวลชนก็มีความพยายามที่จะทำให้มีการสื่อสาร ๒ ทางเกิดขึ้น โดยการให้ประชาชนส่งจดหมาย โทรศัพท์ ตอบแบบสอบถาม กลับไปยังองค์กรสื่อสารมวลชน เพื่อนำผลไปปรับปรุงการสื่อสารให้บรรลุผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒) จำแนกตามภาษาสัญลักษณ์ที่แสดงออก แบ่งเป็น ๒ แบบ คือ

(๑) การสื่อสารเชิงวัจนะ (Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารด้วยการใช้ภาษาพูด หรือเขียนเป็นคำพูด ในการสื่อสาร

^๘ ประมะ สตะเวทิน, **หลักนิเทศศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๘ - ๔๘.

(๒) การสื่อสารเชิงอวัจนะ (Non-Verbal Communication) หมายถึง การสื่อสารโดยใช้รหัสสัญญาณอย่างอื่น เช่น ภาษาท่าทาง การแสดงออกทางใบหน้า สายตา ตลอดจนจนถึงน้ำเสียง ระดับเสียง ความเร็วในการพูด เป็นต้น

๓) จำแนกตามจำนวนผู้สื่อสาร เนื่องจากกิจกรรมของบุคคลและสังคมเป็นผลมาจากการสื่อสารทั้งสิ้น การสื่อสารมีขอบข่ายครอบคลุมลักษณะการสื่อสารของมนุษย์ ๓ ลักษณะ คือ

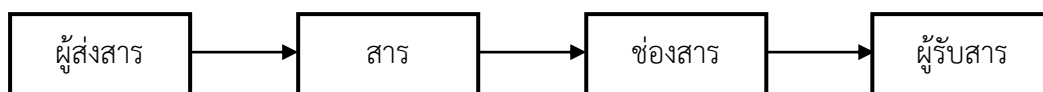
(๑) การสื่อสารส่วนบุคคล (Intrapersonal Communication) หมายถึง การคิด การตัดสินใจของบุคคล คนใดคนหนึ่ง ที่จะแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในตัวบุคคล ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม การสื่อสารส่วนบุคคล เป็นพื้นฐานของการติดต่อกับผู้อื่น ทั้งนี้เพราะเมื่อใดก็ตามที่มีการติดต่อสื่อสารกับคนอื่น คนเราก็จะต้องสื่อสารกับตัวเองไปด้วยในขณะเดียวกัน สื่อสารส่วนบุคคลอาจเป็นไปในแบบของการปกปิด เช่น การคิด การพูด การเขียนที่ไม่มีเจตนาให้ผู้อื่นทราบหรือเป็นแบบเปิดเผยแต่ไม่มีจุดประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

(๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เป็นการสื่อความหมายของบุคคลตั้งแต่ ๒ คน ขึ้นไป เช่น การพูดคุย อภิปราย โต้วาที ประชุมสัมมนา การเรียน การสอน การสั่งงาน ตลอดจนการติดต่อสื่อสารอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน การสื่อสารลักษณะนี้ถือว่าเป็นการสื่อสารที่สมบูรณ์และมีโอกาสบรรลุจุดประสงค์ได้ดีที่สุด ผู้สื่อสารสามารถแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อกัน ความหมายของการสื่อสารโดยทั่วไปหมายถึงการสื่อสารประเภทนี้

(๓) การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) เป็นการสื่อสาร ที่ถ่ายทอดความรู้ข่าวสารโดย สื่อมวลชน (Mass media) ไปยังผู้รับหรือกลุ่มเป้าหมายที่ไม่แน่นอนและไม่จำกัดจำนวน เช่น การสื่อสารโดยวิทยุกระจายเสียง หนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสาร การสื่อสารประเภทนี้ทำให้ปฏิกิริยาการโต้ตอบเกิดขึ้นได้ยาก และช้ากว่าการสื่อสารประเภทอื่นมาก อย่างไรก็ตามกล่าวได้ว่าการสื่อสารมวลชนเป็นผลผลิตของความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีและวิวัฒนาการของการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ คือ ผลมาจากการคิดค้นหาเครื่องมือในอันที่จะถ่ายทอดข่าวสารไปยังมวลชนจำนวนมาก สำหรับสังคมที่มีการขยายตัวและซับซ้อนมากขึ้น

แบบจำลองของการสื่อสาร จากองค์ประกอบการสื่อสารที่กล่าวมานั้น สามารถจัดกลุ่มแบบจำลองการสื่อสารโดยพิจารณาจากปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) ที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้เป็น ๒ กลุ่ม^๔ คือ

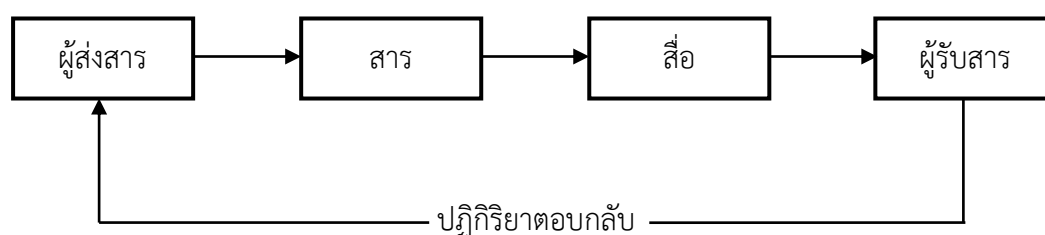
^๔ Wilbur Schramm, *Nature of Communication between Humans: The Process and Effects of Mass Communication*, (Urbana, Illinois : University of Illinois Press, 1974), p. 120.

รูปภาพประกอบที่ ๒ : แบบจำลองการสื่อสารในลักษณะทางเดียว (One-way communication)

๑) แบบจำลองการสื่อสารในลักษณะทางเดียว (One-way communication)

เป็นกระบวนการสื่อสารที่เกิดจากผู้ส่งสาร ส่งข้อมูลข่าวสาร ผ่านช่องทางการสื่อสารไปยังผู้รับสาร โดยที่ผู้รับสารไม่สามารถหรือไม่ได้แสดงปฏิกิริยาตอบกลับมายังผู้ส่งสาร ดังภาพที่แสดงข้างต้นนี้

รูปภาพประกอบที่ ๓ : แบบจำลองการสื่อสารในลักษณะสองทาง (Two-way Communication)

๒) แบบจำลองการสื่อสารในลักษณะสองทาง (Two-way Communication) เป็น

กระบวนการสื่อสารที่ผู้รับสารสามารถหรือมีโอกาสส่งถ่ายทอดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข่าวสารที่ได้ รับจากผู้ส่งสาร เช่น ความรู้สึก ความคิดเห็นที่มีต่อข่าวสาร การซักถามเพื่อความเข้าใจ เป็นต้น ลักษณะของการสื่อสารแบบนี้มักจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้ส่งและผู้รับสาร สามารถเห็นหน้ากัน ใกล้ชิดกัน หรือสามารถติดต่อถึงกันได้ เช่น การสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารในรูปแบบใหม่ๆ ที่เกิดจากเทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งจะเน้นและให้ความสำคัญกับการโต้ตอบกันเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถกระบวนการได้ดังภาพที่แสดงข้างต้นนี้

การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคู่สื่อสาร (ผู้ส่งสารและผู้รับสาร) มีความเหมือนกันหรือมีลักษณะพื้นฐานบางเหมือนกันหรือร่วมกัน เช่น ความเชื่อ ค่านิยม การศึกษา สถานะทางสังคม ทัศนคติ เป็นต้น ซึ่ง วิลเบอร์ ชแรมม์ (Wilbur Schramm) เรียก ปัจจัยเหล่านี้ว่า “ประสบการณ์” หัวใจของการสื่อสารก็คือ ความหมาย (Meaning) เป้าหมายของการสื่อสารก็คือ ความเข้าใจต่อสารตรงกันหรือการที่มีความหมายต่อสารร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรานั้น เรามองจากสายตาของเราเป็นหลักเป็นการมองจากประสบการณ์ของเรา และตีความหมายสิ่งต่างๆ โดยอาศัยประสบการณ์ของเราเป็นเกณฑ์ อาจสรุปได้ว่าประสบ การณ์ คือ สิ่งที่เรารับรู้พบเห็นมีความหมายและจดจำไว้ใช้ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ภาษา ความรู้ สถานะ

ทางสังคม ทักษะบุคลิกลักษณะ ศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ ความต้องการ อารมณ์ เป็นต้น

จากความหมาย ขอบเขต ลักษณะพื้นฐานทั้งหมดที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่จะทำให้ การส่งสารสัมฤทธิ์ผลจึงต้องประกอบไปด้วยตัวผู้ส่งสารที่มีคุณภาพ มีทักษะและความเข้าใจในเรื่อง คุณสมบัติและวิธีการใช้สื่อต่างๆ ได้ดี มีความเข้าใจในเนื้อหาสาระของสารอย่างชัดเจนถูกต้อง และ สารที่ต้องการสื่อออกไปมีความเป็นเอกภาพตรงประเด็น มีการใช้สื่อที่เหมาะสมทั้งเนื้อหาและโอกาส ที่ใช้ มีการจัดสารและสื่อให้ตรงกับความต้องการหรือความสามารถในการรับรู้ของผู้รับสาร มี เครื่องมือในการสื่อสารที่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสื่อสาร และปัจจัยสุดท้าย คือคนรับ สารก็ต้องเข้าใจและสนใจที่จะรับสาร เพื่อให้การส่งสารเป็นไปอย่างถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ใน การส่งของผู้ส่งสาร จึงจะนำไปสู่ความเข้าใจถูกต้องตรงกัน ทำให้การส่งสารมีประสิทธิภาพและ สัมฤทธิ์ผล

๒.๑.๑ หลักการสำคัญในการสื่อสาร

หลักการสำคัญในการสื่อสารได้ ๖ ประการ สรุปดังนี้

๑. การใช้กระบวนการสื่อสารแบบบุคคลวิถีเพื่อให้คู่สื่อสารรับสารและรับรู้ปฏิบัติการตอบ กลักระหว่างกันได้อย่างชัดเจน

๒. ทำให้คู่สื่อสารเกิดความสนใจสารที่ส่งไป โดยการสร้างสารที่สอดคล้องกับ ความ ต้องการของคู่สื่อสารหรือการสร้างสารตามแนวคิดเรื่องการรับรู้ของมนุษย์ เป็นต้น

๓. ทำให้คู่สื่อสารเข้าใจเนื้อหาสาระของสารที่นำเสนอ โดยการใช้ภาษาและถ้อยคำที่ เหมาะกับผู้รับสาร หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่กำกวม เข้าใจได้ยาก และถ้อยคำที่มีความเป็นนามธรรม เป็นต้น

๔. การสร้างความน่าเชื่อถือของสารและทำให้คู่สื่อสารเชื่อถือสิ่งที่ได้รับรู้ โดยใช้การอ้างหรือ การแสดงข้อมูลข่าวสารประกอบสารที่ต้องการสื่อสาร หรือการใช้ผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือ หรือการ นำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเชื่อ ทักษะบุคลิก หรือค่านิยมหลักของคู่สื่อสาร เป็นต้น

๕. ทำให้คู่สื่อสารจดจำสารได้ เช่น การนำเสนอสารซ้ำๆ ด้วยความถี่ ที่เหมาะสม การ สร้างสิ่งระลึกเพื่อให้คู่สื่อสารหวนระลึกถึงสารที่เคยได้รับได้ หรือการเผยแพร่สารผ่านสื่อที่หลากหลาย เป็นต้น

๖. สามารถสร้างสารซึ่งกระตุ้นให้คู่สื่อสารเกิดปฏิบัติการตอบสนองสารที่ได้รับในทิศทางที่ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์และขององค์การได้

จึงสามารถสรุปได้ว่า การส่งสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเปิดรับสารได้ หลากหลายรูปแบบ การเผยแพร่สารที่มีเนื้อหาสาระชัดเจน ถูกต้อง และตรงกับเนื้อหาซึ่งองค์กร

ต้องการสื่อสารไปยังผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารเข้าใจและยอมรับสารของสารที่ได้รับก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ขององค์กร

๒.๑.๒ แนวคิดเรื่องสื่อบุคคล (Personal Media)

สื่อบุคคลเป็นวิธีการสื่อสารที่เก่าแก่ที่สุด ใช้กันตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ขึ้นในโลก เป็นสื่อที่ใช้กันมากใน กลุ่มประชาชนทั่วไป เครื่องมือของสื่อบุคคลมีทั้งที่เป็นคำพูด กริยาท่าทาง การแสดงออกทาง อากัปกริยา วิธีการสื่อสารด้วยบุคคลจะเป็นการใช้คำพูดเป็นหลัก ด้วยวิธีการสนทนา อภิปราย บรรยาย สาธิต ประชุม คำพูด (Spoken Word) เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว และทุกคนต้องใช้คำพูดในชีวิตประจำวัน ในงานอาชีพ ในชีวิตส่วนตัว สื่อคำพูดจึงเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง นอกจากนี้หาก คำพูดนั้นพูดโดยบุคคลที่มีชื่อเสียงที่สังคมยกย่องนับถือก็จะยิ่งเพิ่มน้ำหนักในคำพูดนั้นมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การพูดจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดชักนำความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ออกมาให้ผู้อื่นได้ทราบและเข้าใจ คำพูดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์เกิดความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เรื่องสื่อบุคคลหรือการสื่อสารด้วยคำพูด นั้นมี ๒ แบบ คือ

๑ แบบที่เป็นทางการ (Formal oral communication) เช่น การอภิปราย การบรรยาย การประชุม การประกาศข่าว การให้สัมภาษณ์ การสัมมนา

๒ แบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal oral communication) คือ การพูดจา สนทนา ปราศรัยต่าง ๆ ในการพูดที่เป็นทางการนั้น ผู้พูดจะต้องพูดให้ผู้ฟังสนใจ เข้าใจ ประทับใจ เกิดศรัทธาแล้วยังอาจจะมีวัตถุประสงค์อื่น ๆ ในทางการพูดด้วย เช่น เพื่อให้ข่าวสารความรู้ เพื่อชักจูงใจ เพื่อกระตุ้นเร้าอารมณ์ เพื่อก่อให้เกิดการปฏิบัติการหรือทำให้รู้สึกซาบซึ้ง

สรุปว่า เรื่องสื่อบุคคลเป็นวิธีการสื่อสารที่เก่าแก่ที่สุด ใช้กันตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ขึ้นในโลก เป็นสื่อที่ใช้กันมากใน กลุ่มประชาชนทั่วไป เครื่องมือของสื่อบุคคลมีทั้งที่เป็นคำพูด กริยาท่าทาง การแสดงออกทางอากัปกริยา วิธีการสื่อสารด้วยบุคคลจะเป็นการใช้คำพูดเป็นหลัก ด้วยวิธีการสนทนา อภิปราย บรรยาย สาธิต ประชุม คำพูดเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว และทุกคนต้องใช้คำพูดในชีวิตประจำวัน ในงานอาชีพ ในชีวิตส่วนตัว สื่อคำพูดจึงเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง

คำพูดนั้นพูดโดยบุคคลที่มีชื่อเสียงที่สังคมยกย่องนับถือก็จะยิ่งเพิ่มน้ำหนักในคำพูดนั้นมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การพูดจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดชักนำความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ออกมาให้ผู้อื่นได้ทราบและเข้าใจ คำพูดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์เกิดความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรื่องสื่อบุคคลหรือการสื่อสารด้วยคำพูด แบบที่เป็นทางการ และแบบที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า

จุดมุ่งหมายจะมี ๒ ลักษณะ คือ

๑) จุดมุ่งหมายที่เปิดเผย

๒) จุดมุ่งหมายที่ปกปิด

ประเภทของคำพูดที่ใช้เพื่อการประชาสัมพันธ์

๑. การพบปะพูดจากรมดา

๒. การจัดตั้งหน่วยติดต่อ - สอบถาม

๓. การพูดติดต่อทางโทรศัพท์

๔. การแสดงปาฐกถา

ข้อดีของเรื่องสี่บุคคล

๑. เป็นสื่อที่ทุกคนมีอยู่แล้ว ไม่ต้องสิ้นเปลืองในการซื้อสื่อแบบสื่ออื่น ๆ

๒. ทำให้ผู้พูดและฟังเห็นหน้าตา บุคลิก ลีลา ท่าทาง น้ำเสียงประกอบการพูดซึ่งมีอิทธิพลในการชักจูงและเร้าความสนใจได้มากกว่า

๓. เป็นการสื่อสารสองทาง ทั้งผู้พูดและผู้ฟังสามารถโต้ตอบกันได้ทันที

๔. ผู้พูดสามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะกับผู้ฟังได้ทันที

๕. เหมาะกับการเผยแพร่เรื่องราวที่ไม่สลับซับซ้อนหรือติดต่อสัมพันธ์กันเป็นการส่วนตัว

ข้อจำกัดของเรื่องสี่บุคคล

๑. ไม่มีความคงทนถาวร พูดแล้วก็ผ่านไป

๒. ไม่สามารถครอบคลุมผู้ฟังจำนวนมาก ๆ ได้

๓. หากผู้พูดขาดความสามารถในการพูดจูงใจ ก็จะทำให้การพูดล้มเหลวได้

๔. เนื้อหาสาระที่นำมาพูดหากสลับซับซ้อนเกินไป ทำให้ผู้ฟังไม่เข้าใจ ต้องมีอุปกรณ์ประกอบการพูด เช่น ภาพถ่าย ภาพสไลด์ ภาพยนตร์

๕. เป็นสื่อที่ไม่มีหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจน

สรุปภาพรวมของเรื่องสี่บุคคล

๑) เรื่องสี่บุคคล หมายถึง ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ สู่บุคคลอื่น รวมถึงบุคคลผู้แสดงสื่อประเพณีประเภทต่างๆ ด้วย เมื่อก่อน เรื่องสี่บุคคลจัดเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดข่าวสารสู่กันและกันที่สำคัญ เพราะสี่บุคคลหรือลมปากนี้ เป็นสื่อที่ทันเวลา ประหยัด ได้ผล กระตุ้นให้เกิดความเชื่อถือและมุ่งหวังที่จะให้มีการกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ของผู้ที่ไม่รู้หนังสือ หรือในหมู่คนที่ไม่ชอบอ่านหนังสือเป็นประเภทชอบฟัง เรื่องสี่บุคคลมีลักษณะการติดต่อตัวต่อตัว ถือว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลในการติดต่อ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ และการชักจูง มักจะใช้ได้ผลดีในงานของประชาสัมพันธ์ในหน่วยงานที่เล็กๆ หรือหมู่บ้าน บริเวณใกล้เคียงที่ทำได้โดยการเดินไปเยี่ยมตามบ้าน พูดจาทักทายกับผู้อื่นทุกวัน

๒.๑.๓ วัตถุประสงค์ในการพูด

๑.) ใช้พูดเพื่อสร้างความเข้าใจหรือเพื่อให้ประชาชนเป้าหมายได้มีความรู้ที่ถูกต้องในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เราประสงค์

๒.) ใช้พูดเพื่อชี้ชวนหรือโน้มน้าวใจการพูดแบบนี้เป็นการพูดที่มุ่งให้ประชาชนเป้าหมายเกิดความเลื่อมใส ศรัทธาและเห็นคล้อยตามสิ่งที่ผู้พูดประสงค์เป็นสำคัญ การพูดแบบนี้ผู้พูดจึงคาดหวังให้ผู้ฟังเกิดพฤติกรรมปฏิบัติขึ้น และการจะพูดให้เกิดการปฏิบัติได้นั้น จะต้องใช้วิธีการพูด ๒ แบบคือ แบบที่ ๑ คือ การพูดเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และแบบที่ ๒ พูดชี้ชวนหรือกระตุ้นให้ลงมือปฏิบัติตามทันที จึงจะได้ผล และ๓.) ใช้พูดในการประชุม และการอภิปราย

๒) เรื่องสื่อบุคคล หมายถึง ตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ สื่อบุคคลอื่น สื่อบุคคลจัดได้ว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงในการประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการโน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากติดต่อกับผู้รับสารโดยตรง ส่วนใหญ่อาศัยการพูดในลักษณะต่างๆ เช่น การสนทนาพบปะ พูดคุย การประชุม การสอน การให้สัมภาษณ์ การโต้วาที การอภิปราย การปาฐกถา และการพูดในโอกาสพิเศษ ต่างๆ แต่สื่อบุคคลก็มีข้อจำกัดคือ ในกรณีที่เนื้อหาเป็นเรื่องซับซ้อน การใช้คำพูดอย่างเดียวอาจไม่สามารถสร้างความเข้าใจได้ทันที และเป็นสื่อที่ไม่ถาวร ยากแก่การตรวจสอบและอ้างอิง นอกจากนี้จะมีผู้บันทึกคำพูดนั้นๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือบันทึกเสียงเอาไว้

๓) เรื่องสื่อบุคคล (Personal Media) นั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารภาพลักษณ์และการพัฒนาองค์กร ไม่น้อยไปกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งการสื่อสารภายนอกและภายในองค์กร ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจอันดีและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย หัวใจสำคัญของการใช้สื่อบุคคล ที่อาจเป็นผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารหน่วยงาน หรือตัวแทนที่มอบหมายและตั้งขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบในการสื่อความต่างๆ โดยใช้การติดต่อสื่อสารเพื่อ ความเข้าใจอันดี และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร กับกลุ่ม หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีจะเกิดขึ้นต้องใช้การติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากองค์กรไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ

เรื่องสื่อบุคคลจัดได้ว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงในการสื่อสาร ที่จะทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ขององค์กรสู่เป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างค่านาเชื่อถือ โน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากเป็นการสื่อโดยตรง อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาส ต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น แต่ข้อจำกัดของสื่อบุคคลก็คือ เป็นสื่อที่ไม่ถาวร ยากแก่การตรวจสอบและอ้างอิง เว้นแต่ได้บันทึก ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ขณะที่การสื่อความในเรื่องซับซ้อน การใช้คำพูดอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ ต้องอาศัยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการสื่อสารที่ดี จะทำให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจขึ้น

สรุปว่า เรื่องสื่อบุคคล (Personal Media) นั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารภาพลักษณ์ และการพัฒนาองค์กร ไม่น้อยไปกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งการสื่อสารภายนอกและภายในองค์กร ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจอันดีและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย หัวใจสำคัญของการใช้เรื่องสื่อบุคคลเพื่อ ความเข้าใจอันดี และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร กับกลุ่ม หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีจะเกิดขึ้นต้องใช้เวลาติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากองค์กรไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างที่น่าเชื่อถือ โน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากการสื่อสารโดยตรง อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาสต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น

ปัจจัยที่จะทำให้ สื่อบุคคลมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลนั้น ประกอบด้วย

๑. การสร้างการยอมรับด้วยเหตุผล ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล นับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจในฐานะผู้ถ่ายทอดข่าวสาร เป็นแหล่งข้อมูลที่มีเสถียรภาพและที่น่าไว้วางใจ แต่มักไม่ได้รับความน่าเชื่อถือในแง่เนื้อหาของสารหากไม่มีเหตุผลที่พอเพียง

๒. การสร้างความคุ้นเคย การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่ เป็นกันเอง นั้น ทำให้เกิดการคล้อยตาม ชักจูงได้ง่าย

๓. การสื่อสารแบบเผชิญหน้า ทำให้สามารถปรับปรุงเนื้อหา ประเด็น วิธีการ ให้เหมาะสมกับคู่สนทนา หรือสถานการณ์ได้ง่ายกว่า

๔. การสร้างความน่าเชื่อถือ ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือ ความคิดเห็นของผู้ที่รู้จักคุ้นเคยและนับถือมากกว่าบุคคลที่ไม่รู้จักมาก่อน

๕. การบริหารความขัดแย้ง การสนทนาของผู้รับสารที่มีความเชื่อขัดแย้ง หรือมีทัศนคติต่อต้านที่รุนแรงโดยไม่มี การเตรียมตัวหรือข้อมูล ทางเลือกที่ดีพอ

๖. เข้าใจเจตนา รรมย์ / วัตถุประสงค์ / เป้าหมายขององค์กร ผู้สื่อสารต้องเข้าใจเจตนา รรมย์ขององค์กร และมีทักษะและระดับของการตัดสินใจในระดับหนึ่ง

๗. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสื่อความด้วยบุคคลภายนอก หรือการที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลที่รับฟังได้ มีที่มาที่ชัดเจน

๘. การประเมินและเตรียมรับมือ การสื่อสารต้องมีการประเมินผลกระทบรอบด้านและมีแนวทางการรองรับ รับมือ หรือแก้ไขได้ทันท่วงทีที่กรณีเกิดวิกฤตที่คาดไม่ถึง

กล่าวโดยสรุปก็คือ การสื่อสารด้วยสื่อบุคคลที่ดี ควรนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น

จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ

๒.๑.๔ ทฤษฎีสื่อบุคคลกับการสื่อสาร

ความหมายความแตกต่างระหว่างบุคคล

มนุษย์เรามีความคล้ายคลึงกันอยู่หลายประการ เช่น ต่างก็มีความต้องการ มีความรู้สึก มีอารมณ์แต่ในขณะเดียวกันบุคคลแต่ละคน ก็มีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ได้หลายประการ เช่น มีรูปร่างต่างกัน มีสีของตา สีของผมต่างกัน บางคนมีความฉลาดบางคนโง่เขลาแม้แต่คู่แฝดยังมี ความแตกต่างกัน เช่น แตกต่างกันในความคิดและอารมณ์ ฉะนั้นเราอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีผู้ใดจะมีความเหมือนกันไปเสียทุกอย่าง มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ จึงมีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกายและสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน และความแตกต่างของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องที่บุคคลควรเข้าใจ และศึกษาเพื่อให้เข้าใจเพื่อนมนุษย์^{๑๐}

วิวัฒนาการของการศึกษาเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล มีดังนี้

ความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นเรื่องที่ได้มีการรับรู้มาเป็นเวลานานนับตั้งแต่เพลโต (Plato) (๔๒๗ – ๓๔๗ ก่อนคริสต์ศักราช) นักปรัชญาชาวกรีก ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ The Republic ว่าไม่มีบุคคล ๒ คน ที่เกิดมาเหมือนกันไปเสียทุกอย่าง ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๙ ผู้ที่ได้ศึกษาเรื่องราวของความแตกต่างระหว่างบุคคล อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ คือ เซอร์ ฟรานซิส กาลตัน (Sir Francis Galton) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องราวของกรรมพันธุ์ ได้สรุปว่า สติปัญญาของแต่ละคนขึ้นอยู่กับพันธุกรรม และกาลตัน ยังกล่าวไว้ว่า ลายมือของคนเรายังมีความแตกต่างกันอีกด้วย

ในศตวรรษที่ ๒๐ นักจิตวิทยาชาวอเมริกันชื่อ เจมส์ แมคคีน แคทเทิลล์ (James Mckeen Cattall) ผู้เคยศึกษาร่วมกับ วิลเฮล์ม วุนด์ท์ (Wilhelm Wundt) เรื่องจิตสำนึกของบุคคลต่อภาพที่เร้าในทันทีทันใด แคทเทิลล์ได้ให้ความสนใจในด้านการวัดความแตกต่างระหว่างบุคคล และได้ริเริ่มออกแบบทดสอบการปฏิบัติงาน (Perfor Mance Test)

ในเรื่องการวัดความแตกต่างทางจิตวิทยา ที่สำคัญนี้เป็นผลงานของนักจิตวิทยาชาวฝรั่งเศส ชื่อแอสเฟรด บิเน็ต (Alferd binet) ซึ่งได้สร้างแบบทดสอบสติปัญญา ร่วมกับนายแพทย์ ธีโอดอร์ไซมอน (Theodore simon) ให้ชื่อว่าแบบทดสอบ บิเน็ต – ไซมอน ใน ค.ศ. ๑๙๐๕ แบบทดสอบชนิดนี้มี ๓๐ ข้อ และเน้นด้านความเข้าใจ การหาเหตุผล และการใช้วิจารณญาณของเด็ก เพราะบิเน็ต เห็นว่าสิ่งเหล่านี้ เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสติปัญญา บิเน็ต ใช้ทดสอบกับเด็กปกติ

^{๑๐} สุธีรา เฝ้าโกลสถิตย์, จิตวิทยาทั่วไป, นานาการพิมพ์, กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓ หน้า ๒๖-๒๘.

จำนวน ๕๐ คน อายุระหว่าง ๓ - ๑๑ ปี และเด็กปัญญาอ่อนจำนวนหนึ่ง เพื่อหาความสามารถเฉลี่ยของระดับอายุเด็ก วิธีนี้เป็นการทดสอบสติปัญญาอย่างหยาบๆ เพราะถือว่าเด็กคนใด ทำข้อทดสอบได้มากข้อ ก็มีสติปัญญาสูง แต่จะสูงเท่าใดไม่สามารถทราบได้ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๐๘ แบบทดสอบนี้ได้รับการปรับปรุงโดยจัดเป็นชุดๆ ตามอายุของเด็กระหว่าง ๓ - ๑๓ ปี และเพิ่มคำถามให้มากขึ้น คะแนนที่เด็กได้รับ จะแสดงถึงระดับความสามารถของเด็ก เมื่อเทียบกับเกณฑ์เฉลี่ยของเด็กที่มีอายุเท่าๆ กันการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ครั้งที่สองกระทำใน ค.ศ. ๑๙๑๑ และใช้ได้กับเด็กอายุวัย ๓ ปี ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ ภายหลังได้มีผู้นำเอาแบบทดสอบของ บิเนท์ไปปรับปรุงที่สำคัญคือ นักจิตวิทยาชื่อเทอร์แมน (Terman) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา ได้นำแบบทดสอบไปปรับปรุงและเรียกชื่อว่า แบบทดสอบสแตนฟอร์ด - บิเนท์ ในปี ค.ศ. ๑๙๑๖ จากแบบทดสอบนี้เทอร์แมนได้นำอัตราส่วนของเชาวน์ปัญญาหรือ IQ มาใช้เป็นครั้งแรก จากนั้นเทอร์แมน ได้ร่วมมือกับเมอร์ริล (Merrill) ทำการดัดแปลงทดสอบซึ่ง ภายหลังบรรดาแบบทดสอบเชาวน์ปัญญา ส่วนใหญ่ได้พัฒนามาจากแบบทดสอบที่เทอร์แมนและเมอร์ริล ช่วยกันพัฒนามาจากนั้นจนถึงปัจจุบัน ได้มีผู้นำเอาเอกสารการทดสอบทางจิตวิทยา มาใช้ประเมินความแตกต่าง ระหว่างบุคคลอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นในวงการทหาร วงการศึกษา วงการธุรกิจ ศูนย์แนะแนวอาชีพ ศูนย์สุขภาพจิต และโรงพยาบาลต่างๆ ในที่นี้มุ่งที่จะกล่าวถึง ความแตกต่างระหว่างบุคคล ในด้านที่สำคัญ ๒ ด้านคือ บุคลิกภาพและสติปัญญา เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างกันของมนุษย์

สาเหตุที่ทำให้บุคคลแตกต่างกัน

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาเชื่อว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นผลมาจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ถ้าความดีเลวเกิดจากพันธุกรรม สิ่งที่เราควรทำคือ ควรปรับสภาพพันธุกรรมของเราให้ดียิ่งๆ ขึ้น แต่ถ้ามนุษย์เป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อม สิ่งที่เราควรปรับปรุงก็ได้แก่ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา ทำให้ดีขึ้นเหมือนกับชาวนา ถ้าต้องการให้ผลผลิตบังเกิดขึ้นอย่างองกงาม ก็ต้องอาศัยการดูแลรักษาที่ดินให้สมบูรณ์ และรู้จักเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดี พืชแม้จะมีสายพันธุ์ที่ดี ถ้าปลูกในดินไม่ดี ดินไม่มีปุ๋ย พืชย่อมจะไม่ได้ผลผลิตดี ทำนองเดียวกัน พื้นดินแม้จะดีเพียงใด ถ้าพืชพันธุ์ไม่ดี พืชพันธุ์อ่อนแอ พันธุ์พืชไม่สามารถทนต่อโรคและแมลง ก็ย่อมจะไม่ได้รับผลผลิตที่ดีเท่าที่ควร

๒.๑.๕ ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล

ทฤษฎีนี้ได้รับการพัฒนา มาจากแนวความคิดเรื่องสิ่งเร้าและการตอบสนอง (stimulus-response) หรือทฤษฎี เอส-อาร์ (S-R theory) และนำมาประยุกต์ใช้^{๑๑} (Defleur, ๑๙๘๙, p. ๑๗๓) อธิบายว่า บุคคล มีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น บุคลิกภาพ ทักษะสติปัญญา และ

^{๑๑} Defleur, ทฤษฎี เอส-อาร์ (S-R theory), ๑๙๘๙, p. ๑๗๓

ความสนใจ เป็นต้น และความแตกต่างนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพทาง สังคมและวัฒนธรรมทำให้มีพฤติกรรมการสื่อสารและการเลือกเปิดรับสารที่แตกต่างกัน^{๑๒}

หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีที่สำคัญ คือ^{๑๓}

๑. บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพและสภาพจิตวิทยา
๒. ความแตกต่างกันดังกล่าวนี้ เป็นเพราะบุคคลมีการเรียนรู้
๓. บุคคลที่อยู่ต่างสภาพแวดล้อมกัน จะได้รับการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
๔. การเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทำให้บุคคลมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อถือ และบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ในการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า มีปัจจัย ๒ ประการ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการยอมรับการสื่อสารของผู้รับสาร คือ^{๑๔}

๑. ปัจจัยแวดล้อมทางสังคม ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ย่อมจะมองหรือจะยอมรับข้อมูลในการสื่อสารแตกต่างกันไป

๒. ปัจจัยส่วนบุคคล มีผลทำให้การยอมรับข้อมูล ในการสื่อสารแตกต่างกันเช่น ด้านประชากร (demographics) ได้แก่ อายุ เพศ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม หรือด้านจิตวิทยา (psychographics) ได้แก่ แบบแผนการดำเนินชีวิต (life style) หรือด้านการเปิดรับสื่อที่ไม่เหมือนกัน ก็มีผลทำให้บุคคลมีความชื่นชอบไม่เหมือนกันได้

แนวคิดเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences theory) ได้นำมาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ บนพื้นฐานความคิดที่ว่า เพศ อายุ รายได้ ที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลต่อความพึงพอใจในการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนแตกต่างกัน และความแตกต่างในเรื่องทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ น่าจะมีผลต่อความพึงพอใจ ในการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนได้เช่นกัน

สรุปว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคล มีพื้นฐานความคิดที่ว่า เพศ อายุ รายได้ ที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลต่อความพึงพอใจ ความแตกต่างในเรื่องทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ น่าจะมีผลต่อความพึงพอใจ ตามแบบแผนการดำเนินชีวิต (life style) หรือด้านการเปิดรับสื่อที่ไม่เหมือนกัน ก็มีผลทำให้บุคคลมีความชื่นชอบไม่เหมือนกันได้

^{๑๒} Social science, **Online**, Engine by : www. iGetWeb.com, [๒๘ ก.ย. ๒๕๖๐].

^{๑๓} สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, **การสื่อสารกับสังคม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

^{๑๔} Defleur, M. **Theories of mass communication**. (5th ed.). New York : Longman. 1989).

๒.๑.๖ หลักธรรมนิเทศ

ธรรมนิเทศ หมายถึง การแสดงคำสั่งสอนในศาสนาหรือการแสดงหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ส่วนการเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงหมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ มีหลักการ ดังนี้ คือ หลักประโยชน์ ๓ หรือหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธโอวาทว่า

“จรถ ภิกขเว จาริก พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสสานิ”^{๑๕}

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๑๖}

อีกนัยหนึ่งอาจหมายถึง การสอนให้คนได้รู้จักหลักไตรสิกขา ซึ่งท่านใช้คำว่าความงามในเบื้องต้น ได้แก่ ศีล งามในท่ามกลาง ได้แก่ สมာธิ งามในที่สุด ได้แก่ ปัญญา

ปรากฏในพระดำรัสที่ส่งสาวกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรก ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การดำเนินงานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟังได้นั้น หลักนี้ถือเป็นหลักใหญ่ที่ครอบคลุมการปฏิบัติให้บรรลุประโยชน์ที่ตนพึงปรารถนาด้วย ดังปรากฏในเมตตาสูตราชูททกนิกาย ว่า

“ผู้ฉลาดในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตบพ ควรบำเพ็ญกรณียกิจ ควรเป็นผู้อาจหาญ ชื่อตรง เคร่งครัด วาง่าย อ่อนโยน และไม่เยอหยิ่ง ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ติดในตระกูลทั้งหลาย อนึ่งไม่ควรประพฤติความเสียหายใดๆ ที่จะจะเป็นสาเหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้”^{๑๗}

ในหนังสือคู่มือพระสังฆาธิการ เขียนโดยพระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนาให้ความหมายว่า “การเผยแผ่ คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอน

^{๑๕} ที.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๓๘.

^{๑๖} ที.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๗} ชุ.ช. (ไทย) ๒๕/๑/๒๐.

ของพระพุทธเจ้าแพร่ออกไป แล้วมีการน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกที่ควร”^{๑๘}

การเผยแผ่ธรรมนั้นทำได้ ๓ วิธี คือ ๑) การพูด ๒) การเขียน และ ๓) การทำตัวอย่างให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น ซึ่งการเผยแผ่โดยการพูดนั้นเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายประการ เช่น คุณสมบัติของผู้พูด (หรือผู้แสดงธรรม) การเตรียมตัวของผู้พูด การค้นคว้าหาความรู้ที่เพียงพอ การเตรียมหลักฐานประกอบในการพูด และบุคลิกภาพของผู้พูด เป็นต้น ขณะที่การเผยแผ่โดยการเขียนนั้นมีความแตกต่างออกไปเพราะการเขียนเป็นการแสดงออกทางความรู้สึคนึกคิด ความคาดหวังความใฝ่ฝัน ภูมิปัญญาของผู้เขียนเช่นเดียวกับการพูดเพียงแต่ต้องใช้เวลามากกว่า และสามารถประดิษฐ์ (ถ้อยความในการเขียน) ให้สวยงามกว่าคำพูดได้ การเผยแผ่โดยการทำตัวอย่างให้เห็นนั้น เป็นเรื่องสำคัญมากในการสอน สำหรับคนใกล้ชิดแล้วสำคัญกว่าการสอนด้วยวาจา เพราะตัวอย่างที่เขาได้เห็นนั้นเป็นเหมือนภาพยนตร์ที่ฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่าให้เขาได้ดูอยู่ทุกวันถ้าเขานิยมชมชอบบทบาทและการกระทำคำพูดของเราผู้เป็นต้นแบบแล้ว (บทบาทความคิด การพูดและการกระทำของเรา) ก็จะซึมลึกลงไปในความรูสึกนึกคิดของเขา และถูกหล่อหลอมจนเป็นอุปนิสัยอันถาวรต่อไป การทำตัวอย่างให้ดีจึงเป็นการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในตัว^{๑๙}

อรรถ พนาราม^{๒๐} กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นหมายถึง การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชนผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือ สามารถสงบระงับกิเลสในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาแต่เดิมทีเป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) และการพูดในที่สาธารณะ (Public Speaking) การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบ ในการเทศนาของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวกและเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรม คือ ปรีชาญาณและการนำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือ ปฏิเวธเป็นการปฏิบัติตามสิกขา ๓ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะ

^{๑๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ) วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๓ ได้รับพระราชทานสถาปนาเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระพรหมกวี, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๓.

^{๑๙} วศิน อินทสระ และ ไชย ฦ พล, **พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมมาธิปไตย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๕- ๓๘.

^{๒๐} อรรถ พนาราม, **“สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”**, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘ - ๑๙.

บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆ ตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือ กระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตน และแสดงออกมาเป็นคุณธรรม ในระดับขั้นต่างๆ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุด ในการศึกษาพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุดจึงต้องใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนมากขึ้น ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ การจัดตั้งคลื่นวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา การแทรกการธรรมะคั่นระหว่างรายการทั่วไป รายการทีวี ตลอดจนการใช้อิเล็กทรอนิกส์ สื่ออินเทอร์เน็ต และมัลติมีเดีย มาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมมากขึ้น

๒.๒ ประเภทของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร

ประเภทของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร มีจุดประสงค์ของการสื่อสาร ตามกระบวนการสื่อสาร ที่สำคัญอย่างน้อย ๓ ประการ คืออาจมีจุดประสงค์ทั้งสามอย่างพร้อมกันได้^{๒๑}

๑. การสื่อสารเพื่อจูงใจ (Influence) เป็นการสื่อสารไป เพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ หรือให้ผู้รับสาร กระทำในสิ่งที่เราอยากให้กระทำ ผู้จัดการต้องใช้การสื่อสาร ตามจุดประสงค์นี้มาก เพื่อกระตุ้นโน้มน้าว หรือสร้างอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานของพนักงาน ให้ได้ตามเป้าหมายของหน่วยงานที่รับผิดชอบ นักการตลาด พนักงานฝ่ายขาย และผู้สมัครรับเลือกตั้ง ล้วนแต่ใช้การสื่อสาร เพื่อจูงใจให้ผู้อื่นกระทำตามที่ตนกำหนดไว้

๒. การสื่อสารเพื่อให้ข้อสนเทศ (Inform) ผู้จัดการจะต้องแจ้งข่าวสาร เป้าหมาย ระเบียบและข้อกำหนดต่างๆ ที่จำเป็นแก่พนักงานอยู่เสมอ ส่วนพนักงานก็ต้องรายงานความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ต่อผู้จัดการหรือผู้คุมงานอยู่บ่อยๆ เพราะข่าวสารเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญต่อการตัดสินใจ พนักงานมักเชื่อถือข้อมูลของบริษัท แต่ก็ต้องการทราบเพิ่มเติม โดยที่ยังรู้สึกว่าการปิดบังเรื่องบางอย่างไว้ ผู้จัดการจึงจำเป็นต้องสื่อสารข้อสนเทศ และข้อเท็จจริงแก่พนักงานให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะเปิดเผยได้

๓. การสื่อสารเพื่อแสดงความรู้สึก (Express feelings) เป็นการสื่อสารว่า ผู้ส่งมีอารมณ์และความรู้สึกอย่างไร ต่อการกระทำ ต่อบุคคล ต่อเหตุการณ์ หรือต่อประเด็นใดๆ ซึ่งสามารถ

^{๒๑} วินัย เพชรช่วย, การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication), (กรุงเทพฯ : สื่อการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

ส่งสารได้ทั้งที่เป็นคำพูด หรือไม่ใช่คำพูด เช่น ผู้จัดการพูดว่า “ฉันไม่พอใจที่คุณมาทำงานสาย” หรือ ผู้จัดการอาจพูดเสียงดังกว่าปกติ เมื่อเห็นพนักงานมาทำงานสาย ซึ่งความรู้สึกนี้ มักแสดงด้วยภาษากาย ประกอบกับภาษาพูด

๒.๒.๑ กระบวนการของการสื่อสารมี ๓ ลักษณะ คือ

- ๑) การใช้รหัสสัญญาณโดยตรง เช่น การใช้สัญญาณเสียง ภาษาพูด สัญลักษณ์ ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ตลอดจนรหัสสัญญาณอื่นที่กระทำโดยตรง ระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับ
- ๒) การใช้เครื่องมือในการถ่ายทอด เป็นการสื่อสารโดยผ่านทางเครื่องมือ เช่น การใช้โสตทัศนอุปกรณ์ วิทยุกระจายเสียง คอมพิวเตอร์ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่นๆ
- ๓) การถ่ายทอดโดยกระบวนการทางสังคม เช่น การปฏิบัติสืบทอดทางประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม และระบบอื่นๆ ของสังคม

๒.๒.๒ กระบวนการสื่อสาร

การสื่อสารต้องเริ่มด้วยผู้ส่งสาร กำหนดลักษณะของข่าวสารและส่งข่าวสารนั้น ไปยังผู้รับสาร ซึ่งจะเป็นผู้ทำความเข้าใจข่าวสารนั้น การสื่อสาร จึงประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ส่วน คือ ผู้ส่งสาร การส่งสาร และผู้รับสาร^{๒๒}

ผู้ส่งสาร (Sender) เป็นบุคคล ที่เริ่มต้นในการสื่อสาร ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อมีความต้องการ มีความจำเป็น หรือมีเหตุผล (ตามจุดประสงค์ของการสื่อสาร) ที่จะสื่อสารออกไป ผู้ส่งเป็นผู้กำหนดลักษณะของข่าวสาร โดยกำหนดรูปแบบของข่าวสาร ที่คาดว่าผู้รับสารสามารถจะเข้าใจได้ ผู้ส่งสาร จึงต้องรู้ชัดเจนว่า เขาจะสื่อสารถึงใคร และคาดว่าผู้รับเข้าใจ ข่าวสารรูปแบบใดได้ดีที่สุด เช่น การใช้ภาษา ให้เหมาะสมกับระดับของผู้รับ เป็นต้น

การส่งสาร (Message Transmission) ข่าวสารอาจส่งออกไปได้ ๓ ลักษณะ คือ ส่งเป็นคำพูด ส่งเป็นข้อเขียน และส่งเป็นภาษาท่าทาง/ภาษากาย ผู้ส่งสารต้องเลือกวิธีการส่ง และสื่อในการส่งข่าวสารเหล่านี้ ให้เหมาะสมกับความต้องการและสถานการณ์ เช่น การปราศรัย โทรศัพท์ วิทยุ จดหมาย อีเมลล์ ฯลฯ

ผู้รับสาร (Receiver) เป็นผู้ที่รับข่าวสารและทำความเข้าใจในสาร ที่ส่งมาให้ถูกต้อง เป็นผู้แปลความให้ได้ว่า ผู้ส่งต้องการสื่อสารอะไร

ตัวอย่าง กระบวนการสื่อสาร อาจพิจารณาได้จากการสอนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาจารย์ (ผู้ส่งสาร) เริ่มจากการเตรียมการสอน โดยกำหนดเนื้อหาการบรรยาย พูดบรรยายเนื้อหาใน

^{๒๒} อ้างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

ชั้นเรียนเป็นเวลา ๑ ชั่วโมง (การส่งสาร) นักศึกษา (ผู้รับสาร) ฟังการบรรยาย และจดบันทึกสิ่งที่เข้าใจ หรือสิ่งสำคัญในคำบรรยาย นักศึกษาไม่ได้จดทุกคำที่อาจารย์พูด

ลำดับชั้นในกระบวนการสื่อสาร โดยทั่วไปคนเราจะฟัง วิเคราะห์ และพูด แต่ในระดับที่ซับซ้อนกว่านั้น การสื่อสารจะมีลำดับ คือ ๑) เลือกรูปแบบหรือลักษณะของข่าวสารที่จะส่ง ๒) ส่งข่าวสารออกไปตามแบบที่เลือกแล้ว ๓) รับข่าวสาร ๔) ทำความเข้าใจและตอบข่าวสาร ป้อนกลับ ข่าวสารบางอย่างไม่จำเป็นต้องตอบ แต่คู่สนทนากันจะมีการผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้ส่งสาร และผู้รับสารกันบ่อยครั้ง

๒.๒.๓ การเลือกสื่อในการส่งข่าวสาร

เมื่อต้องการจะส่งสาร ผู้ส่งจะต้องพิจารณาให้รอบคอบว่า จะส่งในลักษณะใด ซึ่งมีอยู่สามลักษณะ หรือสามวิธีการหลัก คือ (๑) ส่งเป็นคำพูด (๒) ส่งเป็นข้อความ และ (๓) ส่งทางภาษากาย^{๒๓}

(๑) การส่งสารเป็นคำพูด

การส่งสารเป็นคำพูด หรือเรียกว่า การสื่อสารด้วยวาจา (Verbal Communication) เป็นวิธีการที่ใช้กันมากที่สุด ในการสื่อสาร ทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ช่องทาง หรือสื่อ (Media) ในการพูด เพื่อสื่อสารที่สำคัญมี ๔ ช่องทาง ได้แก่ การจับคู่สนทนากัน การใช้โทรศัพท์ การประชุม และการบรรยาย

การสนทนาแบบพบหน้า (Face-to-Face) หัวหน้างานควรได้พูดคุยกับพนักงานแต่ละคน โดยเฉพาะให้มากในการทำงาน เพราะวิธีนี้เหมาะในการสั่งการ มอบหมายงาน การสอนงาน การรักษาวินัย การแลกเปลี่ยนข้อมูล การตอบคำถาม ทำให้สามารถทราบความเป็นไปของพนักงาน ความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานตามเป้าหมาย และยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพนักงานด้วย นอกจากนี้ หัวหน้างานยังต้องพูดคุยกับผู้บริหารระดับสูง ผู้ร่วมงานในระดับเดียวกัน และเพื่อนๆ

การใช้โทรศัพท์ การสื่อสารทางโทรศัพท์ ใช้เวลาแตกต่างกันตามลักษณะของงานที่ปฏิบัติ แต่ไม่ว่าจะใช้เวลาในการพูดนานเท่าใด ผู้พูดต้องมีการเตรียมการล่วงหน้า ในเรื่องจุดประสงค์ของการพูด ประเด็นสำคัญที่ต้องการจะสื่อสาร โดยบันทึกไว้ในกระดาษ และจะต้องเตรียมบันทึกความสำคัญในระหว่างการพูดด้วย การสื่อสารทางโทรศัพท์ เป็นวิธีการที่เหมาะสมเมื่อต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอย่างรวดเร็ว หรือเพื่อตรวจความชัดเจน ในบางเรื่องที่ไม่แน่ใจ ช่วยประหยัดเวลาในการเดินทางไปหากัน แต่ไม่เหมาะสมถ้าใช้พูด เพื่อตำหนิพนักงานในเรื่องส่วนตัวหรือการรักษาวินัย

^{๒๓} อ่างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

การประชุม มีหลายรูปแบบ แต่วิธีการที่ผู้จัดการ สามารถใช้ในการสื่อสารกับพนักงานได้ คือ การประชุมย่อยอย่างไม่เป็นทางการ กับกลุ่มพนักงานสองคนขึ้นไป เหมาะสำหรับการประสานงานในกิจกรรมของพนักงาน การมอบหมายงานให้กลุ่มปฏิบัติ การแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างพนักงาน หากมีเวลาที่สามารถจัดได้ หน่วยงานควรจัดให้มีการประชุมย่อยเป็นเวลานสั้นๆ ทุกวันเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารกัน ประสานงานการใช้ทรัพยากร สร้างความร่วมมือและความเข้าใจร่วมกัน จะช่วยให้ทีมงานมีการพัฒนาตนเองได้

การนำเสนอรายงาน (Presentation) เป็นการพูดอย่างเป็นทางการเพื่อนำเสนอความต้องการ ตามจุดประสงค์ของการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องเตรียมการเหมือนการบรรยายทั่วไป จะเน้นการพูดเป็นสามส่วน คือ การเริ่มต้น ตอนกลาง และการจบการพูด เช่น หัวหน้าฝ่ายขาย ต้องการได้พนักงานเพิ่มอีกหนึ่งคน โดยยื่นข้อเสนอต่อผู้บริหารของบริษัท เขาต้องเริ่มต้นพูดถึงความจำเป็นที่ต้องได้พนักงานเพิ่ม ต่อมาเป็นการแสดงเหตุผลต่างๆ เพื่อสนับสนุน รวมทั้งประโยชน์ที่บริษัทจะได้รับจากการเพิ่มพนักงาน และปิดท้ายด้วยการสรุปและขอให้ผู้บริหารพิจารณาอนุมัติ

(๒) การส่งสารเป็นข้อความ

ทักษะในการเขียนข้อความ ของคนรุ่นปัจจุบันมีปัญหามากกว่ารุ่นก่อน เพราะคนส่วนมากไม่ชอบเขียน หรือเขียนได้แต่ไม่สามารถสื่อความต้องการได้ชัดเจน ลองถามตัวเองว่า เราชอบสื่อสารด้วยการเขียนข้อความ รับข้อความ และชอบอ่านข้อความหรือไม่ ถ้าเรามีตำแหน่งงานสูงขึ้น ความสำคัญของการเขียน ก็มีมากขึ้นด้วย หลายคนมีจุดด้อยในความสามารถทางการสื่อข้อความ เพราะเมื่อเราเขียนเรื่องใดๆ ออกไป คนอื่นจะสามารถประเมินความสามารถ ในการเขียนของเราได้ว่ามีประสิทธิภาพหรือถูกต้องชัดเจนเพียงใด ความสามารถในการเขียน ทำให้เราสามารถจัดความคิดได้อย่างเป็นระบบ^{๒๔}

การส่งสารเป็นข้อความ เหมาะสมในการสื่อสารข้อมูลทั่วไป ข่าวสารที่ต้องปฏิบัติต่อเนื่องไปในอนาคต ข่าวราชการที่เป็นทางการ ข่าวสารที่มีลักษณะถาวร หรือเมื่อข่าวสารนั้นส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมาก วิธีการส่งสารเป็นข้อความ ได้แก่ บันทึกจดหมาย รายงาน ป้ายประกาศ โปสเตอร์ อีเมล โทรสาร เป็นต้น

(๓) การส่งสารเป็นภาษากาย

ทุกครั้งที่เราพูดสนทนากับผู้ใด คนเราจะใช้ภาษากาย ไปพร้อมกันเสมอทุกครั้ง ภาษากายเป็นภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำหรือข้อความ (Nonverbal Communication) ได้แก่ การแสดงสีหน้าท่าทาง และน้ำเสียง และการวางตำแหน่งร่างกาย ในขณะที่สื่อสารกัน หรืออะไรก็ได้ที่ไม่ใช่ถ้อยคำ แต่

^{๒๔} อ้างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐-๑๒.

สามารถส่งสารให้เข้าใจได้ ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “การกระทำดังกว่าคำพูด” หรือ “สิ่งที่คุณกระทำยิ่งดังก้องหูฉัน ในขณะที่ฉันไม่ได้ยินว่าคุณพูดว่าอย่างไร”^{๒๕}

การสื่อสารมีความซับซ้อน มากกว่าการเลือกใช้ถ้อยคำให้ถูกต้อง ในการสนทนากันระหว่างสองคน มีการสื่อกันด้วยสามลักษณะ คือ ๑) คำพูด ๒) เสียง ได้แก่ ระดับเสียง น้ำเสียงนุ่มนวลหรือกระด้าง ความเรียบหรือการสั่นเครือ ๓) การแสดงทางใบหน้า การเคลื่อนไหวของปาก และดวงตา ลักษณะทั้งสามนี้ มีน้ำหนักในการสื่อแตกต่างกัน คือ คำพูด ๗% เสียง ๓๘% การแสดงทางใบหน้า ๕๕% ผู้รับสารสามารถเข้าใจข่าวสารที่รับมาได้ โดยแปลความรวมกัน บางครั้งเข้าใจได้จากภาษากายมากกว่า ดังคำกล่าวที่ว่า “It’s not what you say, It’s how you say it that accounts”

การแปลความจากภาษากาย ไม่ใช่จะถูกต้องเสมอไป ผู้ใช้ภาษากายจึงต้องเรียนรู้ทักษะในการใช้ ต่อไปนี้เป็นข้อแนะนำ ที่อาจเป็นประโยชน์ในการสื่อสารด้วยภาษากาย

การแสดงออกทางใบหน้า เชื่อกันว่า คนที่ยิ้มแย้มเป็นคนมีความสุขและเป็นมิตร ขณะที่คนที่หน้าบูดบึ้ง เป็นคนที่ขุ่นเคืองหรือไม่พอใจ การเลิกคิ้วสูง แสดงถึงความสงสัยหรือไม่เชื่อถือ การม้มปากแสดงถึงความโกรธ การสบตากันแสดงถึงความสนใจ การไม่มองตากันแสดงว่าไม่สนใจ เมื่อคนพูดปิดจะไม่มองตาคู่สนทนา การกักริมฝีปากแสดงอาการวิตกกังวล

ในบางครั้ง เราสื่อสารกันเฉพาะการแสดงออกทางใบหน้าเท่านั้น เช่น เมื่อเด็กชุกชนทำอะไบบางอย่าง ที่พ่อแม่ไม่ชอบใจ พ่อแม่อาจไม่พูดอะไร เพียงแต่หันหน้ามามองทำตาแข็ง แสดงสีหน้าไม่ยอมรับ เด็กก็รู้แล้วว่าพ่อแม่คิดอย่างไร หรือมีบ่อยครั้ง ที่คนงานทำอะไรมีผิดพลาด แล้วหันไปสบตาหัวหน้า ก็รู้ว่าถูกตำหนิ

คุณภาพของเสียง การใช้เสียงให้เหมาะสม มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการสื่อสารมาก คุณภาพของเสียงพูด ได้แก่

๑. น้ำเสียง คือทัศนคติที่อยู่ในเสียง แสดงความอบอุ่น เป็นมิตร ไม่สบายใจ หรืออื่นๆ
๒. ระดับเสียง คือเสียงสูงหรือเสียงต่ำ
๓. ความดัง ดังมากหรือนุ่มนวล
๔. ความเร็วในการพูด ช้าหรือเร็ว
๕. การเว้นระยะในการพูด พอเหมาะเพียงใด

การปรับเปลี่ยนในลักษณะที่กล่าวมานี้ ทำให้คุณภาพของเสียงเปลี่ยนไปด้วย และถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย จะเป็นเสียงพูดที่น่าเบื่อ นอกจากนี้ยังต้องระวังอย่าใช้คำพูด ช้าๆ บ่อยเกินไป เช่น คำว่า “นะฮะ แบบว่า แล้วก็ ไซ้ไหมฯลฯ”

^{๒๕} อ้างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓-๑๕.

ท่าทาง (Gestures) การใช้มือประกอบ เป็นเหมือนการพูดอีกแบบหนึ่ง บอกความหมายตามลักษณะที่ใช้ออกไป เช่น เอามือข้างหนึ่งวางเหนือปาก และทิ้งน้ำหนักของศีรษะลงบนมือข้างนั้น แสดงถึงการไม่เห็นด้วย หรือการเบื่อหน่าย เอามือทั้งสองข้างทำวงเสแวงแสดงถึงความโกรธ หรือการป้องกันตัว ยกมือทั้งสองตั้งตรงยื่นไปข้างหน้าแสดงการไม่เชื่อ ไม่นั่นใจ สงสัย เอามือกอดอก แสดงถึงการปิดการสื่อสาร หรือเตรียมที่จะเป็นผู้พูดบ้าง ปลอ่ยแขนขนานกับลำตัวแสดงว่า พร้อมจะพูดคุยด้วย มีข้อเสนอแนะ หรือกำลังสบายใจ การชี้นิ้วเป็นการแสดงอำนาจ ไม่พอใจ กำลังอธิบาย การใช้ท่าทางมากเกินไป ในการพูดจะรบกวนผู้ฟัง ทำให้เสียสมาธิได้เช่นกัน คนเราไม่ค่อยรู้ตัวในท่าทางที่ตัวเองใช้มากนัก ควรสอบถามจากเพื่อนว่าท่าทางเราเป็นอย่างไร^{๒๖}

การวางตำแหน่งร่างกาย (Posture) ท่าทางที่ขอบแกว้อและเอนตัวมาข้างหน้าเล็กน้อย แสดงว่า มีความสนใจ นั่งทอดตัวเอนลงในเก้าอี้แสดงว่า รู้สึกเบื่อหรือไม่สนใจ เดินไปเดินมาแสดงว่า รู้สึกหงุดหงิด เบื่อหน่าย หรือไม่สบายใจ อาการยกไหล่แสดงว่าไม่มีอะไรแตกต่าง ทำท่าทางขยุกขยิกอยู่ไม่นิ่งแปลความว่ามีอาการทางประสาท

การกำหนดระยะระหว่างบุคคล เป็นการแสดงภาษากายที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ที่มีผลต่อการสื่อสารกัน ถ้าเราเข้าไปใกล้ชิดมากเกินไป จะทำให้คู่สนทนา รู้สึกอึดอัดได้ แต่ถ้ายืนห่างกันเกินไปก็ จะหมายความว่า ไม่สนใจกันจริง ชาวสหรัฐยอมให้เพื่อนสนิทหรือคนรักยืนใกล้ชิดตัวเองได้ในระยะ ๑.๕ ฟุต เพื่อนธรรมดาหรือคนที่ต้องติดต่อทำงานด้วยกัน จะยืนห่างกัน ระหว่าง ๑.๕ - ๔.๐ ฟุต สำหรับบุคคลที่รู้จักกัน จะมีระยะห่างในการพูดคุยกันระหว่าง ๔.๐-๑๒.๐ ฟุต ลองสังเกตในการยืนคุยกับเพื่อน ถ้าเรายืนห่างจากเขามาก เขาจะเดินมาหา แต่ถ้าเราเข้าใกล้เขามากไป เขาจะถอยห่าง ถ้าเราเดินตามไปอีก ก็จะมีลักษณะเหมือนการเดินรำไปคุยกันไป ระยะห่างระหว่างบุคคล กำหนดแตกต่างกันตามวัฒนธรรม คนแถบยุโรปตะวันออก ละตินหรือชาวอาหรับ จะยืนประชิดตัวเมื่อพูดคุยกัน จึงต้องศึกษาเป็นกรณีไป

ภาษากาย เมื่อใช้ผสมกันหลายอย่าง อาจทำให้แปลความหมายยาก เช่น อาจส่งยิ้ม (หมายถึง เปิดเผย เป็นมิตร) ในขณะที่นั่งไขว่ห้าง และเอามือกอดอก (ปิดตัวเอง ไม่อยากติดต่อด้วย) ดังนั้นผู้สื่อสาร จึงต้องใช้ภาษากายให้ถูกต้อง สอดคล้องกับคำพูด หรือข้อความที่ส่งไปยังผู้รับ เพื่อความเข้าใจตรงกัน

การผสมสื่อ (Combining Media)

การสื่อสารครั้งหนึ่ง อาจต้องใช้สื่อหลายลักษณะ เช่น การใช้ภาษากายร่วมกับการพูดสนทนา ในการบริหารงานสามารถใช้คำพูดและข้อความผสมกัน การส่งสารซ้ำกันหลายครั้ง เพื่อให้มั่นใจว่า ผู้รับสารเข้าใจได้ถูกต้อง โดยปกติในการสั่งการด้วยวาจา มักจะมีหนังสือสั่งการตามมาอีก

^{๒๖} อ้างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓-๑๕.

ครั้งหนึ่ง เช่น อธิบายข้อปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยในการทำงาน แล้วแจกหนังสือคู่มือให้หรือปิดโปสเตอร์ไว้ ในบริเวณที่ทำงานที่มองเห็นได้ง่าย เพื่อเตือนใจให้ตระหนักถึงข้อปฏิบัตินั้น

การสื่อสารด้วยคำพูด ตามด้วยเอกสารเหมาะสมในการสื่อสาร เรื่องวัตถุประสงค์หรือแผนการทำงาน เรื่องที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงแผนงานเดิม การมอบหมายงานที่ซับซ้อน การรักษาความปลอดภัย เรื่องเกี่ยวกับคุณภาพของงาน การรักษาความสะอาดเรียบร้อยของอาคาร หรือการรายงานความก้าวหน้าของงาน

ก่อนส่งสารในแต่ละครั้ง จะต้องแน่ใจว่า ได้พิจารณาเลือกสื่อที่เหมาะสมที่สุด ลักษณะของสื่อในการส่งสารประเภทต่างๆ สรุปในตาราง

สื่อสารเป็นคำพูด	สื่อสารเป็นข้อความ	สื่อสารด้วยภาษากาย
๑. การสนทนากันซึ่งหน้า	๑. บันทึกรายชื่อข้อความ	๑. การแสดงออกทางใบหน้าที่
๒. การพูดทางโทรศัพท์	๒. จดหมาย	๒. การใช้เสียงพูด
๓. การประชุม	๓. รายงาน	๓. ลักษณะท่าทาง
๔. การเสนอโดยการบรรยาย	๔. ป้ายประกาศ กระดานข่าว	๔. การวางตำแหน่งร่างกาย
	๕. โปสเตอร์	
	๖. อีเมลล์	
	๗. โทรสาร	

ตารางประกอบที่ ๑ : ลักษณะของสื่อในการส่งสารประเภทต่างๆ

๒.๓ ความสำคัญของบุคคลกับการสื่อสาร

มีเหตุผลหลายประการที่แสดงว่า ทักษะในการสื่อสารมีความสำคัญในองค์กรต่างๆ ระดับโลก ซึ่งให้ความสำคัญต่อความหลากหลายของชนชาติ ถือว่าการสื่อสาร เป็นมิติสำคัญอันหนึ่งในหลายมิติ ที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการทำงาน ในสภาพแวดล้อมการทำงานที่แตกต่างกัน ของยุคไร้พรมแดน การสอนงาน (coaching) เป็นวิธีการสำคัญ ในการเพิ่มผลผลิตและประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน ซึ่งการสอนงานต้องอาศัยการตั้งคำถาม การรับฟัง การให้ข้อมูลย้อนกลับ

เพื่อเพิ่มทักษะและความเชื่อมั่นของพนักงาน การฟังอย่างเข้าใจเป็นกุญแจสำคัญของการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ในกิจกรรมอันมากมายของนักบริหารนั้น ใช้เวลาถึง ๘๐% ในการรับฟังคนอื่น^{๒๗}

ในการทำงานทุกระดับขององค์กร การพูดและการรับฟัง กินเวลาไปถึง ๗๕% ของการทำงาน ในแต่ละวัน ๗๕% ของสิ่งที่ได้รับฟัง เป็นการฟังอย่างไม่เข้าใจชัดเจน และ ๗๕% ของสิ่งที่เข้าใจชัดเจน คนเราจะลืมมันไปภายในเวลา ๓ สัปดาห์ จึงเห็นว่าทักษะในการสื่อสาร ซึ่งจำเป็นมากในการทำงาน เป็นทักษะที่คนส่วนมากมีไม่เพียงพอ

การสื่อสาร เป็นพื้นฐานที่สำคัญขององค์กร ฝ่ายบริหารจึงให้ความสำคัญต่อทักษะทางการสื่อสาร ในการคัดเลือกพนักงานเข้าทำงาน อย่างไรก็ตาม ยังมีพนักงานที่ขาดทักษะด้านนี้ ทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก และจะเพิ่มปัญหาในการทำงาน เมื่อมีความหลากหลายของพนักงานมากขึ้น เพื่อลดปัญหาเหล่านี้ องค์กรที่เห็นความสำคัญ จึงทุ่มเงินจำนวนมาก ในการจัดฝึกอบรมทักษะทางการสื่อสาร ให้แก่พนักงาน มีการสำรวจพบว่า การสื่อสารในทางธุรกิจไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจถึง ๗๕% ของความพยายาม

พนักงานต้องการความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เพื่อจะได้ทราบถึงศักยภาพของตัวเอง การมีปฏิสัมพันธ์โดยการสื่อสาร ทำให้แต่ละคนเพิ่มหรือลดความภูมิใจในตัวเองได้ และรู้ถึงความสามารถของตนในการปฏิบัติงานว่าอยู่ในระดับใด

๒.๓.๑ ความหมายของการสื่อสาร

คำว่า การสื่อสาร (communication) เหมือนกับคำอื่นๆ อีกหลายคำ ที่ไม่มีคำจำกัดความที่ตรงกันเป็นสากล เคยมีการค้นย้อนหลังไปถึงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ และพบว่า มีคำนิยามของคำว่า การสื่อสาร ถึง ๙๕ ความหมาย^{๒๘}

สำหรับในที่นี้ จะให้ความหมายดังนี้ การสื่อสาร เป็นกระบวนการที่ ผู้ส่ง ส่งข่าวสารใดๆ ไปยัง ผู้รับ แล้วทำให้ทั้งสองฝ่าย เกิดความเข้าใจตรงกัน ต่อข่าวสารนั้น (communication is the process of a sender transmitting a message to a receiver with mutual understanding) การสื่อสาร จึงเป็นกระบวนการหนึ่ง ที่มีจุดสำคัญอยู่ที่ การส่งข่าวสารที่ทำให้ทั้งผู้รับและผู้ส่ง เกิดความเข้าใจตรงกัน ต่อข่าวสารนั้น ถ้าหากว่าบุคคลรับรู้หรือเข้าใจความหมายของข่าวสารนั้นแตกต่างกัน แสดงว่าการสื่อสารยังไม่เกิดขึ้น

แม้มีการส่งและการรับข่าวสารแล้ว แต่ถ้าความเข้าใจไม่ตรงกัน ถือว่ายังไม่เกิดการสื่อสาร ผู้ส่ง มีทางเลือกสองทาง หลังจากที่ได้ส่งสารไปแล้ว คือ

^{๒๗} วินัย เพชรช่วย, การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication), (กรุงเทพฯ : สื่อการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๙-๑๐.

^{๒๘} อ่างแล้วในเรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

๑) สรุปเอาเองว่า ผู้รับเข้าใจในข่าวสารนั้น และเข้าใจตรงกับที่ผู้ส่งต้องการ เป็นการสื่อสารทางเดียว

๒) ตรวจสอบว่า ผู้รับเข้าใจข่าวสารที่ส่งไป ได้ถูกต้องตามที่ผู้ส่งต้องการ ให้ผู้รับถามข้อสงสัย ทวนความเข้าใจ (Paraphrasing) ผู้ส่งสามารถตอบคำถาม และประเมินความเข้าใจที่ตรงกันได้ เป็นการสื่อสารสองทาง

การทวนความเข้าใจ คือ กระบวนการให้ผู้รับสารแสดงความเข้าใจต่อข่าวสาร โดยคำพูดของเขาเอง

เมื่ออยู่ในกระบวนการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นผู้ส่งหรือผู้รับ เราจะต้องรับผิดชอบต่อการสื่อสารนั้น บางคนคิดว่าจะต้องแบ่งรับผิดชอบกันฝ่ายละครึ่งระหว่างผู้รับกับผู้ส่ง แท้จริงแล้วไม่จำเป็นฝ่ายใด จะต้องรับผิดชอบเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เมื่อเป็นผู้ส่งต้องจัดข่าวสารให้ง่ายต่อการรับ และการเข้าใจ เมื่อเป็นผู้รับ ต้องตั้งใจรับสารและตั้งคำถาม หรือทวนความเข้าใจ เพื่อให้มั่นใจว่าเราเข้าใจถูกต้อง

การสื่อสารทางเดียว ใช้เวลาน้อยกว่าการสื่อสารสองทาง และมีกระบวนการที่เป็นลำดับดีกว่า เหมาะที่จะใช้ในการส่งสาร แก่คนกลุ่มใหญ่หรือต่อสาธารณะ การส่งสารด้วยการเขียนข้อความส่วนมากแล้วเป็นการสื่อสารทางเดียว

การสื่อสารสองทาง มีความถูกต้องแน่นอนกว่า เพราะผู้รับและผู้ส่งสาร มีโอกาสได้ทวนความเข้าใจ ซักถามและมีการอธิบายเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา การสื่อสารระหว่างหัวหน้างานกับพนักงาน ควรจะใช้วิธีนี้ให้มาก เท่าที่มีโอกาสทำได้

๒.๔ ลักษณะของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร

๑. การพูดสนทนา เป็นการสื่อสารของบุคคลโดยทั่วไปในวงสนทนา ซึ่งเป็นการสื่อสารกันใน ชีวิตประจำวันทั่วไป

๒. การอภิปราย เป็นการสื่อความโดยกลุ่มคนตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป ซึ่งเป็นการให้ความรู้ ความคิดเห็น และ ข้อเสนอแนะที่มีแนวโน้มไปในทางเดียวกัน

๓. การบรรยาย เป็นการสื่อความเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยผู้ฟังเป็นผู้รับสาร และผู้บรรยายเป็นผู้ให้สาร

๔. การประชุม เป็นการร่วมกันปรึกษาหารือกันในกลุ่มหรือทีมงานอย่างมีระบบและระเบียบวิธีทางการ ประชุม เช่นการยกมือก่อนพูดแสดงความคิดเห็น มีการจดบันทึกรายงานการประชุม และมีประธานการประชุม

๕. การฝึกอบรม เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคคล เพื่อให้มีความรู้เพิ่มขึ้น และมีความสามารถขึ้นในเรื่องที่ได้รับการฝึกและอบรมมา

๖. การสัมมนา เป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง ทั้งให้และรับความรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างวิทยากรและผู้เข้าร่วมสัมมนา

๗. การพูดในที่ชุมชน เป็นการพูดในที่สาธารณะหรือชุมชนในวาระหรือโอกาสต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ ความรู้ ยกย่อง และยินดี ตลอดจนความเห็นอกเห็นใจในเรื่องราวต่างๆ

สรุปว่า ลักษณะของสื่อบุคคล การพูดสนทนา การอภิปราย การบรรยาย การประชุม การฝึกอบรม การสัมมนา และการพูดในที่ชุมชน

๒.๕ ประโยชน์ของสื่อบุคคลกับการสื่อสาร

มีอยู่บ่อยครั้ง ที่พนักงานนำเรื่องมาเสนอแล้วถูกหัวหน้าบอกว่า “นี่ไม่ใช่สิ่งที่ผมต้องการให้คุณทำ” ต้องถือเป็นความผิดพลาดของหัวหน้า เพราะหัวหน้าไม่ได้รับผิดชอบเต็มที่ ในการสั่งงานว่า พนักงานเข้าใจคำสั่งตรงกับความต้องการของหัวหน้าหรือไม่ การส่งสารที่มีประสิทธิภาพจะต้องระบุอย่างชัดเจนว่า ต้องการให้ผู้รับทำอะไร ทำอย่างไร และแล้วเสร็จเมื่อใด^{๒๙}

การส่งสาร เป็นขั้นตอนที่สองในกระบวนการสื่อสาร ก่อนส่งสารจะต้องเลือกสื่อที่ใช้ และวางแผนว่าจะส่งสารไปยังผู้รับอย่างไร

การวางแผนการส่งสาร จะต้องพิจารณาประเด็นสำคัญ ต่อไปนี้

๑. **จุดประสงค์ในการส่งสาร (What)** เพื่อรับทราบ เพื่อจูงใจ บังคับ หรือแสดงความรู้สึก ผู้ส่งต้องการให้เกิดผลอะไร ในการสื่อสาร กำหนดจุดประสงค์ให้แน่ชัด

๒. **ใครเป็นผู้รับสาร (Who)** เพื่อจะกำหนดสื่อได้เหมาะสม

๓. **สื่อที่ใช้ในการส่งสาร (How)** เมื่อมีผู้รับสารชัดเจนแล้ว ต้องกำหนดว่า จะจัดลักษณะของสารและสื่ออย่างไร ที่จะทำให้ผู้รับสามารถเข้าใจได้ถูกต้อง ตรงตามจุดประสงค์ เลือกวิธีที่เหมาะสมกับผู้รับและสถานการณ์ที่เป็นอยู่ พิจารณาว่าจะต้องพูด เขียน หรือกระทำอย่างไรบ้าง

๔. **เวลาที่ใช้ในการส่งสาร (When)** จะส่งเมื่อไร ใช้เวลานานเท่าไร มีความสำคัญต่อการสื่อสาร เช่น หากต้องใช้เวลาในการส่งสาร ๑๕ นาที กับพนักงาน อย่าไปพบพนักงานก่อนเลิกงาน ๕ นาที ควรจะรอพบพวกเขาในวันรุ่งขึ้น ถ้าให้เหมาะสม ควรมีการนัดหมายล่วงหน้าจะดีกว่า

๕. **จะส่งสารไปที่ไหนดี (Where)** จะเรียกผู้รับสารมาที่สำนักงานของเรา หรือจะส่งไปที่ทำงานหรือที่บ้านของเขา ควรเป็นที่ซึ่ง มีสิ่งรบกวนน้อยที่สุดต่อการทำความเข้าใจในข่าวสารที่ส่งออกไป

^{๒๙} วินัย เพชรช่วย, การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication), หน้า ๑๙.

๒.๕.๑ การสื่อสารระหว่างการสนทนา

ในการสนทนาหรือการพูดคุย แบบพบหน้ากัน ผู้ส่งสารควรปฏิบัติตามขั้นตอน ดังนี้^{๓๐}

๑. สร้างความเป็นกันเอง โดยการเริ่มเรื่องเบาๆ เป็นพื้นฐานสำหรับข่าวสารที่จะส่งในครั้งนั้น เพื่อให้ผู้รับสาร มีความพร้อมที่รับและทำความเข้าใจ เป็นการช่วยให้ผู้รับสารรู้สึกสบายใจที่จะรับฟัง

๒. บอกจุดประสงค์ ในการสนทนากันเพื่อจุดมุ่งหมายทางธุรกิจ ผู้ฟังจะเข้าใจได้ง่าย ถ้าหากผู้พูดบอกจุดประสงค์ หรือความต้องการให้ผู้ฟังได้ทราบล่วงหน้า แทนการบอกรายการละเอียดก่อนแล้ว จึงบอกความต้องการ

๓. บอกข่าวสาร ถ้าเป็นการพูดคุยกัน เพื่อการจูงใจโน้มน้าวใจบอกไปเลยว่า ต้องการให้คู่สนทนาทำอะไร รับคำสั่งไปปฏิบัติ ให้ทำงานให้เสร็จ แก้ไขงาน เชิญเป็นกรรมการฯฯ ถ้าเป็นการสั่งงาน ต้องอย่าลืมกำหนดวันทำงานเสร็จด้วย ถ้าจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ หรือเพื่อทราบก็เพียงแต่บอกกล่าวเรื่องนั้นออกไป หรือจะแสดงความรู้สึกที่คนๆ ใดๆ ก็จงแสดงออกไป สรุปคือ บอกข่าวสารให้ตรงตามจุดประสงค์

๔. ตรวจสอบความเข้าใจ การคุยกันเพื่อแสดงความรู้สึก ไม่จำเป็นต้องทดสอบความเข้าใจ แต่ถ้าวการคุยกันนั้น เพื่อการจูงใจหรือเพื่อทราบ ผู้พูดจะต้องตรวจสอบความเข้าใจ โดยการถามหรือให้ผู้ฟังทวนความเข้าใจ (Paraphrasing) ด้วย เพียงแต่ถามว่า “คุณเข้าใจไหม?” ไม่เป็นการตรวจสอบความเข้าใจ

๕. ติดตามผลต่อเนื่อง ถ้าวการพูดคุยเป็นไปให้เพื่อคู่สนทนาทราบ หรือเพื่อแสดงความรู้สึกก็ไม่จำเป็นต้องติดตามผลต่อเนื่อง แต่ถ้าวการพูดคุยกันเป็นการจูงใจ มอบหมายงาน จำเป็นต้องติดตามให้การยอมรับมีผลในทางปฏิบัติ ภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าหากผู้รับสารไม่สามารถปฏิบัติได้ก็จะได้ทราบตั้งแต่แรก หรือถ้ามีการหลีกเลี่ยงจะได้ใช้วิธีการให้เกิดการปฏิบัติให้ได้

๒.๕.๒ การพูดวิจารณ์ผู้อื่น

คนส่วนมากไม่สบายใจ ที่ต้องพูดวิจารณ์ผู้อื่น แต่โดยหน้าที่ของผู้จัดการ ครูอาจารย์ หรือพ่อแม่ ส่วนหนึ่งคือ การพูดวิจารณ์ผู้ที่อยู่ในความดูแล คือ พนักงาน ศิษย์ หรือบุตรหลาน เขาจะยอมรับคำวิจารณ์หรือไม่ ขึ้นอยู่กับ วิธีการพูดที่สื่อสารออกไป จุดประสงค์ของการพูดวิจารณ์ คือเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ต้องการ ในขณะที่ยังคงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้ ไม่ใช่เป็นการแค้นเคืองหรือแสดงความเหนือกว่า ต่อไปนี้เป็นแนวปฏิบัติในการพูดวิจารณ์ผู้อื่น

^{๓๐} อ่างแล้วโน, วินัย เพชรช่วย, หน้า ๒๐-๒๒.

การชมให้ผลดีกว่าการติ

หัวหน้างานควรใช้เวลา ๘๐% เพื่อการชมพนักงาน และเพียง ๒๐% เพื่อการพูดตำหนิพนักงาน ที่ได้รับคำตำหนิมากกว่าปกติ แทนที่เขาจะปรับปรุงการทำงาน กลับทำงานได้แย่ง คำชมจึงให้ผลที่ดีกว่า เช่น ชมว่าพนักงานจัดวางสินค้า เพื่อแสดงได้อย่างสวยงามเป็นระเบียบ แทนการตำหนิว่า เขาใช้เวลานานเกินไปในการจัดวางสินค้า เมื่อได้รับคำชมว่า ทำงานได้ตามที่คาดหวังเขาจะรักษาระดับการทำงานที่ดีไว้ จึงต้องมีส่วนที่ให้คำชม ส่วนดีของผู้อื่นด้วยเสมอในการวิจารณ์

วิจารณ์ทันที

จะต้องทำทันทีเมื่องานเสร็จ หากปล่อยเวลาให้ผ่านล่องไป คำวิจารณ์จะไม่มีประโยชน์ใด ถ้าผู้ปฏิบัติงาน ยังมีอารมณ์ไม่ปกติ เช่น โกรธ ก็ยังไม่ควรไปวิจารณ์ เพราะยากที่เขาจะรับฟัง

วิจารณ์ผลงานไม่วิจารณ์บุคคล

ต้องแยกกันระหว่างบุคลิกภาพของคน และผลงานของเขา เช่น ไม่วิจารณ์ว่า “คุณเกียจคร้านจึงทำงานได้น้อย” ซึ่งเป็นการกระทบบุคคล แต่จะมีประโยชน์กว่า ถ้าจะใช้คำวิจารณ์ว่า “ผลงานคุณลดลงถึง ๑๐% จากมาตรฐาน” หรือ “คุณปล่อยให้ผลงานเฉลี่ยของกลุ่มเราลดลง โดยทำได้เพียงห้าชิ้น ขณะที่คนอื่นทำได้เจ็ดชิ้น”^{๓๑}

วิจารณ์ให้เจาะจงตรงจุด

การวิจารณ์กว้างๆ มีผลน้อยต่อผู้รับ ยิ่งชัดเจนมากเท่าใด ยิ่งมีประโยชน์ต่อผู้รับวิจารณ์มากเท่านั้น เช่น จะไม่พูดวิจารณ์ว่า “คุณทำผิดพลาดมากเสมอ” ควรพูดว่า “งานของคุณมีที่ผิดพลาดอยู่สามแห่ง คือ.....” การให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการวิจารณ์ อาจสร้างปัญหาและความอับอายแก่คนทำงาน

สรุปเริ่มด้วยข้อสังเกตที่ดีและจบด้วยสิ่งที่ต้องแก้ไข

คนส่วนมากจะจำสิ่งที่ได้รับฟังตอนแรก และตอนจบได้ดีที่สุด ประโยคเริ่มต้น เป็นการกำหนดแนวการวิจารณ์ ส่วนประโยคลงท้ายหรือตอบจบ เป็นการเสริมการเริ่มต้นให้สำคัญขึ้น ต้องทำให้ผู้รับวิจารณ์รู้สึกกว่า เราเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญต่อเขาในฐานะบุคคล แต่ยังมีพฤติกรรมบางส่วนของเขา ที่เราอยากให้เปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง และถ้าปรับปรุงแล้วเขา จะมีความสำคัญและมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นและโดยทั่วไปแล้ว ผู้ปฏิบัติงานใดๆ ต้องการคำวิจารณ์ผลงานของเขา อยากทราบว่า เขาทำงานได้เหมาะสมหรือดีเพียงใด มากกว่าไม่มีใครมีความเห็นต่องานของเขา การชมหรือคำวิจารณ์ ช่วยให้เขาปรับปรุงงานให้ดีขึ้นได้ถูกต้อง แต่ไม่มีใครต้องการ การวิจารณ์เชิงลบ เช่น การเสียดสี เหน็บแนม ทำเป็นเรื่องตลก หรือชมแบบยอวาที เพราะไม่สร้างสรรค์ การชมเชย และการ

^{๓๑} วินัย เพชรช่วย, การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication), หน้า ๒๓-๒๕.

วิจารณ์ผลงานอย่างสร้างสรรค์ เป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับการปฏิบัติงาน เป็นหลักในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีแต่ผู้ได้ประโยชน์ร่วมกัน^{๓๒}

การรับสาร

ขั้นตอนที่สาม ของกระบวนการสื่อสาร คือ การรับสาร การสื่อสารจะไม่มีผล ถ้าหากผู้รับเข้าใจข่าวสาร ที่ไม่ตรงกับผู้ส่ง เช่น ข่าวสารที่ส่งไป โดยการพูดจะผิดเพี้ยน ถ้าหากผู้รับไม่เต็มใจฟัง มีคนเป็นจำนวนน้อย ที่เป็นผู้ฟังที่ดี คนส่วนมาก เป็นผู้ฟังที่ใช้ไม่ได้ สาเหตุของการฟัง ที่ไม่ดีส่วนหนึ่ง เกิดจากความแตกต่าง ในความเร็วของ การพูดกับการฟัง คนปกติจะพูด ๑๒๐ คำต่อนาที ในขณะที่สามารถฟังได้ ๕๐๐ คำต่อนาที ในการเข้าใจคำพูด จึงเร็วกว่าการพูด ทำให้มีเวลาเหลือที่ทำให้จิตใจล่องลอยไปคิดเรื่องอื่นได้

ระดับของการฟัง

การเป็นผู้สื่อสารที่ดี จะต้องเป็นผู้ฟังที่มีประสิทธิภาพด้วย ระดับของการฟัง มีอย่างน้อยสามระดับ คือ (๑) ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง (๒) ฟังเพื่อโต้แย้ง และ(๓) ฟังอย่างเข้าใจ

(๑) ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง (Marginal Listening) ผู้ฟังไม่ให้ความสนใจต่อการพูดของผู้พูด ปลอยใจล่องลอยไปเรื่องอื่น ได้ยินบ้างไม่ได้ยินบ้าง ทำให้รับและเข้าใจข่าวสารที่ส่งไปไม่ถูกต้อง

(๒) ฟังเพื่อโต้แย้ง (Evaluative Listening) ผู้ฟังจะให้ความสนใจต่อผู้พูดค่อนข้างมาก แต่จะคอยตรวจสอบผู้พูดตลอดเวลา ใช้เวลาส่วนใหญ่คิด เพื่อโต้ตอบข่าวสารที่ได้รับ จึงทำให้ได้ฟังบ้างไม่ฟังบ้างในบางขณะ เพราะเมื่อได้ฟังประเด็นที่ขัดแย้งกับความคิดตัวเอง ความคิดโต้แย้งก็เกิดขึ้น เขาจะไม่ฟังตอนต่อไป เกิดความคิดสองแนวไปพร้อมกับการฟัง ทำให้การสื่อสารความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง การฟังเพื่อโต้แย้งจะเกิดขึ้นเมื่อผู้ฟังรู้สึกถูกคุกคามจากคำพูด เช่น เมื่อถูกพ่อแม่ ครู หรือหัวหน้างาน ตำหนิหรือวิจารณ์ จะคิดโต้แย้งเพื่อป้องกันตัวเองมากกว่าจะฟังคำพูด ซึ่งจะมีต่อไป

(๓) ฟังอย่างเข้าใจ (Projective Listening) เป็นการฟังที่ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้ฟังฟังอย่างตั้งใจ พยายามเข้าใจข่าวสารของผู้พูด ให้ชัดเจนเหมือนกับพูดเอง การประเมินจะทำเมื่อเข้าใจข่าวสารตรงกับผู้พูดแล้ว การฟังโดยเข้าใจสถานะของผู้พูด เรียกว่า ฟังความคิดความรู้สึก (Empathic Listening) ไม่หมายความว่า ต้องเห็นด้วยกับผู้พูด แต่ผู้ฟังสามารถเข้าใจสถานะและความรู้สึกของผู้พูดในขณะนั้น ข่าวสารส่วนใหญ่ จะมีทั้งเนื้อหาและความรู้สึก ต้องพยายามเข้าใจทั้งสองส่วน^{๓๓}

^{๓๒} อ่างแล้วโน, วินัย เพชรช่วย, หน้า ๒๖-๒๘.

^{๓๓} อ่างแล้วโน, วินัย เพชรช่วย, หน้า ๒๙-๓๒.

๒.๕.๓ แนวปฏิบัติในการฟังอย่างเข้าใจ

เพื่อปรับปรุงทักษะในการฟัง จงให้ความสนใจในการฟัง สักหนึ่งสัปดาห์ โดยใช้สมาธิฟัง การพูดของผู้อื่น และภาษากาย ขณะที่เขาพูดว่า สอดคล้องกันหรือไม่ กระตุ้นให้เขาพูดออกมา ตามที่ ต้องการ พูดสอดแทรกเมื่อจำเป็น เพื่อว่าสามารถฟัง และเข้าใจชัดเจนว่า เขากำลังพูดเรื่องใด และ รู้สึกอย่างไร ต่อไปนี้เป็นคำแนะนำ ในการฟังอย่างเข้าใจ ซึ่งอยู่ในกระบวนการสนทนา คือ ฟัง (๑-๘) วิเคราะห์ (๙-๑๑) และพูด (๑๒-๑๓)^{๓๔}

๑. ตั้งใจฟัง เมื่อมีคนขอพูดด้วย จงหยุดกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ ทำให้ว่างทำ ตัวผ่อนคลาย ให้ความสนใจและพร้อมรับฟังทันที ซึ่งเป็นการเริ่มต้นที่ถูกต้อง เพราะจะได้เริ่มจับประเด็น ตั้งแต่ประโยคแรกที่เขาพูด

๒. ขจัดสิ่งรบกวน ตาจ้องมองที่ผู้พูด ไม่แกว่งดินสอ พลิกกระดาษไปมาหรืออาการอื่นๆ ไม่รับโทรศัพท์หากมีเรียกเข้ามา หากสถานที่พูดคุยกันมีเสียงรบกวนมากจงชวนเขาไปคุยในที่ซึ่งเหมาะสมกว่า

๓. ฟังให้จบเรื่อง อย่าปล่อยให้ใจไปเรื่องอื่นๆ ถ้าหากเผลอเป็นไปให้รีบกลับมาฟังเรื่องนั้นต่อ อย่าไม่สนใจฟังเพราะมีความรู้สึกไม่ชอบ ไม่ศรัทธาในตัวผู้พูดหรือไม่เห็นด้วยกับเรื่องที่เขาพูด ถ้าเรื่องที่ฟังเป็นเรื่องยาก จงตั้งคำถาม อย่าคิดโต้แย้งในขณะนั้น จงฟังและฟังต่อไป

๔. ไม่ด่วนสรุปก่อน อย่าคิดไปล่วงหน้าว่าผู้พูดจะพูดอะไรและด่วนสรุปก่อน การฟังที่ผิดพลาดมักเกิดขึ้นจากเหตุนี้ ได้ฟังเพียงตอนต้นเรื่องแล้วคิดต่อเอาเองจนจบโดยไม่ฟังว่าตอนต่อไป เขาพูดว่าอย่างไร เป็นการคิดที่ขัดจังหวะการฟังของตัวเอง

๕. สังเกตภาษากาย พยายามเข้าใจทั้งความรู้สึกและเนื้อหาของเรื่องที่ฟัง บางครั้งคนเราพูดอย่างหนึ่งแต่หมายความอีกอย่างหนึ่งได้ จึงต้องฟังโดยดูว่าสายตา ท่าทาง สีหน้า และน้ำเสียงของผู้พูดสอดคล้องกับเนื้อหาหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องกัน จงตั้งคำถาม

๖. ตั้งคำถาม เมื่อฟังแล้วรู้สึกว่าขาดความบางอย่างหรือคำพูดมีความขัดแย้งกันเอง หรือไม่เข้าใจจริงๆ จงถามเพื่อให้เขาอธิบายส่วนนั้นเพิ่มเติม

๗. จดบันทึก จดประเด็นที่สำคัญเพื่อช่วยจำหรือเพื่อใช้อ้างอิงในภายหลัง

๘. แสดงสัญญาณเมื่อเข้าใจ โดยใช้ภาษาพูด เช่น “อ้อฮ้อ” “ใช่แล้ว” “เข้าใจแล้ว” หรือภาษากาย เช่น พยักหน้า ยิ้ม ประสานตา นั่งตัวตรงแสดงความสนใจ เพื่อแสดงว่าเราตั้งใจฟังและเข้าใจประเด็นที่กำลังพูด

^{๓๔} วินัย เพชรช่วย, การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication), หน้า ๓๗-๔๐.

๙. ใช้ความคิด ใช้ความเร็วของสมองให้เป็นประโยชน์ในการฟัง โดยจัดระเบียบข้อมูล ย่อเรื่อง เชื่อมโยงประเด็นต่างๆ การทวนความเข้าใจ เพราะเราฟังได้เร็วกว่าพูดถึงสี่เท่า ควรใช้เวลาที่เหลือในการคิดตามเรื่องที่กำลังฟังอยู่

๑๐. ประเมินเมื่อจบการฟัง อย่างวิเคราะห์หรือประเมินความถูกต้องในขณะที่ฟังเพราะจะทำให้ฟังเรื่องราวไม่ต่อเนื่อง ข่าวสารบางตอนจะขาดหายไปขณะที่เราวิเคราะห์อยู่ ฟังให้จบสิ้นก่อนแล้วประเมินภายหลัง

๑๑. ประเมินตามข้อเท็จจริง ผู้พูดได้ให้ข้อมูลที่เป็นจริงเชื่อถือได้เพียงใด ไม่ประเมินตามความเชื่อ ตามกระแสสังคมหรือความคาดหวัง

๑๒. พูดตอบหลังการฟัง ให้ทวนความเข้าใจเรื่องที่ได้ฟังก่อน เป็นการแสดงให้เห็นว่าเราฟังและเข้าใจสิ่งที่เขาพูด จากนั้นจึงแสดงความคิดเห็น คำแนะนำ ความรู้สึก หรือการตัดสินใจของเราให้ผู้พูด

๑๓. สังเกตภาษากาย ขณะพูดตอบไปต้องสังเกตภาษากายของผู้ฟังด้วย ถ้าเขาแสดงว่าไม่เข้าใจที่เราพูด จงขยายความให้ชัดเจนก่อนจบการพูด

ตรวจสอบว่าในแต่ละวัน เราพูดมากกว่าฟังหรือไม่ ถ้าเราปรับปรุงการฟังให้มีประสิทธิภาพจะมีคนเข้ามาพูดคุยกับเราด้วยความสบายใจ การฟังที่ดี เป็นการรับผิดชอบในการสื่อสาร เพื่อความเข้าใจตรงกัน

๒.๕.๔ นิสัยการฟังที่ควรหลีกเลี่ยง

ต่อไปนี้เป็น นิสัยการฟังที่ควรหลีกเลี่ยง ในการฟังบรรยาย เพราะเป็นอุปสรรคต่อการฟังอย่างเข้าใจ^{๓๕}

๑. ฝันกลางวัน อย่าปล่อยให้ตาเหม่อลอยหรือศีรษะเอนเอียงโดยไร้จุดหมาย อย่าหกนิ้ว เคี้ยวหมากฝรั่ง ถี้อปากกา ดินสอ หรือสิ่งอื่นๆ ด้วยใจที่ไม่อยู่กับเนื้อกับตัว

๒. สนใจแต่ข้อมูล อย่าปล่อยให้ใจถูกครอบงำด้วยข้อมูลปลีกย่อยที่ประกอบจนตามไม่ทันสาระแท้จริงของการพูดหรือการบรรยาย

๓. แสดงอาการเบื่อหน่าย นักฟังที่ดีต้องตื่นตัวตลอดเวลา สายตาและความสนใจจดจ่อที่ผู้พูด ไม่ว่าจะยืนฟังหรือนั่งฟังก็ตาม การแสดงอาการเบื่อหน่ายแสดงว่าเป็นผู้ฟังที่ไม่ดี

๔. มีใจอคติ การฟังไม่รู้เรื่องเป็นความรับผิดชอบของผู้ฟัง อย่าด่วนกล่าวหาว่าผู้พูดหรือเรื่องที่พูดไม่น่าสนใจ อย่ามีอคติต่อการรับฟังเพราะไม่ชอบท่าทาง ทรงผม เสียง หรือลักษณะอื่นๆ ของผู้พูด

^{๓๕} วินัย เพชรช่วย, การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication), หน้า ๔๑-๔๕.

๕. เจ้าอารมณ์ ไม่ว่าจะมีความรู้สึกอย่างไรต่อผู้พูดหรือเรื่องที่กำลังฟัง จงทำใจสงบไว้ก่อน อย่าปล่อยให้เกิดความหงุดหงิดหรือเกิดความรู้สึกถูกย่ำยีจากเนื้อหาที่รับฟัง เมื่อเกิดอารมณ์จะทำให้ฟังไม่รู้เรื่อง

๖. แสร้งสนใจ อย่าแสร้งทำเป็นสนใจในขณะที่ใจกำลังคิดเรื่องอื่นอยู่ อาจจะเสียหน้าถ้าบังเอิญผู้พูดสอบถามเอาในบางประเด็น

๗. ตั้งหน้าจذبบันทึก ไม่ควรจดทุกอย่างที่ฟังแบบคำต่อคำ สนใจฟังและจดแต่สาระสำคัญก็พอ

๘. ผลาญเวลา อย่าปล่อยให้เวลาการฟังสูญไปโดยเปล่าประโยชน์ ขอให้คาดเดา สรุปประเด็น ไปพร้อมกับการฟัง

๒.๕.๕ การตอบสนองต่อข่าวสาร (Responding to Messages)

คือ การที่ผู้รับสารได้แสดงความเข้าใจ ความเห็นหรือตอบรับต่อจุดประสงค์ของข่าวสารนั้นอย่างไร ทำให้ผู้ส่งสารทราบว่า ผู้รับสารเข้าใจถูกต้องหรือไม่ การตอบรับเป็นข้อมูลย้อนกลับ มีการตอบสนองต่อข่าวสารได้หลายลักษณะ

ผู้ส่งสารควรตรวจสอบว่า ผู้รับสารเข้าใจถูกต้องหรือไม่ โดยการหาการป้อนกลับ (feed-back) จากผู้รับสาร ซึ่งทำได้โดยการถาม ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันทั่วไป หลังจากส่งสารไปครบถ้วนแล้วก็จะถามว่า “คุณมีคำถามอะไรไหม” คนส่วนมากไม่ชอบตั้งคำถาม อาจเป็นเพราะกลัวจะถูกมองว่าไม่เก่งพอที่จะเข้าใจ หรือเป็นเพราะไม่ได้ตั้งใจรับสารมีข้อมูลไม่สมบูรณ์ ไม่รู้จะถามอะไร วิธีนี้จึงมักไม่ได้รับการป้อนกลับ และหากผู้ส่งสารเป็นหัวหน้างานด้วยแล้ว ลูกน้องยังไม่กล้าถาม

การเข้าใจไม่ตรงกันในการสื่อสาร เกิดจากผู้รับสารไม่ให้เกิดการป้อนกลับที่ชัดเจน การทวนความเข้าใจ และการใช้คำถามที่เหมาะสม จะทำให้ผู้ส่งมั่นใจว่า การสื่อสารในครั้งนั้นเกิดผล

ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เป็นหัวหน้างาน ในการหาการป้อนกลับจากผู้รับสาร

จงเปิดใจที่จะรับการป้อนกลับ จงใจกว้างและพร้อมที่จะรับการป้อนกลับทุกขณะ เมื่อพนักงานตั้งคำถาม ต้องตั้งใจฟัง และมีความอดทนในการตอบและการอธิบายให้เข้าใจ ต้องสร้างบรรยากาศให้พนักงานมีความสบายใจและผ่อนคลาย ไม่มีคำถามใดที่ไม่ดี แต่มักจะมีคำตอบซึ่งไม่ได้ความ

จงตระหนักในภาษากาย ต้องแสดงภาษากายไม่ให้ขัดกับคำพูดว่าต้องการการป้อนกลับ เช่น การเปิดโอกาสให้ถามแต่พอได้ยินคำถามก็ทำสีหน้าเบื่อหน่าย ต้องสังเกตภาษากายของผู้รับสารด้วย หากเห็นว่าเขาทำหน้าสงสัย แต่ไม่กล้าถาม ก็ต้องพูดอธิบายซ้ำให้ชัดเจน

ตั้งคำถาม ถามตรงๆ ว่าเข้าใจไหม มีข้อสงสัย หรือมีคำถามอะไรบ้าง รู้สึกอย่างไรต่อข่าวสารที่ได้รับ คุณจะอธิบายเรื่องนี้ให้คนอื่นฟังแทนผมได้ไหม

ขอให้ทวนความเข้าใจ คือ การให้ผู้รับสารบอกความเข้าใจในเรื่องที่รับฟังมาโดยคำพูดของตนเอง เช่น เมื่ออธิบายขั้นตอนการทำงานขึ้นหนึ่งให้พนักงานฟังแล้ว หัวหน้าอาจขอร้องว่า “คุณ.....ลองบอกผมหน่อยซิว่า เราจะทำงานนี้กันอย่างไร”

สรุปว่า ในการติดต่อสื่อสารในกิจการต่างๆ การเข้าใจกระบวนการสื่อสาร และปฏิบัติให้ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและส่งผลต่อเป้าหมายของกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล จึงต้องตระหนักว่า ไม่ว่าเราเป็นผู้ส่งสาร หรือผู้รับสาร ย่อมมีความรับผิดชอบความสำเร็จ ในกระบวนการสื่อสาร

เรื่องสื่อบุคคลเป็นวิธีสื่อสารที่เก่าแก่ที่สุด มีมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ เป็นสื่อที่ใช้กันมากในกลุ่มคนทั่วไป เครื่องมือของสื่อบุคคลมีทั้งที่เป็นคำพูด และกริยาท่าทาง วิธีการสื่อสารด้วยบุคคลจะใช้คำพูดเป็นหลัก ด้วยวิธีการสนทนา อภิปราย บรรยาย สาธิต ประชุม คำพูดเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว และทุกคนต้องใช้ในชีวิตประจำวัน สื่อคำพูดจึงเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง

สื่อบุคคลนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารภาพลักษณ์และการพัฒนาองค์กร ทั้งการสื่อสารภายนอกและภายในองค์กร ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจอันดีและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย หัวใจหลักของการใช้สื่อบุคคลเพื่อ ความเข้าใจอันดี และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร กับกลุ่มหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีจะเกิดขึ้นต้องใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากองค์กรไปยังกลุ่มเป้าหมาย ต้องมีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นการสื่อโดย อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น การสื่อบุคคลที่ดี ควรนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับใช้กลยุทธ์และวิธีการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อสารกับบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการสื่อความนั้นๆ

ความแตกต่างระหว่างบุคคล มีพื้นฐานความคิดที่ว่า เพศ อายุ รายได้ ที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลต่อความพึงพอใจ ความแตกต่างในเรื่องทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ น่าจะมีผลต่อความพึงพอใจตามแบบแผนการดำเนินชีวิต หรือด้านการเปิดรับสื่อที่ไม่เหมือนกัน ก็มีผลทำให้บุคคลมีความชื่นชอบไม่เหมือนกันได้

บทที่ ๓

สื่อบุคคลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การสื่อสารถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงกระทำ เป็นบุคคลตัวอย่าง จนเป็นแบบอย่างที่เราในนำหลักการมาใช้ในการเผยแผ่ ซึ่งในบทนี้จะนำกรอบแนวคิดทางการสื่อสาร SMCR มาทำการศึกษาวิเคราะห์ กรณีของสื่อบุคคลทั้ง ๔ รูป ดังนี้

๓.๑ บทบาทและหน้าที่ของสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ธรรมะในพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชน ไทยมาเป็นเวลาช้านาน ยิ่งความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ แต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งยวด เป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information Age) เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัด คือ การไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของคุณธรรมในใจคนเพิ่มขึ้นอย่างทันท่วงที ธรรมะเป็นสิ่งล้ำค่าที่สมัยในความคิดของคนบางกลุ่ม การกอบโกยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของพวกเขาพองและปากท้องของตนเอง เป็นสิ่งสำคัญเมื่อวิชาครอบงำมากขึ้น^๑

โดยหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า มีรูปแบบการสอนและการสื่อสาร ๑๐ ประการ คือ (๑) การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ, (๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา, (๓) การใช้อุปกรณ์การสอน, (๔) การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู, (๕) การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำ ในความหมายใหม่, (๖) อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล, (๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส, (๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ, (๙) การลงโทษและการให้รางวัล, และ(๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^๒

สรุปได้ว่า บทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการให้ความอนุเคราะห์ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่พระภิกษุเป็นเสมือนทิศเบื้องบน (๑.) ห้ามปรามสอนให้

^๑ ญัตินันท์ ประกายสันติสุข, “ธรรมะเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ”, ใน ธรรมนิเทศปริทรรศน์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขาธรรมนิเทศ รุ่นที่ ๑๔, (กรุงเทพฯ : เอมี่เทรตติ้ง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๑-๑๓๖.

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑-๙.

เว้นจากความชั่ว (๒.) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓.) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔.) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๕.) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ (๖.) บอกทางสวรรค์ให้ และบทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า, การสั่งสอนในรูปแบบต่างๆ, การทำกิจกรรมอันเป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน, จัดกิจกรรมอันเป็นประเพณีและศาสนพิธีในโอกาสต่างๆ และการเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม และการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สัตถ์แล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย, ต้องฟังฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโศกปัจจัย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโศกด้วยตัณหา, อากัปกริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอาการกริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ติเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังติเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีคุณพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ โดยมีหน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี, สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา

๓.๒ วิธีปฏิบัติของสื่อตามแนวคิดทางการสื่อสารตามกรอบ SMCR

พุทธทาสภิกขุ ในฐานะผู้ส่งสาร : ท่านพุทธทาสภิกขุ สามารถนำหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ที่มีรูปแบบการสอนและการสื่อสาร ๑๐ ประการ โดยนำเอาหลักการรูปแบบการสอน และการสื่อสารนำมาปรับและประยุกต์ใช้ ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้เกือบครบทั้ง ๑๐ ประการ ใช้รูปแบบการสื่อสาร ที่เป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษา มาบูรณาการในการเผยแผ่ธรรมะ ได้อย่างลึกซึ้งและลุ่มลึก เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักคิด นักปฏิบัติ นักปราชญ์ ที่มีความเชี่ยวชาญและลึกซึ้ง

ในบริบทของสาร : สารหรือข้อความในการเผยแผ่ธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ เน้นการแสดงธรรมและการปาฐกถาธรรม ; การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชน สามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ แสดงธรรมตามหลักธรรมกถึก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา, ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส,

แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง และเน้นการแสดงธรรม ตามหลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน, แสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

ในบริบทของช่องทางสื่อสาร : ท่านพุทธทาสใช้วิธีการเผยแพร่ การแนะนำแนวทาง โดยวิธีการต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในคำสอนของท่าน เพื่อนำแก่นธรรมให้เข้าถึงจิตใจของประชาชน ดังนี้

(๑) วิธีการเทศน์ / ปาฐกถาธรรม (บรรยายธรรม) วิธีการในการเผยแพร่การแนะนำแนวทางที่ปรากฏในคำสอนของพุทธทาสภิกขุ นั้น สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านจะใช้การเทศน์ / ปาฐกถาธรรม (บรรยายธรรม) มาก กล่าวคือ พุทธทาสภิกขุ เป็นพระภิกษุรูปแรก ที่ใช้การปาฐกถาธรรม เป็นวิธีสื่อสารธรรมะ แทนพระธรรมเทศนาแบบเก่าเพราะท่านเห็นว่า จะทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายกว่า ท่านจะปาฐกถาธรรมให้กับคนทุกชนชั้น ทุกอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน นิสิต นักศึกษา พระตลอดจนนักการเมือง นักปกครองที่สนใจมาศึกษาปฏิบัติ ที่วัด และสถานที่อื่นๆ ที่นิมนต์ท่านไป และในวาระที่สำคัญต่างๆ ไม่จะเป็น วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันวิสาขบูชา และวันล้ออายุ หรือเล็กรายของ ท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จะจัดเป็นกิจกรรมเทศน์กัณฑ์พิเศษ อีกทั้งท่านยังได้ปาฐกถาธรรม เพื่อแนะนำแนวทางดำเนินชีวิต ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยอยู่เป็นประจำ

(๒) วิธีการใช้ศิลปะเป็นสื่อ วิธีการใช้ศิลปะเป็นสื่อ ประกอบด้วย (๑) โรงมหรสพทางวิญญาน พุทธทาสภิกขุ สร้าง โรงมหรสพทางวิญญานขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องล่อหรืออุปกรณ์ เป็นสื่อที่จะทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าเข้าใจเนื้อหาธรรมะได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นสถานที่ แนะนำส่งเสริมให้คนเป็นคนดี มีศีลธรรมอยู่ในใจ โดยใช้ปริศนาธรรม และอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้เป็นสื่อช่วยให้คนเข้าใจความหมายของธรรมะได้ดียิ่งขึ้น ภายในโรงมหรสพทางวิญญาน จะมีภาพปริศนาธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งภาพเหล่านี้เป็นภาพวาดขนาดใหญ่ ที่มีคำบรรยาย หรือคำอธิบายภาพประกอบ ทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ทุกภาพสื่อธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง ดังที่พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า

“การสอนธรรมทางภาพนี้ ได้รับความสนุกสนานบันเทิงในตัว ทำให้การเรียนธรรม เป็นสิ่งไม่น่าเบื่อ และถ้าทำถูกวิธีแล้ว ย่อมเสียเวลาน้อย แต่กลับเข้าใจได้ลึกซึ้งกว่า การอ่านหนังสือล้วนๆ หรือฟังการบรรยายด้วยปากเปล่า การศึกษาธรรมจากภาพนั้น ในขั้นแรกที่สุด จะต้องดูให้ออกเสียก่อนว่า เป็นภาพอะไร หรือมุ่งหมาย จะเขียนภาพอะไร ในขั้นที่สอง จะต้องพินิจพิจารณาจนเข้าใจความหมายของภาพนั้นๆ ว่ามุ่งจะแสดงความอะไร โดยแท้จริงถึงที่สุด และในขั้นที่สาม คือ การน้อมเอาภาวะ แห่งความหมายนั้น เข้ามาสู่จิต หรือภาวะของตัวเราเองที่กำลังเป็นอยู่จริง ซึ่ง

อาจจะถึงกับสะดุ้ง เพราะภาพนั้น ได้ตำเรา สอนเรา ล้อเรา ถึงขนาดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสันดานของเรา ซึ่งหมายความว่า สิ่งที่คุณนั้น ได้ช่วยชำระล้างกิเลสของเราได้ไม่น้อยทีเดียว”^๓

(๒) โรงปั้นภาพ เป็นสถานที่ ที่พุทธทาสภิกขุ ใช้สอนในทางปฏิบัติ คือ เป็นที่ทิ้งความชั่ว ความไม่ดีทั้งหลาย นำแต่ความดีงามกลับไป เช่น ทิ้งบุหรี ทิ้งความเกียจคร้าน ที่มีอยู่ในเด็กและผู้ใหญ่ โดยนำอุปกรณ์ มาเป็นเครื่องล่อให้ปฏิบัติตาม เช่น เด็กมีตุ๊กตาปูนปลาสเตอร์ และลูกโป่งให้ เพื่อชักชวนให้เด็กเข้าวัด ให้รางวัลผู้เรียนดีกว่าเดิม มีผู้ใหญ่ใช้อุปกรณ์ ที่ตนเองเคยมีมามอบไว้ กับสถานที่แห่งนี้ เช่น บุหรี ไฟแช็ก เป็นต้น เป็นสื่อให้ผู้ติดสิ่งเหล่านั้น เลิกเสีย เป็นการฝึกกรรมขั้นต้น ในจิตใจ คือ การไม่ยึดมั่นถือมั่น และเอาชนะจิตใจตนเองได้ ถือว่าเป็นการแนะนำให้มนุษย์เรียนรู้ ควบคุมไปกับการฝึกปฏิบัติ ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง มีชีวิตที่พัฒนาดีขึ้น โดยไม่ตกเป็นทาสของสิ่ง เสพติดได้อีกด้วย

(๓) สนามหญาอวโลกิเตศวร มีรูปปั้นเครื่ององค์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงคุณธรรม ๔ ประการ ที่เต็มเปี่ยมอยู่บนใบหน้า คือ สุทธิปัญญาให้เมตตา และขันติ เป็นการแนะนำ ที่กระตุ้นเตือนให้คนได้นำไป ประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อเกิดความบริสุทธิ์ทางจิตใจ มีความยอดเยี่ยมทางปัญญา มีเมตตา และมีความอดทน (๔) สระมะพร้าวนาฬิกา เป็นสัญลักษณ์ของ นิพพาน โดยมีมะพร้าวยืนต้นอยู่ที่ เกาะกลางสระน้ำ เป็นสื่อแนะนำเชิญชวน ให้คนทั่วไปเห็นว่ นิพพาน (คือ การดับทุกข์ได้ในที่สุด) เป็นเรื่องไม่ไกล ที่ชีวิตจะไปถึงได้ในชาตินี้ และในชาติหน้า และ

(๕) ธรรมวารินาวา เป็นรูปเรือสำเภา ๒ หลังติดกัน ซึ่งใช้เป็นปริศนาธรรม หมายถึง เรือ ที่ขนส่งสัตว์ ข้ามวิภวสงสารให้พ้นจากทุกข์ เป็นสื่อแนะนำที่ใช้จูงใจ คนที่ต้องการจะพ้นจากทุกข์ใน วิภวสงสาร

นอกจากนี้ เมื่อสวนโมกข์จะสอนธรรม พุทธทาสภิกขุ ก็ใช้ธรรมชาติต่างๆ ในสวนโมกข์ เป็นอุปมาธรรม ยกขึ้นมาประกอบให้ชาวพุทธ หัดสังเกต หัดพิจารณา สิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเป็นประการแรก จนเกิดความคุ้นเคยกับธรรมชาติ ซึ่งในช่วงแรกนั้น สวนโมกข์มีแต่ต้นไม้และก้อนหินล้วนๆ ท่านก็สอน ให้รู้ว่า ต้นไม้มีวิญญาณ หินมีวิญญาณ ต้นหญ้ามีวิญญาณ ทุกสัดส่วนในธรรมชาติ มีกฎเกณฑ์แห่งการ มีชีวิตดิ้นรน เพื่อการหนีทุกข์ เช่นเดียวกับมนุษย์นี้เอง^๔ เรียกว่าเป็นการแนะนำให้คน ที่เข้ามาใน สวนโมกข์ ได้เข้าใจเรื่องของชีวิตมากขึ้น

^๓ พุทธทาสภิกขุ, **บรมธรรม (ฉบับย่อ)**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๒๕), หน้า ๒๒-๒๖.

^๔ วรทัศน์ วัชรวิสิ, **พุทธทาสภิกขุผู้วางรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๓๒), หน้า ๕๔.

จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนิกชน ใช้ทุกอย่างที่มีอยู่ในสวนโมกข์ ไม่ว่าจะเป็นปาดต้นไม้ที่รื้อรื้อ ลานทราย ก้อนหิน สัตว์เล็กสัตว์น้อย เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการสอนธรรม เพื่อแนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่บุคคลทั่วไป ทำให้คนที่เข้ามาสัมผัส เกิดความสนใจและความสงบขึ้นในจิตใจของตน และมีความสุข เป็นเหตุให้เห็นความสำคัญ ของการมีธรรมะอยู่ในจิตใจเป็นสำคัญ

(๓) วิธีการใช้สิ่งตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องมือ พุทธศาสนิกชน จะใช้วิธีการเผยแพร่การแนะแนวทางที่ปรากฏอยู่ในคำสอนของท่าน ผ่านทางสื่อตีพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ม้วนเทปคลาสเส็ท) ซึ่งผลงานด้านหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่ นั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากการบรรยาย หรือ เทศนาธรรมในสถานที่ต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้แล้ว นำมารวบรวมเรียบเรียงใหม่ แล้วจัดพิมพ์เป็นภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ (บางเล่ม) รวมทั้งงานแปล งานเขียนร้อยแก้ว และร้อยกรองของท่าน ซึ่งใช้นามปากกาว่า สิริवास ในหมวดธรรมที่อยู่ในรูปของบทร้อยกรองตั้งแต่ชั้นโลกียธรรมถึงโลกุตระธรรมนั้น พุทธศาสนิกชน สามารถแต่งร้อยกรองได้มากมาย หลายประเภทมีทั้งโคลง กลอน ซึ่งมีความลึกซึ้งเต็มไปด้วย เนื้อหาสาระทางพุทธศาสนาและปรัชญาเถรวาท ให้ข้อคิดทางธรรมะได้อย่างยอดเยี่ยม งานเขียนของท่าน เป็นร้อยกรองบ้าง เขียนเป็นกลอนบ้างนั้น เมื่อบุคคลอ่านแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเพลิดเพลิน และได้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตที่ดีในเรื่องต่างๆ ทำให้บางคนเปลี่ยนอุปนิสัย และเปลี่ยนบุคลิกภาพ โดยเฉพาะทำให้จิตใจเยือกเย็น ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของท่าน

นอกจากนี้ ยังได้มีการออกหนังสือพิมพ์ “พุทธศาสนา” รายไตรมาส มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ธรรม เพื่อแนะแนวทางการดำเนินชีวิต ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และในปัจจุบันได้มีการออกวารสารธรรมมาตา เพิ่มเติม ส่วนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะอยู่ในรูปแบบของเทป คลาสเซ็ทธรรมะ แผ่นซีดีธรรมะ แผ่นดีวีดีธรรมะ นอกจากนี้ ภายหลังจาก การที่ท่านมรณภาพไปแล้ว ผลงานด้านคำสอน เพื่อแนะแนวทางรวมทั้งประวัติของท่าน ได้รับการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตตามเว็บไซต์ต่างๆ เช่น www.Suanmook.org, www.Manjusree.org, www.Buddhadasa.com เป็นต้น ซึ่งผลงานของท่านที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษา ได้รับประโยชน์ในเรื่องการนำหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ซึ่งท่านแนะแนวทางไว้ไปใช้ได้ ตามสมควรแก่วัยและอาชีพของแต่ละคน^๕

ในบริบทของผู้รับสาร : ท่านพุทธทาสจะให้การแนะแนวทางให้กับบุคคลทั้งหลาย แก่บุคคลในสังคม ให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข ท่านจะพยายามทำให้คนเข้าใจธรรม นำธรรมที่ท่านได้ศึกษาค้นคว้า จนเข้าใจไปช่วยแก้ปัญหาชีวิต คือ ความทุกข์ที่มีอยู่ภายในจิตใจ หนังสือที่ท่านเขียน โดยการรวบรวม และเรียบเรียงจากพระไตรปิฎก หรือแปลออกมาเป็นรูปเล่ม รวมทั้งข้อคิด และข้อเขียนที่ท่านพูดแล้ว จัดพิมพ์เผยแพร่ นั้น เป็นวิธีการหนึ่ง ที่ท่านใช้แนะแนว เพื่อมุ่งแก้ปัญหาให้กับ

^๕ ประเวศ วะสี, พุทธเกษตรกับศาสนคิสุขของสังคมไทย, (กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๐), หน้า ๗.

คนที่มีปัญหา คนที่ได้ยินได้ฟังและได้ศึกษาแล้วเกิดสติปัญญา และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนได้ ส่วนภาพในโรงมหรสพทางวิทยุญาณ ท่านใช้เป็นอุบายวิธี หรืออุปกรณ์อย่างหนึ่ง สำหรับการแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต เป็นเครื่องจูงใจคนให้สนใจธรรมะ ท่านคิดว่า จะพูดแต่เนื้อหาธรรมะอย่างเดียว ย่อมไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร จึงต้องมีภาพแสดงด้วย เพื่อเป็นเครื่องเร้าความรู้สึกให้เกิดความสนใจ ใคร่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมะ และท่านยังฝากให้ ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ได้ช่วยกันสืบสานต่อ โดยให้ทุกคนช่วยกันค้นหาวิธีการ หลักการ คำพูด และวิธีสั่งสอน สำหรับแนะนำแนวทางต่างๆ เพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในการที่จะให้ธรรมะ และศาสนามีอยู่คู่กันพร้อมกับสันติภาพ และสันติสุขตลอดไป

๓.๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

ในฐานะผู้สังสาร : สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) นำเอาหลักการรูปแบบการสอน และการสื่อสารนำมาปรับและประยุกต์ใช้ ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสื่อสาร ที่เป็นวจนภาษา และอวจนภาษา มาบูรณาการในการเผยแผ่ธรรมะ ได้อย่างลึกซึ้ง และลุ่มลึก เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ นักทฤษฎี ที่มีความสามารถในเชิงบูรณาการ

ในบริบทของสาร : สารหรือข้อความในการเผยแผ่ธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา เป็นผู้แสดงธรรมที่มีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง

ในบริบทของช่องทางสื่อสาร : ของพระพรหมคุณาภรณ์ หรือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) นำเสนอสารัตถะต่างๆ ที่น่าสนใจ แบ่งเป็นประเด็นได้ ดังนี้^๖ (๑.) สารัตถะที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้พุทธธรรมในด้านต่างๆ จะยกหัวข้อธรรมะ หรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นประโยชน์ และสามารถปรับประยุกต์ใช้ในวิถี การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งท่านมักยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน แล้วโยงเข้าสู่หลักพุทธธรรมให้เข้าใจง่าย และชัดเจน สารัตถะที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้พุทธธรรมนั้น สามารถแบ่งเป็นด้านต่างๆ ได้ ดังนี้ ๑.๑) ด้านครอบครัว สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันสังคมชนิดพื้นฐานอันแรก ที่บุคคลต้องผ่าน

^๖ กาญจนานันต์ ดันโพธิ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สารัตถะในงานประพันธ์ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗๙- ๔๘๒.

ตั้งแต่แรกเกิด ประกอบด้วยบุคคล และแบบอย่างการกระทำ ที่สืบเนื่องจากการสืบพันธุ์ของมนุษย์ ความต้องการที่จะมีคู่สัมพันธ์ทางเพศ ที่ยึดเยื้อถาวรและการรักษาความสัมพันธ์ ที่เกิดตามมาจาก การสืบสายโลหิตร่วมกันโดยกำเนิด กฎเกณฑ์ที่กำหนดการกระทำ ความประพฤติของสมาชิกในสถาบันนี้ ได้แก่ เรื่องพ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง สามัคคีภรรยา เป็นต้น” ดังนั้นหากสถาบันครอบครัว ได้รับการพัฒนา ก็ย่อมเป็นผลให้สังคมเจริญ พัฒนามากขึ้นเช่นกัน จากการศึกษาของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พบว่า ท่านได้แสดงสาระัตถะเกี่ยวกับการพัฒนาสถาบันครอบครัว ไว้ในประเด็นที่น่าสนใจ โดยท่านนำหลักพุทธธรรม ที่สำคัญมาอธิบาย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสถาบันครอบครัว ให้เข้มแข็งมั่นคง ท่านกล่าวว่า สถาบันครอบครัวนั้น พ่อแม่ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่ง พ่อแม่มีบทบาทและหน้าที่หลัก ในการอบรมและเลี้ยงดูลูกให้เติบโต และเป็นคนดีในสังคม ดังนั้นจึงเปรียบพ่อแม่ว่า เป็นพระพรหมของลูก เป็นต้น^๗ ๑.๒) ด้านการดำเนินชีวิต ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ การงานเพื่อเลี้ยงชีพ การประพฤติปฏิบัติตน เมื่ออยู่ร่วมกันในสังคม เป็นต้น โดยท่านแนะนำ ให้ชาวพุทธนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา จะช่วยให้เกิดการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เป็นผลให้สังคมเกิดความสงบสุข ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้ “ในชีวิตประจำวัน หรือในการประกอบอาชีพการงาน เมื่อเจอคนหน้าบึ้ง พูดไม่ดี ถ้าเรามองตามความชอบใจ-ไม่ชอบใจ ไม่ใช่ปัญญา เราก็โกรธ แต่พอใช้โยนิโสมนสิการ มองตามเหตุปัจจัย คิดถึงความเป็นไปได้ต่างๆ เช่นว่า เขาอาจจะมึนเรื่องทุกข์ ไม่สบายใจอยู่ เพียงคิดแค่นี้ ภาวะจิตก็อาจจะพลิกเปลี่ยนไปเลย จากโกรธก็กลายเป็นสงสาร อยากจะช่วยเขา แก้ปัญหา” เป็นต้น^๘ ๑.๓) ด้านปัญญา หลักการใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทย ที่มีความเชื่อผิดๆ อยู่มาก ท่านมักจะชี้แจง และอธิบายความเชื่อนั้นให้ถูกต้องด้วยเหตุและผล ตามหลักพุทธธรรม ซึ่งความเชื่อผิดๆ ของคนไทยที่เห็นชัดเจนในปัจจุบัน คือ เชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ทั้งเรื่องผี เทพ เทวดา และการบนบานอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์ในสมัยดั้งเดิม ยังมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีน้อย จึงเชื่อว่าความเป็นไปของชีวิต และสรรพสิ่งทั้งหลาย ล้วนเป็นการบันดาลมาจากผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์เชื่อว่าผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งหลายเหล่านั้นล้วนมีฤทธิ์เดช อำนาจ สามารถบันดาลให้เกิดความดี

^๗ พัทธา สายหู, **กลไกของสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔). หน้า ๑๕๐-๑๕๑.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **สี่หน้าที่ของสตรีไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ชีวิตที่เป็นอยู่ดี: ด้วยมีการศึกษาทั้ง ๓ ที่ทำให้พัฒนาครบทั้ง ๔**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

และความร้ายแก่มนุษย์ เมื่อมนุษย์ไม่สามารถต่อสู้ด้วยกำลังได้จึงยอมอยู่ใต้อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งได้แสวงหาวิธีการ ที่จะแสดงออกถึงความเคารพบูชา ด้วยการเซ่นไหว้ เพื่อการแสดงความ อ่อนน้อมภักดี ยอมรับอำนาจเหนือมนุษย์ และยอมอยู่ภายใต้อำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดความอบอุ่นทางจิตใจ^{๑๐} ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ไม่สนับสนุนความเชื่อเหล่านี้ เป็นอย่างยิ่ง ท่านกล่าวว่า ชาวพุทธที่ดีควรใช้ปัญญา ในการไตร่ตรองก่อนที่จะเชื่อสิ่งต่างๆ อีกทั้งควรยึดมั่นในหลักของ พระพุทธศาสนาและนำหลักธรรมคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ไปใช้ในการดำเนินชีวิต ชีวิตที่ดีงามนั้น เกิดจากความประพฤติและจิตใจที่ดีงาม มิได้เกิดจากการดลบันดาลของสิ่งใดๆ เป็นต้น^{๑๑} ๑.๔) ด้านการเมืองการปกครอง การเมืองเป็นงานของรัฐ หรืองานของแผ่นดินโดยเฉพาะ ได้แก่ การบริหารราชการแผ่นดิน เป็นงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม สร้างสรรค์ประโยชน์สุข ของประชาชนและความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง ของประเทศชาติ และปัจจุบันเกิดวิกฤตการณ์ทางสังคม การเมือง การปกครองอย่างมากมาย และทั่วโลกก็ประสบกับวิกฤตการณ์เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้ว่า ในงานของท่านจึงปรากฏสาระที่เกี่ยวกับ การเมือง การปกครอง เป็นจำนวนมาก ซึ่งท่านนำเสนอด้วยหลักเหตุ และผลอย่างตรงไปตรงมา แต่อยู่บนพื้นฐานของ ความเมตตากรุณา ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ท่านมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึก ให้คนไทยรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และท่านยังให้ยึดหลักพุทธธรรม เข้ามาใช้ในการเมือง การปกครองร่วมด้วย ซึ่งในทางพุทธศาสนา ได้เน้นย้ำให้ผู้ปกครอง หรือผู้บริหารบ้านเมือง ใช้ธรรมะเป็นอำนาจ มากกว่าที่จะใช้อำนาจเป็นธรรม และขณะเดียวกันประชาชน ก็ควรพึงยึดถือปฏิบัติด้วย เพราะการเมืองสงบสุข ร่มเย็นได้นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับ ผู้ปกครองฝ่ายเมืองอย่างเดียว ย่อมเกิดจากประชาชนที่มีธรรมะด้วย เมื่อผู้ปกครองฝ่ายการเมือง ยึดหลักธรรมในการปกครองประชาชนในประเทศนั้น ก็เป็นผู้ประพฤติธรรมตาม และมีความสงบร่มเย็นภายในชาติ เป็นต้น^{๑๒} ๑.๕) ด้านการศึกษา ถือเป็นรากฐานสำคัญของชีวิต เพราะเป็นกระบวนการ ที่ทำให้มนุษย์พัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ทำให้เป็นผู้รู้จักคิด รู้จักแก้ไขปัญหา และมีส่วนในการ กำหนดทิศทางของสังคม การศึกษาถือเป็น กระบวนการสำคัญในการสร้างภูมิปัญญาของชาติ อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและอื่นๆ อีกต่อไป พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.

^{๑๐} ปริญญา บุญมาเลิศ, “คำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ”, *Veridian E-Journal* 4, (๑ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๔): ๕๘๘.

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *บุญ-บารมี ที่จะกู้แผ่นดินไทย*, (กรุงเทพฯ : การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๘.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *จาริกอโศก*, (ธรรมจักรบนเศียรสี่สิงห์: รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๒). หน้า ๙๑-๙๒.

ปยุตโต) เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษา เป็นอย่างมาก ท่านมุ่งเน้นนำ หลักพระพุทธศาสนามาเป็นพื้นฐานพัฒนาการศึกษาของไทย เพราะหลักคำสอนของศาสนา มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนไทย ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน ได้อย่างมีความสุขในสังคม ดังที่ท่านนำ หลักโยนิโสมนสิการมาใช้ ในการเชื่อมโยงกับการศึกษาที่ว่า คนที่มีการศึกษา ควรมีหลักโยนิโสมนสิการ เป็นต้น^{๑๓}

(๒) สาระที่เกี่ยวกับความห่วงใยพระพุทธศาสนา มีความห่วงใยพระพุทธศาสนาเป็น อย่างมาก จะเห็นได้ว่า ท่านนำเสนอสาระที่เกี่ยวกับความห่วงใย และการปกป้องรักษาพระธรรมวินัยอันเป็นสิ่งสำคัญในพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ ซึ่งสาระ ที่ท่านนำเสนอ นั้น ทรงคุณค่าและท่าน แสดงตามหลักเหตุและผล โดยมุ่งเน้นความถูกต้อง ตามหลักการของพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๒.๑) การปกป้องรักษาพระธรรมวินัย เป็นพระมหาเถระในพระพุทธศาสนา ที่ยึดถือความ ถูกต้อง ในการนำเสนอหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา ท่านตีประเด็นในเรื่องเถรวาท และ สัทธรรมปฏิรูป ได้อย่างชัดเจน และถือตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ทั้งทางอรรถและพยัญชนะ ตามแบบมหายานอย่างดั้งเดิม^{๑๔} ท่านแสดงสาระที่เกี่ยวกับการปกป้องรักษาพระธรรมวินัย ด้วย การกล่าวถึงความสำคัญของ พระธรรมวินัยอันเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา โดยท่านกล่าว กระตุ้นเตือน ให้พุทธศาสนิกชนร่วมมือร่วมใจกัน ตรวจสอบดูแลพฤติกรรมของกลุ่มคน ที่ไม่หวังดีต่อ พระพุทธศาสนา เป็นต้น^{๑๕}

๒.๒) การพัฒนาสถาบันสงฆ์ไทย คือพระธรรมวินัยอันเป็นหลักของพระพุทธศาสนาจะ พัฒนาและอยู่เคียงคู่กับสังคมไทยได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งก็คือ สถาบันสงฆ์ของไทยจะต้องพัฒนา และเจริญก้าวหน้าให้มากขึ้นด้วย สถาบันสงฆ์ถือเป็นตัวแทนของศาสนา เป็นตัวเชื่อมคนในสังคม ให้มี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นหากสถาบันสงฆ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระภิกษุสงฆ์ไม่เจริญพัฒนา ก็จะทำให้พุทธศาสนิกชน เกิดความขาดศรัทธาและเป็นผลให้ พระพุทธศาสนา เสื่อมถอยได้ เป็นต้น^{๑๖}

ในบริบทของผู้รับสาร : พระพรหมคุณาภรณ์ หรือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) จะสามารถถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร สารตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้เข้าถึงมวลชนทุกกลุ่ม

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, (กรุงเทพฯ : กองทุน ป.อ. ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๖๑๘.

^{๑๔} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, **ธรรมกายฟางเส้นสุดท้ายแห่งความเสื่อมสลายของสถาบันสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพฯ : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๒). หน้า ๔๑.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **กรณีธรรมกาย บทเรียนเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและสร้างสรรค์สังคมไทย**, (ฉบับเพิ่มเติม-จัดลำดับใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, กรุงเทพฯ : พิมพ์อำเภอ, ๒๕๕๒), หน้า ๙.

^{๑๖} พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย**, (กรุงเทพฯ : สหประชาพานิชย์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๓.

ถือเป็นลักษณะ Mass Media แต่จะมีกลุ่มเป้าหมายที่ท่านจะทำการสื่อสารแบบเจาะลึกในอีกระดับหนึ่ง คือ พระนิสิต ประชาชน หรือผู้นำต่างๆ เป็นต้น

๓.๔ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ)

ในฐานะผู้สื่อสาร : พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ใช้รูปแบบการสอน และการสื่อสารนำมาปรับและประยุกต์ใช้ ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ใช้การสื่อสารที่เป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษา มาบูรณาการในการเผยแผ่ธรรมะ ได้อย่างลึกซึ้งและลุ่มลึก เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ ผู้นำชุมชน การให้กำลังใจ นักพัฒนา ที่มีความสามารถเชื่อมประสานกลุ่มชน

ในบริบทของสาร : สารหรือข้อความในการเผยแผ่ธรรมของพระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข แสดงธรรมโดยเคารพต่อผู้ฟังธรรม แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา แสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

ในบริบทของช่องทางสื่อสารและกลุ่มผู้รับสาร : ของพระพยอม กลฺยาโณ เจ้าของสื่อธรรมะ ได้แก่ หนังสือการ์ตูนเนรพยอมจอมยุ่ง การ์ตูนเนรพยอมจอมยุ่งออนไลน์โมบาย ริงโทน พระพยอม วอลเลย์เปเปอร์เนรพยอมจอมยุ่ง เหตุเนื่องมาจากปัญหาที่พบในสังคม คือ ปัญหาเด็กและวัยรุ่น ที่ใช้สื่อในทางที่ผิด และมากเกินไป ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ เกมส์ การ์ตูน อินเทอร์เน็ต เด็กและวัยรุ่น ติดสื่อเหล่านี้มาก ซึ่งเป็นปัญหาสังคมในระดับต้นๆ ที่ต้องช่วยกันแก้ไข ปัญหานี้ เกิดจากการขาดการดูแลเอาใจใส่ ที่แท้จริงจากผู้ปกครอง เนื่องจากผู้ปกครองในปัจจุบัน ต้องทำงานหนัก เพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัว ทำให้เด็กต้องอยู่กับสื่อ ทั้งสื่อโทรทัศน์ เกมส์ การ์ตูน อินเทอร์เน็ต ซึ่งสื่อนี้มีประโยชน์และโทษในเวลาเดียวกัน ถ้าขาดการแนะนำที่ถูกต้อง^{๑๗}

สื่อธรรมะของพระพยอมนั้น เพื่อที่จะหาสาเหตุของปัญหาและผลดีสื่อ ที่สามารถสื่อสารออกไปได้ตรงวัตถุประสงค์มากที่สุด รายละเอียดดังนี้ (๑) สภาพเศรษฐกิจในสังคมไทย ส่งผลต่อการเกิดปัญหาเด็กและวัยรุ่น เศรษฐกิจในสังคมไทย มีผลกระทบต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่น กล่าวคือ ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ลูก เนื่องจากมีความจำเป็น ต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ และครอบครัว ถ้าเศรษฐกิจดี การดำรงชีวิตก็จะดีขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดี ความสุขก็เกิดขึ้นตามมา ผู้ปกครองจึงมีเวลาดูแลเอาใจใส่ลูกมากขึ้น เศรษฐกิจจึงเป็นปัจจัยสำคัญ อย่างหนึ่ง ที่จะส่งผลถึงปัญหาเด็กและวัยรุ่น

^{๑๗} กิรณา ปิตติศศิกร, “การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคมของพระพยอม กลฺยาโณ”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิเทศศาสตรการตลาด, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒-๓๒.

ปัจจุบัน (๒) สภาพการเมืองในสังคมไทย ส่งผลต่อการเกิดปัญหาเด็กและวัยรุ่น การเมืองในสังคมไทย มีผลกระทบต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่น กล่าวคือ ปัจจุบันสภาพการเมืองของไทย เต็มไปด้วยความขัดแย้ง และการแสดงออกทางการเมือง ที่รุนแรง ของผู้ใหญ่เป็นตัวอย่าง ที่ไม่ดี ที่เด็กและวัยรุ่นสามารถนำไปเลียนแบบพฤติกรรมได้ และรัฐบาลไม่ได้ให้ ความจริงจังในการแก้ปัญหาเด็กและวัยรุ่น ทำให้รัฐบาลทุกๆ สมัยไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ (๓) สภาพวัฒนธรรมในสังคมไทย ส่งผลต่อการเกิดปัญหาเด็กและวัยรุ่น วัฒนธรรมในสังคมไทย มีผลกระทบต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่น กล่าวคือ วัฒนธรรมไทยอันล้าค่าที่คนไทย ควรอนุรักษ์ไว้ กลับไม่มีคุณค่า ในความคิดของเด็กและวัยรุ่นปัจจุบัน จึงทำให้วัฒนธรรมไทยเสื่อมถอย ส่งผลต่อพฤติกรรมเด็กและวัยรุ่น อาทิเช่น ความก้าวร้าวไม่รู้จักการเคารพผู้ใหญ่ การแต่งกายที่ไม่สุภาพ ชิงสุกก่อนห่าม อยู่ก่อนแต่ง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย เด็กและวัยรุ่นยังนิยมวัฒนธรรมชาติอื่น เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น ชาติตะวันตก ด้วยเห็นว่าวัฒนธรรมไทย เป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัย เคย ถูกผู้ใหญ่บังคับ ให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรม ไม่ได้เกิดจากการศรัทธา และความภาคภูมิใจ ในวัฒนธรรมไทยเอง (๔) สภาพครอบครัวในสังคมไทย ที่ส่งผลต่อการเกิดปัญหาเด็กและวัยรุ่น สถาบันครอบครัวในสังคมไทย ส่งผลต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่น กล่าวคือ ครอบครัวเป็นสถาบันแรก ที่เด็กและวัยรุ่นได้เรียนรู้ เมื่อครอบครัวต้องแยก ออกจากครอบครัวใหญ่ ทำให้เด็กและวัยรุ่นไม่เห็นแบบอย่างที่ดี เช่น ความกตัญญูต่อบุพการี การให้ความสำคัญต่อผู้อาวุโส ประกอบกับการใช้ชีวิตแบบเร่งรีบ ทำให้ไม่รู้จักรักเพื่อนบ้านเหมือนสมัยก่อน เด็กและวัยรุ่น จึงได้แบบอย่างการใช้ชีวิตอยู่คนเดียว ไม่ต้องเข้าสังคม ไม่รู้จักใคร และให้ความสำคัญแต่ตัวเอง และครอบครัวตัวเอง เด็กและวัยรุ่นปัจจุบัน จึงมีความเห็นแก่ตัวสูง ซึ่งสถาบันครอบครัว ต้องให้ความสำคัญต่อการอบรมเลี้ยงดู การดูแลเอาใจใส่ ที่ถูกต้อง เพื่อปลูกฝังให้เด็กและวัยรุ่น ประพฤติตนเป็นคนดี มีศีลธรรม จริยธรรม และคุณธรรม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาสังคมตามมา (๕) สภาพการศึกษาในสังคมไทย ส่งผลต่อการเกิดปัญหาเด็กและวัยรุ่น การศึกษาในสังคมไทย ส่งผลต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่น โดยตรง เนื่องจากการศึกษาในสังคมไทย มีมาตรฐานไม่เท่ากัน จะมีสถาบันการศึกษา ที่มีชื่อเสียงมีมาตรฐานสูง และสถาบันการศึกษาที่ไม่มีชื่อเสียง มาตรฐานต่ำ ทำให้การศึกษาในสังคมไทย เหลื่อมล้ำ การพัฒนาเด็กและวัยรุ่นจึงมีมาตรฐานไม่เท่ากัน ทำให้เด็กและวัยรุ่นมีคุณภาพต่างกัน และจากการแข่งขันของผู้ปกครอง ด้วยค่านิยมที่ยึดติดกับสถาบันที่มีชื่อเสียง ทำให้เด็กและวัยรุ่นเกิดภาวะเครียด และกดดัน ในสภาวะที่ต้องแข่งขัน ส่งผลทำให้เด็กและวัยรุ่น กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว ชอบเอาชนะ ชาติศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรม เด็กและวัยรุ่น ส่วนหนึ่งเรียนเพื่อแลกกับการจบการศึกษา ตามที่ผู้ปกครองต้องการเท่านั้น ส่วนอีกด้าน คือส่วนที่ห่างไกลความเจริญ การศึกษามีมาตรฐานต่ำ ส่งผลให้เด็กและวัยรุ่น ได้รับการเรียนรู้ไม่เพียงพอ ทำให้คุณภาพชีวิตต่ำ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกมากมาย (๖) ศาสนาในสังคมไทย ส่งผลต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่น ศาสนาในสังคมไทย ส่งผลต่อปัญหาเด็กและวัยรุ่นได้ ถ้าทุกคนออกห่างจากศาสนา ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย ซึ่งปัจจุบัน

การนับถือศาสนา เข้าวัด การทำบุญตักบาตร เป็นหน้าที่ตามโอกาสเท่านั้น และสภาพศาสนาในสังคมไทย ยังถูกมองว่า เป็นเชิงพาณิชย์มากขึ้น พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ คิดว่าการเดินเข้าวัด หรือทำกิจกรรมในวัด ก็เพียงพอแล้ว สำหรับการนับถือศาสนา โดยลึมนึกไปว่า แก่นแท้ของศาสนา คือการยึดมั่นในความดี มีศีลธรรม ช่วยเหลือสังคม ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ อีกทั้งปัจจุบันนี้ การทำบุญกลายเป็นความเข้าใจว่า คือการมีเคราะห์ ต้องไปสะเดาะเคราะห์ ต้องการเพิ่มบุญบารมี บูชาพระเครื่อง ซึ่งเป็น การนับถือ ศาสนาที่เสื่อมถอย เด็กและวัยรุ่น จึงยึดถือเป็นแบบอย่างตามมา ในยุคที่คนคิดว่า เงินสามารถซื้อบุญได้ พุทธพาณิชย์ จึงได้รับกล่าวถึงมากขึ้น เงินถูกบริจาค ให้กับวัดใหญ่ๆ ในจังหวัดรวมทั้งกรุงเทพฯ ในขณะที่ วัดต่างจังหวัด ในชนบทกำลังขาดแคลนปัจจัย ส่วนวัดป่า ต้องรอการพัฒนาต่อไป และยังมีคนส่วนหนึ่ง บูชาจตุคามรามเทพมากกว่าการทำตนเป็นคนดี และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในเมื่อผู้ใหญ่ ปฏิบัติตามแนวทางที่ผิดๆ เป็นตัวอย่างที่ไม่เหมาะสม ทำให้เด็กและวัยรุ่น เลียนแบบพฤติกรรมได้ ที่สำคัญการรักษา ๕ ที่ทุกคนควรรักษา ได้แก่ ห้ามฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดโกหก และไม่ดื่มสุรา ซึ่งควรเป็นพื้นฐานสำคัญ หากถูกมองข้ามไปสังคมจึงเต็มไปด้วยปัญหา เช่น วัยรุ่นเที่ยวกลางคืน มั่วสุม ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ โกหกพ่อแม่ผู้ปกครองคบเพื่อนต่างเพศก่อนวัยอันควร มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน ลักขโมย เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่ เป็นปัญหาต่อสังคมทั้งสิ้น

พระพยอม กลฺยาโณ ว่าเป็นพระที่ช่วยเหลือสังคม เป็นพระที่เทศน์เก่ง สนุก และชื่นชอบพระพยอม ในด้านการเปิดรับสื่อธรรมะ ของพระพยอม กลฺยาโณ ปรากฏว่า ทุกคนได้ยินเสียงริงโทนพระพยอม จากโทรศัพท์ของเพื่อน และเคยได้ยินเป็นเสียงริงโทนในประโยค “ขยันให้เหงื่อไหลทางชุมชน ดีกว่าขี้เกียจแล้วยากจน จนน้ำล้นออกทางตา” ทุกคนชอบเสียงริงโทน เพราะด้วยเสียงเป็นเอกลักษณ์ของพระพยอม ทำให้ประโยคนี้ ฟังแล้วรู้สึกเท่ กวน แนว ขำและตรงใจวัยรุ่น และสินค้าธรรมะของพระพยอม กลฺยาโณ คือ มีหนังสือที่พระพยอมท่านเขียน หนังสือการ์ตูน เสื้อเนรพยอม กระเป๋าออมสิน พัด สมุด ปฏิทิน หนังสือธรรมะต่างๆ โดยได้พบเห็นที่วัดสวนแก้วเท่านั้น และเคยพบเห็นหนังสือการ์ตูนเนรพยอมจอมยุ่ง และคุกกี้จตุคำที่บ้าน สุดท้ายเคยเห็นหนังสือการ์ตูนที่ห้องสมุดของโรงเรียน

๓.๕. พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

ในฐานะผู้ส่งสาร : พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของนักวิเคราะห์ สร้างสรรค์ การโน้มน้าวใจ ที่มีความสามารถในเชิงปลุกจิตสำนึก สามารถนำเอาหลักการรูปแบบการสอน และการสื่อสารนำมาปรับและประยุกต์ใช้ ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยใช้รูปแบบการสื่อสารที่เป็นวัจนภาษา และอวัจนภาษา มาบูรณาการในการเผยแผ่ธรรมะ ได้อย่างลึกซึ้งและลุ่มลึก

ในบริบทของสาร : สารหรือข้อความในการเผยแพร่ธรรมของพระมหาภูติชัย วชิรเมธี แสดงธรรมและการปาฐกถาธรรม การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมเพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง การสอนโดยวิธีละมุนละม่อม, วิธีรุนแรง แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น ภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในหมวดของข้อคิด หลักธรรม คำสอน และข่าวสารประชาสัมพันธ์ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สั้น กระชับ และคล่องจอง ส่วนภาษาที่เป็นทางการ โดยจะอยู่ในหมวดของข้อคิด หลักธรรม คำสอน เป็นการใช้ภาษาบาลี และภาษาอังกฤษ ในการอธิบายถึงหลักคำสอน ภาษาที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะ ส่วนใหญ่ใช้ภาษาแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในหมวดของข้อคิด หลักธรรม คำสอน และข่าวสารประชาสัมพันธ์ โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สั้นกระชับ และคล่องจอง เช่น ลมปากผ่านเข้ามา แล้วก็ผ่านไป ถ้าเราไม่ให้ความสำคัญ มากเกินไปก็ไม่ทำให้เราเป็นทุกข์ หรือ อयरักจนหน้ามืดตามัว กระทั่งมองไม่เห็นหัว ของบิดามารดา ส่วนภาษาที่เป็นทางการ โดยจะอยู่ในหมวดของ ข้อคิด หลักธรรม คำสอน เป็นการใช้ภาษาบาลี และภาษาอังกฤษ ในการอธิบายถึงหลักคำสอน เช่น ทำดี เวลาใด เวลานั้นไשר คือ ฤกษ์ดี มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี When a good deed is done, that is an auspicious time, an auspicious morning, and an auspicious dawn. ทำดีเวลาใด เวลานั้นไשר คือ ฤกษ์ดี มงคลดี เข้าดี รุ่งอรุณดี สุนัขขุดดี สุนัขคลี่ สุนัขกัด สุนัขจู้ดี เป็นต้น เนื้อหาประเภท พุทธศาสนาและพุทธประวัติ เรื่องเธอคือโพธิสัตว์ โดยเป็นการให้ดาวนโหลดผ่านหนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) เป็นการบอกถึงลักษณะของโพธิสัตว์ เนื้อหาประเภทข้อคิดหลักธรรม คำสอน ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการให้แง่คิด ในการดำเนินชีวิต เป็นลักษณะของคำคล่องจอง เช่น คนฉลาด ชอบแกล้งโง่ คนโง่ชอบเสแสร้งว่าฉลาด ส่วนนักปราชญ์เรียนรู้ที่จะฉลาด และเรียนรู้ที่จะโง่ ความรัก ไม่ใช่ทุกอย่างของชีวิต อย่าอุทิศทุกอย่าง เพื่อความรักจนเสียผู้เสียคน เป็นต้น เนื้อหาประเภทข่าวสารประชาสัมพันธ์ เช่น ประมวลภาพงาน "ส่งท้ายด้วยธรรม ต้อนรับด้วยศีล ส่งเสริมการส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่แบบชาวพุทธ ณ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนรถไฟ) วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔, ท่านว.วชิรเมธี มอบหนังสือธรรมะเล่มใหม่ (กิเลส Management) เพื่อเป็นกำลังใจแก่ ศ.ดร.สุชาติ ชาติดำรงเวช ฯ พระมหาภูติชัย วชิรเมธี เชิญ ศ.ดร.สุชาติ ชาติดำรงเวช ร่วมงาน พุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ เป็นต้น

ในบริบทของช่องทางสื่อสาร : พระมหาภูติชัย วชิรเมธี ยังได้วางรูปแบบที่จะใช้ในการสื่อสาร เพื่อการเผยแพร่ธรรมะ ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เฟซบุ๊ก (Facebook) โดยยึดหลัก ๓ สิ่ง

คือ เข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง โดยได้แบ่งออกเป็นขั้นตอน ดังนี้^{๑๘} “เข้าใกล้” ได้ให้ความหมายว่า คือ การพยายามปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ ของพุทธศาสนา จากการมองศาสนา ว่าเป็นสิ่งเร้นลับ ไร้เหตุผล มีแต่เรื่องการบนบาน ศาลกล่าว ให้มองศาสนา เป็นศาสนาของปัญญาชน ที่ให้แง่คิด ความมีเหตุผล และการพึ่งพาตนเอง “เข้าใจ” โดยการนำเสนอพุทธศาสนา ให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย จากการที่เข้าใจว่าธรรมะ เป็นสิ่งที่ง่าย แต่ถูกทำให้เข้าใจยาก โดยวิธีการถ่ายทอดของพระสงฆ์เอง พระมหาอุทิศชัย วชิรเมธี จึงใช้วิธีการนำเสนอ พุทธศาสนาให้เข้าใจง่าย อะไรที่เป็นนามธรรม ก็อธิบายให้เป็นรูปธรรม เรื่องที่ใกล้ตัว ก็ให้เป็นเรื่องที่ใกล้ตัว ในด้านของภาษาที่ใช้ ในการสื่อสารนั้นเป็นเรื่องที่ยาก อาจเป็นเพราะพระพูดภาษาหนึ่ง คนพูดภาษาหนึ่ง ซึ่งอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยน พระจึงต้องปรับการใช้ภาษา ให้เป็นภาษาที่ร่วมสมัย จากเดิมเน้นภาษาบาลี ที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกขลัง แต่อาจไม่เข้าใจความหมายปัจจุบันปรับมาใช้ภาษาไทยแท้ๆ ภาษาไทยแบบเดิมๆ ก็จะทำให้เข้าใจง่าย ดีความได้ง่าย ซึ่งบางครั้งอาจจำเป็นต้องใช้ภาษาต่างชาติบ้าง เพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้าใจความหมายได้ดีขึ้น ธรรมะไม่ใช่สิ่งที่ล้าสมัย แต่ด้วยวิธีการสอน ด้วยภาษา ที่ทำให้คิดว่าเข้าใจยาก แต่เมื่อมีการอธิบาย ด้วยภาษาร่วมยุคร่วมสมัย สื่อสารด้วยภาษาเดียวกัน ก็จะทำให้คนรุ่นใหม่ เข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น ซึ่งการปรับเปลี่ยนภาษาให้เข้าใจง่ายนั้น ไม่ได้มีการบิดเบือนเนื้อหา หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่อย่างไร เพียงแต่นำมาปรับให้ง่ายต่อ ความเข้าใจเท่านั้น “เข้าถึง” คือการนำทฤษฎีมาปฏิบัติใช้ใน ชีวิตจริง ธรรมะที่แท้จริงวัดผลได้ จากการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้จริง พระมหาอุทิศชัย วชิรเมธี เห็นว่า การที่จะสื่อสารอะไรออกไปเมื่อนำความหมายของการเข้าใกล้ เข้าใจ และเข้าถึง มาปรับใช้ในการเผยแผ่ธรรมะแล้ว ยังสามารถทำให้คนที่ไม่มีพื้นฐานเดิม ในเรื่องของธรรมะ หรือผู้ที่ไม่ได้สนใจ ในพุทธศาสนาอยู่เป็นทุนเดิม กลับมาให้ความสนใจ และรู้สึกที่จะอยากศึกษา เพิ่มเติมได้อีกด้วย นี่เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เฟซบุ๊ก (Facebook) ของพระมหาอุทิศชัย วชิรเมธี ได้รับความนิยมจากกลุ่มคนจำนวนมาก ประกอบกับการใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) เผยแผ่ธรรมะ หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นช่องทางหนึ่งที่เป็นประโยชน์ในการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน รวมถึงคนรุ่นใหม่ เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ง่าย ซึ่งในส่วนเฟซบุ๊ก (Facebook) ของท่านนั้น เน้นเผยแผ่เนื้อหาธรรมะ และเน้นการสนทนาธรรมเป็นหลัก

ในบริบทของผู้รับสาร : ได้ใช้การสื่อสารแบบ Mass Media ที่เน้นรูปแบบของการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านสื่อมวลชน พบว่า เฟซบุ๊ก แฟนเพจ (Facebook Fan Page) ของพระมหาอุทิศชัย วชิรเมธี มีการใช้มัลติมีเดียได้อย่างสมบูรณ์ จะเห็นได้ว่า มีการใช้มัลติมีเดียทุกรูปแบบ

^{๑๘} ธนินพร จุลศักดิ์, “การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระมหาอุทิศชัย วชิรเมธี”, **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานิเทศศาสตร์ธุรกิจ, (คณะนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙-๓๙.

โดยเป็นการกระจายไปยังเมนูต่างๆ อย่างครบถ้วน โดยมีการใช้ข้อความตัวอักษร (Text) มากที่สุด รองลงคือ การใช้รูปภาพ (Image) วีดีโอลิงค์ดาวน์โหลด (Video Link Download) และการใช้เสียง (Sound) ยังพบว่า ในแต่ละเมนูมีการใช้การนำเสนอแบบมัลติมีเดีย มากกว่า ๑ ชนิด ซึ่งเป็นการผสมผสาน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และดึงดูดกลุ่มเป้าหมายให้เข้าใช้งาน ภายในเมนูโซเชียลมีเดีย เฟซบุ๊ก แฟนเพจ (Facebook Fan Page) ของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นเนื้อหาประเภทข้อคิด หลักธรรม คำสอน มากที่สุด ซึ่งเป็นข้อความที่ให้แก่คิด คติสอนใจ อ่านเพื่อนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ส่วนเนื้อหาประเภทข่าวสาร เป็นเนื้อหาที่รองลงมา ซึ่งเป็นการเสนอข่าวประชาสัมพันธ์ การบรรยายธรรม การแจ้งข่าวสาร รวมถึงการแจ้งลิงค์ดาวน์โหลด (Link Download) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ หรือเสียงบรรยายธรรม พุทธศาสนา เป็นเรื่องของการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ดังนั้นเกือบทุกเรื่องในการดำเนินชีวิต ก็มักจะมีการนำหลักธรรมะเข้ามาเกี่ยวข้อง มาปรับให้เข้ากับการใช้ชีวิต ในปัจจุบัน กลุ่มวัยรุ่น และผู้ที่เพิ่งเริ่มต้นชีวิตการทำงาน ก็มักจะมีปัญหาในเรื่องต่างๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเรียน ความรัก หรือเรื่องครอบครัว การคบเพื่อน เป็นต้น คนจะเข้าถึงในการศึกษาธรรมะ มักจะเริ่มต้นจากสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ ธรรมะ จนกระทั่งสื่อออนไลน์ อย่างเฟซบุ๊กของท่าน ว. วชิรเมธี เนื่องจากการเข้าใช้งาน สามารถทำได้ทุกที่ เพียงแค่มีอินเทอร์เน็ต ก็จะได้รับความสะดวกสบาย ในการศึกษาธรรมะ โดยจะเน้นไปที่การอ่านข้อความ เพื่อทำความเข้าใจเอง และมักจะไม่มีการโต้ตอบกลับ ไปยังข้อความที่โพสต์ขึ้น หรือแม้แต่การส่งข้อความ เพื่อถามคำถามด้านพุทธศาสนา แต่หากพึงพอใจ หรือถูกใจกับเนื้อหา ของข้อความ ก็จะเข้าไปกดถูกใจ (like) เพื่อแสดงออกถึงความพอใจ แต่กลุ่มตัวอย่าง สามารถนำหลักคิด ที่ได้รับมาปรับใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวันของตนเองได้

บทที่ ๔

วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” สามารถศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ของ แนวคิดการสื่อสาร แนวคิดสื่อบุคคล และวิธีการเผยแผ่ตามหลักการศาสนา นำมาวิเคราะห์ได้ตามรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ วิเคราะห์การเผยแผ่ของสื่อบุคคลทั้ง ๔ กรณี ตามหลักแนวคิดการสื่อสาร

ตามกรอบแนวคิดการสื่อสาร SMCR สามารถสรุปวิเคราะห์ การเผยแผ่ของสื่อบุคคลทั้ง ๔ กรณี ได้ดังนี้

ในฐานะผู้ส่งสาร : หลวงพ่อพุทธทาส เน้นการใช้และมีการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากผู้ส่งสารหรือองค์กร ไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความน่าเชื่อถือ โน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากการสื่อโดยตรง อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาส ต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น^๑

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) เน้นการสื่อสารที่ดี และนำเอาหลักการสื่อสารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) จะเน้นการสื่อสารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการประชาสัมพันธ์ แต่ต่างกันตรงที่ การเผยแผ่เป็นการส่งข่าว หรือการเผยแผ่ข่าวแบบ เอกวิถี (One -Way Process) ซึ่งการเผยแผ่เป็นเพียงการกระจายข่าวเท่านั้น แต่

---

^๑ พจน ใจชาญสุขกิจ, การพัฒนาสื่อบุคคลเพื่อพัฒนาองค์กร, (คณะนิเทศศาสตร์, สาขาการประชาสัมพันธ์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙-๒๙.

ก็น่าจะถือว่า เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นการดำเนินงาน เพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติเกิดความ สงบสุข ทั้งทางกาย วาจา และใจ

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี จะมีอุดมคติในการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่ พระพุทธเจ้าทรง คำนึงถึงเพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือเรื่องที่จะ สอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง ได้แยกเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่ โดยพระองค์ทรงแสดงเอง และส่ง พระสาวกไปเผยแผ่ทั่วทุกทิศ พระพุทธองค์ทรงถือว่า การประกาศพระพุทธศาสนาเป็นงานหลัก เป็น หัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระพุทธองค์ทรงดำริและทรง กระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย โดยทรงสั่งสอนพระสาวกจนบรรลุคุณสมบัติ ส่วนมากเป็นพระ อรหันต์ทรงตรัสสอนให้มีคุณสมบัติ มีวิธีการ และหลักการที่เหมาะสมทุกด้าน เพื่อให้การเผยแผ่แก่ ประชาชนในรูปแบบต่างๆ หลากหลายประการอันเหมาะสมแก่ผู้ฟัง ตามภูมิหลัง ปัญญาความรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เมื่อจบการสนทนาจึงมักจะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือ ผู้ฟัง ได้บรรลุผลคุณนิพพานบ้าง ได้ดวงตาเห็นธรรมบ้าง เข้าถึงพระรัตนตรัยบ้าง หรือแสดงตนเป็นพุทธ มามกะบ้าง แล้วแต่อินทรีย์บารมีของแต่ละบุคคล^๒

สรุปได้ว่า การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี ควรนำเอา หลักการ การสื่อสารต่างๆ มา ประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจ ด้วยการศึกษาค้นคว้าที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสม กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อสารความด้วย บุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อสารนั้นๆ อุดมคติในการเผยแผ่ธรรม ของ พระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรง คำนึงถึงเพราะ จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้อง มีเนื้อหา หรือเรื่องที่จะสอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง เป็นงานหลัก เป็น หัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระพุทธองค์ทรงดำริและทรง กระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย สี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี สามารถทำการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communicating) คือใช้ทักษะการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน รวมถึงการทำ ความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายใต้ข้อมูลเหล่านั้น ทั้งที่อยู่ในรูปแบบวจนภาษา และอวจน

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑ -๙.

ภาษา ทักษะการสื่อสารนี้เปรียบเหมือนตัวเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่ม หรือหน่วยงาน ช่วยให้สามารถสื่อสารเข้าใจกัน และสื่อสารเรื่องที่มีข้อมูลแง่ลบหรือข้อความยากๆ ได้โดยไม่เกิดความขัดแย้งหรือทำลายความเชื่อมั่นเชื่อใจระหว่างกัน และสื่อบุคคลทั้ง ๔ กรณี มีการสื่อสาร ๒ ระบบ คือ (๑) การสื่อสารทางเดียว (One-way communication) เป็นการติดต่อสื่อสารในลักษณะที่ผู้ส่งเป็นผู้ให้ข่าว มีอิทธิพลต่อผู้รับเพียงฝ่ายเดียว โดยผู้รับไม่มีโอกาสโต้ตอบ หรือซักถามข้อสงสัยใดๆ (๒) การสื่อสารสองทาง (Two-way communication) เป็นการติดต่อสื่อสารที่ผู้รับสารมีการตอบสนอง และมีปฏิริยาตอบกลับไปยังผู้ส่งสาร สามารถโต้ตอบ ปรีกษาหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ ซึ่งการสื่อสารในการสนทนาแต่ละครั้ง อาจมีเป้าหมายหลายอย่างรวมกัน เช่น การพูดเพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform) การพูดเพื่อให้คำแนะนำ (Advise) การพูดเพื่อให้เกิดความเข้าใจ (Empathize) การพูดเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ (Inspire)

ในบริบทของตัวสาร ช่องทางการสื่อสาร และตัวผู้รับสาร : หลวงพ่อพุทธทาส มีวิธีการเผยแผ่ที่เน้นการแสดงธรรมตามหลักการของพระองค์ ที่ทรงยังใช้หลักการสอนที่เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับการสอน หรือเนื้อหาของเรื่องที่สอนเป็นสำคัญ การสอนแต่ละครั้งนอกจากพระองค์จะทรงดูนิสัย หรือระดับภูมิปัญญาแล้ว เนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนนั้นก็ต้องคำนึงด้วย ตัวผู้เรียนนี้ก็คล้ายกับเนื้อหาหรือเรื่องที่พระองค์ทรงเลือกมาเพื่อสอน พระองค์จะสอนใครนั้นต้องดูก่อนว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ หรือคนไหนมีความรู้ระดับไหนพระองค์ก็จะปรับความยากง่ายให้เข้ากับบุคคลนั้น พระองค์จะรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัยหรือจริตในทางใด (รู้ด้วยทศพลญาณ) พระองค์ก็จะสอนตามนั้น ผู้สอน ซึ่งหมายถึง นักเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูปและก็รวมไปถึงการสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ในการสอนหรือเผยแผ่พุทธธรรมทุกครั้งนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงตนเองในฐานะผู้นำเสนอและผู้เรียน เป็นต้น

ตลอดจนหลวงพ่อพุทธทาส จะสื่อสารให้หลักธรรมคำสอนในเรื่องต่างๆ เช่น “ธัมมจักรกัปวัตตนสูตร” พระพุทธเจ้า ทรงยืนยันถึงการตรัสรู้ ความจริงที่พระองค์ได้รู้ คือ “อริยสัจสี่” ทั้งนี้พระองค์ทรงรู้ได้ด้วยญาณตามความเป็นจริง ทรงตรวจสอบความรู้ของพระองค์กับญาณทั้งสาม ครบอาการสิบสอง แล้วจึงทรงยืนยัน ความเป็นอรรถสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อนั้นทรงแสดงอริยสัจสี่ แล้วขยายด้วย “อนัตตลักขณสูตร” ที่ว่าด้วยชั้น ๕ กับหลักไตรลักษณ์ จึงทำให้ปัญจวัคคีย์บรรลุพระอรหันต์ ซึ่งมีความแตกต่างจากการเทศนา แก่พระยสกุลบุตรโดยพระองค์แสดง “อนุပ္พุพิภกา” ก่อนแล้วต่อด้วยการแสดง “อริยสัจสี่” ในตอนท้าย จึงทำให้ ยสกุลบุตรได้บรรลุธรรม ดังนั้นไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะแสดงคำสอนอย่างไร หรือลำดับก่อนหลังอย่างไร หรือกับใคร พระพุทธเจ้าจะวางคำสอนเรื่อง “อริยสัจสี่” เป็นแกนกลางเสมอ เพื่อให้ผู้ฟัง สามารถบรรลุพระนิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) จะมีวิธีการเผยแพร่ ในบริบทของการสื่อสารที่ต้องทำการสื่อสาร และการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะในกิจกรรมใดๆ การเข้าใจกระบวนการสื่อสาร และปฏิบัติให้ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกัน เป็นผลต่อเป้าหมายของกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล และต้องตระหนักว่า ไม่ว่าเราเป็นผู้ส่งสารหรือเป็นผู้รับสาร ย่อมมีความรับผิดชอบเต็มที่ต่อความสำเร็จ ในกระบวนการสื่อสารแต่ละครั้ง การสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน ระหว่างเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลที่เราต้องเกี่ยวข้องกับโดยทั่วไป

ตลอดจนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ยังเน้นว่าการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนาเน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาณ) จะเน้นในบทบาทที่ว่า การสื่อสารในทางพระพุทธศาสนาเน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

พระมหาวิฑูชัย วชิรเมธี จะเน้นในบริบทที่ว่า การสื่อสารควรมุ่งเน้นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การนำคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชน ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือ สามารถส่งพระสังกาสีในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแพร่ศาสนาแต่เดิมทีเป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็น การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) และการพูดในที่สาธารณะ (Public Speaking) การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบ ในการเทศนาของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวกและเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรม คือ ปริยัติและการนำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือ ปฏิเวธเป็นการปฏิบัติตามสิกขา ๓ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล

(Intrapersonal Communication) ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆ ตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือ กระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรม ในระดับขั้นต่างๆได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุด ในการศึกษาพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุด จึงต้องใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนมากขึ้น ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ การจัดตั้งคณิศรวิทย์เพื่อพระพุทธศาสนา การแทรกการธรรมะคั่นระหว่างรายการทั่วไป รายการทีวี ตลอดจนการใช้อิเล็กทรอนิกส์ สื่ออินเทอร์เน็ต และมัลติมีเดีย มาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมมากขึ้น^๓

สรุปว่า บทบาทและวิธีการเผยแผ่ในบริบทของการสร้างสรรค์สารของสื่อบุคคลทั้ง ๔ กรณี เน้นวิธีการเผยแผ่ของการสร้างสรรค์สารในทางพระพุทธศาสนา ที่เน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนา ต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

“ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” พระพุทธเจ้า ทรงยืนยันถึงการตรัสรู้ ความจริงที่พระองค์ได้รู้ คือ “อริยสัจสี่” ทั้งนี้พระองค์ทรงรู้ได้ด้วยญาณตามความเป็นจริง ทรงตรวจสอบความรู้ของพระองค์ กับญาณทั้งสาม ครบอาการสิบสอง แล้วจึงทรงยืนยัน ความเป็นอรหัตสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อนั้นทรงแสดงอริยสัจสี่ แล้วขยายด้วย “อนัตตลักขณสูตร” ที่ว่าด้วยชั้น ๕ กับหลักไตรลักษณ์ จึงทำให้ปัญจวัคคีย์บรรลุพระอรหัตต์ ซึ่งมีความแตกต่างจากการเทศนา แก่พระยสกุบุตรโดยพระองค์แสดง “อนุပ္พุพิกถา” ก่อนแล้วต่อด้วยการแสดง “อริยสัจสี่” ในตอนท้าย จึงทำให้ ยสกุบุตรได้บรรลุธรรม ดังนั้นไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะแสดงคำสอนอย่างไร หรือลำดับก่อนหลังอย่างไร หรือกับใคร พระพุทธเจ้า

^๓ อรรถย พนาราม, “สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘ - ๑๙.

จะวางคำสอนเรื่อง “อริยสัจสี่” เป็นแกนกลางเสมอ เพื่อให้ผู้ฟัง สามารถบรรลุพระนิพพาน อันเป็น จุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนา

หลวงพ่อกุศลธรรม มีหลักการและวิธีการสอน โดยหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า มีรูปแบบการสอนและการสื่อสาร ๑๐ ประการ คือ (๑) การยกอุทาหรณ์และการ เล่านิทานประกอบ, (๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา, (๓) การใช้อุปกรณ์การสอน, (๔) การทำเป็น ตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู, (๕) การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำ ในความหมายใหม่, (๖) อุบายการเลือก คน และการปฏิบัติรายบุคคล, (๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส, (๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ, (๙) การลงโทษและการให้รางวัล, และ(๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^๔

ตลอดจนหลวงพ่อกุศลธรรมได้เน้นย้ำถึง บทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เป็นการให้ความอนุเคราะห์ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐาณะที่พระภิกษุเป็นเสมือน ทิศเบื้องบน (๑.) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว (๒.) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓.) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔.) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๕.) ชี้แจงอธิบายทำ สิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ(๖.) บอกทางสวรรค์ให้

บทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ การปฏิบัติตามคำสอนของ พระพุทธเจ้า, การสั่งสอนในรูปแบบต่างๆ, การทำกิจกรรมอันเป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน, จัดกิจกรรม อันเป็นประเพณีและศาสนพิธีในโอกาสต่างๆ และการเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม

และเน้นย้ำถึงการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจาก คฤหัสถ์ สัตแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย, ต้องฟังฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขา เลี้ยงง่าย และบริโภคน้อย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโภคด้วยตัณหา, อากัปกริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอากัปกริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไป กว่านี้, ดีเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังดีเตียนได้ โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่ หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ "พระพุทธศาสนาสอนให้กำจัดความอยาก ที่เรียกว่า ตัณหา แต่ ให้พัฒนาความอยากที่เรียกว่า ธรรมฉันทะ"

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) มีหลักการและวิธีการสอนในบริบทของ การเป็นการสื่อสารที่เน้นย้ำว่า เป็นวิธีการสื่อสารที่เก่าแก่ที่สุด ใช้กันตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ขึ้นในโลก เป็น สื่อที่ใช้กันมากใน กลุ่มประชาชนทั่วไป เครื่องมือของสื่อบุคคลมีทั้งที่เป็นคำพูด กริยาท่าทาง การ

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑-๙.

แสดงออกทางอากัปกิริยา วิธีการสื่อสารด้วยบุคคลจะเป็นการใช้คำพูดเป็นหลัก ด้วยวิธีการสนทนา อภิปราย บรรยาย สาธิต ประชุม คำพูดเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว และทุกคนต้องใช้คำพูดในชีวิตประจำวัน ในงานอาชีพ ในชีวิตส่วนตัว สื่อคำพูดจึงเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง

ตลอดจนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้เน้นย้ำว่า ธรรมะในพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลานาน ยังความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ แต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งวด เป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information Age) เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งให้เห็นได้ชัด คือ การไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของคุณธรรมในใจคนเพิ่มขึ้นอย่างทบเท่าทวีคูณ ธรรมะเป็นสิ่งล้ำที่สมัยในความคิดของคนบางกลุ่ม การกอบโกยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของพวกเขา พ้องและปากท้องของตนเอง เป็นสิ่งสำคัญเมื่อวิชาครอบงำมากขึ้น^๕

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) มีหลักการและวิธีการสอนที่เน้นย้ำ การส่งสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเปิดรับสารได้หลากหลายรูปแบบ การเผยแพร่สารที่มีเนื้อหาสาระชัดเจน ถูกต้อง และตรงกับเนื้อหาซึ่งองค์กรต้องการสื่อสารไปยังผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารเข้าใจและยอมรับสาระของสารที่ได้รับก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ขององค์กร

ตลอดจนคำพูดนั้นพูดโดยบุคคลที่มีชื่อเสียงที่สังคมยกย่องนับถือก็จะยิ่งเพิ่มน้ำหนักในคำพูดนั้นมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การพูดจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดชักนำความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ออกมาให้ผู้อื่นได้ทราบและเข้าใจ คำพูดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์เกิดความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สื่อบุคคลหรือการสื่อสารด้วยคำพูด แบบที่เป็นทางการ และแบบที่ไม่เป็นทางการ และลักษณะของการสื่อสาร การพูดสนทนา การอภิปราย การบรรยาย การประชุม การฝึกอบรม การสัมมนา และการพูดในที่ชุมชน

พระมหาวิจิตร วชิรเมธี มีหลักการและวิธีการสอน ได้เน้นย้ำว่า การสื่อสารนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารภาพลักษณ์และการพัฒนาองค์กร ไม่น้อยไปกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งการสื่อสารภายนอกและภายในองค์กร ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจอันดีและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย หัวใจสำคัญของการใช้สื่อบุคคลเพื่อ ความเข้าใจอันดี และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร กับกลุ่ม หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีจะ

^๕ ญัตินันท์ ประกายสันติสุข, “ธรรมะเพื่อการรู้เท่าทันสื่อ”, ใน ธรรมนิเทศปริทรรศน์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขาธรรมนิเทศ รุ่นที่ ๑๔, (กรุงเทพฯ : เอมีเทรตติ้ง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๑-๑๓๖.

เกิดขึ้นต้องใช้ในการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากองค์กรไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความน่าเชื่อถือ โน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากเป็นการสื่อโดยตรง อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาส ต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น

สรุปว่า การสื่อสารที่ดี ควรนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ และความแตกต่างระหว่างบุคคล มีพื้นฐานความคิดที่ว่า เพศ อายุ รายได้ ที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลต่อความพึงพอใจ ความแตกต่างในเรื่องทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ น่าจะมีผลต่อความพึงพอใจ ตามแบบแผนการดำเนินชีวิต หรือด้านการเปิดรับสื่อที่ไม่เหมือนกัน ก็มีผลทำให้บุคคลมีความชื่นชอบไม่เหมือนกันได้

โดยองค์ประกอบการสื่อสาร หรือที่เรียกว่า SMCR ประกอบด้วยผู้ส่งสาร (Sender) ข้อมูลข่าวสาร (Message) ช่องทางการสื่อสาร (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ในที่นี้จะมีสิ่งรบกวน (Noise) และข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เพิ่มมาด้วย ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจขององค์ประกอบการสื่อสาร คือ • ผู้ส่งสารและผู้รับสาร อาจมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ ทักษะการสื่อสาร ระบบสังคม และขนบวัฒนธรรมความคิดความเชื่อที่แตกต่างกัน การสื่อสารจึงควรเป็นไปโดยปราศจากอคติ • เมื่อมีเป้าหมายการสื่อสารแล้วว่าจะสื่อสารอะไร สิ่งสำคัญต่อไปคือ จะสื่อสารกับใคร การวิเคราะห์และทำความเข้าใจผู้รับสาร และบริบทของผู้รับสาร ก่อนจะช่วยให้เราในฐานะผู้ส่งสารสามารถออกแบบข้อความ และเลือกช่องทางการสื่อสารได้ดียิ่งขึ้น • ข้อความ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ข้อมูลที่เป็นคำพูด กับ ข้อมูลที่ไม่ใช่คำพูด (อวัจนภาษา - กิริยาท่าทาง สัญลักษณ์ เป็นต้น) • สิ่งรบกวน (Noise) เป็นสิ่งที่จะทำให้การส่งสารเกิดความผิดพลาด เข้าใจผิด หรือตีความหมายผิดไป เช่น การไม่ตั้งใจฟัง สื่อที่เลือกใช้ขาดประสิทธิภาพ เสียงพูดไม่ชัดเจน สภาพแวดล้อมไม่เอื้อให้พูดคุยได้อย่างสิ้นไหล ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในช่วงของการใส่รหัส และถอดรหัส • ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) มีเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการสื่อสารว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

๔.๒ วิเคราะห์การเผยแผ่ของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี ตามหลักแนวคิดสี่บุคคล

ตามกรอบแนวคิดเรื่องสี่บุคคล จึงสามารถสรุปวิเคราะห์ การเผยแผ่ของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี ได้ดังนี้

ในบริบทของสี่บุคคล : หลวงพ่อพุทธทาส เน้นการใช้และมีการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากผู้ส่งสารหรือองค์กร ไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างที่น่าเชื่อถือ โนมน้าวจิตใจ เนื่องจากการสื่อสารโดยตรง อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาส ต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น^๖

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) เน้นเรื่องสี่บุคคลที่ดี และนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วย บุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็น สิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) จะเน้นเรื่องสี่บุคคล การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการประชาสัมพันธ์ แต่ต่างกันตรงที่ การเผยแผ่เป็นการส่งข่าว หรือการ เผยแพร่ข่าวแบบ เอกวิถี (One -Way Process) ซึ่งการเผยแผ่เป็นเพียงการกระจายข่าวเท่านั้น แต่ ก็น่าจะถือว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นการดำเนินงาน เพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติเกิดความสุข สงบสุข ทั้งทางกาย วาจา และใจ

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี จะมีอุดมคติในการเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่ พระพุทธเจ้าทรง คำนึงถึงเพราะจะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือเรื่องที่จะ สอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง ได้แยกเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแผ่ โดยพระองค์ทรงแสดงเอง และส่ง พระสาวกไปเผยแผ่ทั่วทุกทิศ พระพุทธองค์ทรงถือว่า การประกาศพระพุทธศาสนาเป็นงานหลัก เป็น หัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระพุทธองค์ทรงดำริและทรง

^๖ พจน ใจชาญสุขกิจ, การพัฒนาสี่บุคคลเพื่อพัฒนาองค์กร, (คณะนิเทศศาสตร์, สาขาการ ประชาสัมพันธ์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙-๒๙.

กระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย โดยทรงสั่งสอนพระสาวกจนบรรลุคุณพิเศษ ส่วนมากเป็นพระอรหันต์ทรงตรัสสอนให้มีคุณสมบัติ มีวิธีการ และหลักการที่เหมาะสมทุกด้าน เพื่อให้การเผยแผ่แก่ประชาชนในรูปแบบต่างๆ หลากหลายประการอันเหมาะสมแก่ผู้ฟัง ตามภูมิหลัง ปัญญาความรู้ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เมื่อจบการสนทนาจึงมักจะได้รับผลตามความมุ่งหมาย คือ ผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลนิพพานบ้าง ได้ดวงตาเห็นธรรมบ้าง เข้าถึงพระรัตนตรัยบ้าง หรือแสดงตนเป็นพุทธมามกะบ้าง แล้วแต่อินทรีย์บารมีของแต่ละบุคคล^๗

สรุปได้ว่า เรื่องสี่บุคคลของกรณีสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี ควรนำเอาหลักการการสื่อสารต่างๆ มาประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ อุดมคติในการเผยแผ่ธรรม ของพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรง คำนึงถึงเพราะ จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือเรื่องที่จะสอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง เป็นงานหลัก เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกทีพระพุทธองค์ทรงดำริและทรงกระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย

แนวคิดเรื่องสี่บุคคลในทางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนำธรรมะไปสู่ประชาชน เพื่อให้เขาเหล่านั้น ปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติ อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป มีจิตเลื่อมใสในคำสอนและจดจำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนากาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความชั่วร้าย การเทศน์แต่ละครั้ง ผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายไว้ จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟัง แต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ชั้นสูงสุด คือ วิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึงมรรคผลนิพพาน

ในการเทศน์ทุกครั้ง นักเทศน์ทุกคน จะต้องวางจุดหมายของการเทศน์ไว้ คือ (๑) เทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึงวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุมรรคผลนิพพาน และ(๒) ให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรมอย่างน้อย ๕ ประการ คือ ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง, เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว, แกล้วกล้าในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว, ไม่เป็นโรคภัยแรง และเป็นผู้มีมิตร

หลวงพ่อกุศลทาส มีวิธีการเผยแผ่ที่เน้นการแสดงธรรมตามหลักการของพระองค์ ที่ทรงยังใช้หลักการสอนที่เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับการสอน

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙),

หรือเนื้อหาของเรื่องที่สอนเป็นสำคัญ การสอนแต่ละครั้งนอกจากพระองค์จะทรงคุณิสังข์ หรือระดับภูมิปัญญาแล้ว เนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนนั้นก็ต้องคำนึงด้วย ตัวผู้เรียนนี้ก็คล้ายกับเนื้อหาหรือเรื่องที่พระองค์ทรงเลือกมาเพื่อสอน พระองค์จะสอนใครนั้นต้องดูก่อนว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ หรือคนไหนมีความรู้ระดับไหนพระองค์ก็จะปรับความยากง่ายให้เข้ากับบุคคลนั้น พระองค์จะรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัยหรือจริตในทางใด (รู้ด้วยทศพลญาณ) พระองค์ก็จะสอนตามนั้น ผู้สอน ซึ่งหมายถึงนักเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูปและก็รวมไปถึงการสอนของพระพุทธเจ้าด้วย ในการสอนหรือเผยแผ่พุทธธรรมทุกครั้งนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงตนเองในฐานะผู้นำเสนอและผู้เรียน เป็นต้น

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) จะมีวิธีการเผยแผ่ ในบริบทของการเป็นสื่อบุคคลที่ต้องทำการสื่อสาร และการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าในกิจกรรมใดๆ การเข้าใจกระบวนการสื่อสาร และปฏิบัติให้ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกัน เป็นผลต่อเป้าหมายของกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล และต้องตระหนักว่า ไม่ว่าเราเป็นผู้ส่งสารหรือเป็นผู้รับสาร ย่อมมีความรับผิดชอบเต็มที่ต่อความสำเร็จ ในกระบวนการสื่อสารแต่ละครั้ง การสร้างความเข้าใจดีต่อกัน ระหว่างเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลที่เราต้องเกี่ยวข้องกับโดยทั่วไป

ตลอดจนสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ยังเน้นว่าสื่อบุคคลในทางพระพุทธศาสนาเน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประเพณีปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) จะเน้นในบทบาทที่ว่า สื่อบุคคลในทางพระพุทธศาสนาเน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประเพณีปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระมหาวิจิตรชัย วชิรเมธี จะเน้นในบริบทที่ว่า สื่อบุคคล ควรมุ่งเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การนำคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชน ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน

โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือ สามารถส่งบระงับกิเลสในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาแต่เดิมทีเป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็น การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารในกลุ่ม (Group Communication) และการพูดในที่สาธารณะ (Public Speaking) การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบ ในทางเทศนาของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวกและเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรม คือ ปรีชาญาณและการนำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือ ปฏิเวธเป็นการปฏิบัติตามสิกขา ๓ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆ ตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือ กระบวนการเรียนรู้ ขัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรม ในระดับขั้นต่างๆ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุด ในการศึกษาพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุด จึงต้องใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนมากขึ้น ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ การจัดตั้งคลื่นวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา การแพร่กระจายการธรรมะคั่นระหว่างรายการทั่วไป รายการทีวี ตลอดจนการใช้อิเล็กทรอนิกส์ สื่ออินเทอร์เน็ต และมัลติมีเดีย มาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมมากขึ้น^๘

สรุปว่า บทบาทและวิธีการเผยแผ่ของบุคคลที่ ๔ กรณี เน้นวิธีการเผยแผ่ของสื่อบุคคล ในทางพระพุทธศาสนา เน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประเพณีปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธา เลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติ ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชน เป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลักการและวิธีการสอน โดยหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า มีรูปแบบการสอนและการสื่อสาร ๑๐ ประการ คือ (๑) การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ, (๒) การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา, (๓)

^๘ อรรถชัย พนาราม, “สื่อมวลชนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘ - ๑๙.

การใช้อุปกรณ์การสอน, (๔) การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู, (๕) การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่, (๖) อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล, (๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส, (๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ, (๙) การลงโทษและการให้รางวัล, และ(๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^๙ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า, การสั่งสอนในรูปแบบต่างๆ, การทำกิจกรรมอันเป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน, จัดกิจกรรมอันเป็นประเพณี และศาสนพิธีในโอกาสต่างๆ และการเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม หลักการและวิธีการสอนในบริบทของการเป็นสื่อบุคคลที่เน้นย้ำว่า เป็นวิธีการสื่อสารที่เก่าแก่ที่สุด ใช้กันตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ขึ้นในโลก เป็นสื่อที่ใช้กันมากใน กลุ่มประชาชนทั่วไป เครื่องมือของสื่อบุคคลมีทั้งที่เป็นคำพูด กริยาท่าทาง การแสดงออกทาง อากัปกิริยา วิธีการสื่อสารด้วยบุคคลจะเป็นการใช้คำพูดเป็นหลัก ด้วยวิธีการสนทนา อภิปราย บรรยาย สาธิต ประชุม คำพูดเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว และทุกคนต้องใช้คำพูดในชีวิตประจำวัน ในงานอาชีพ ในชีวิตส่วนตัว สื่อคำพูดจึงเป็นสื่อที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่ง ธรรมะในพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกรู้สีกนึกคิดของพุทธศาสนิกชนไทยมาเป็นเวลานาน ยิ่งความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ แต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งยวด เป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ (Information Age) เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัด คือ การไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของคุณธรรมในใจคนเพิ่มขึ้นอย่างทันท่วงทีคุณธรรมเป็นสิ่งล้ำค่าที่สุมัยในความคิดของคนบางกลุ่ม การกอบโกยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของพวกพ้องและปากท้องของตนเอง เป็นสิ่งสำคัญเมื่ออวิชชาครอบงำมากขึ้น^{๑๐} การส่งสารผ่านสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเปิดรับสารได้หลากหลายรูปแบบ การเผยแผ่สารที่มีเนื้อหาสาระชัดเจน ถูกต้อง และตรงกับเนื้อหาซึ่งองค์กรต้องการสื่อสารไปยังผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารเข้าใจและยอมรับสารของสารที่ได้รับก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ขององค์กร

ตลอดจนคำพูดนั้นพูดโดยบุคคลที่มีชื่อเสียงที่สังคมยกย่องนับถือก็จะยิ่งเพิ่มน้ำหนักในคำพูดนั้นมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การพูดจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดชักนำความรู้สึกรู้สีกนึกคิดของมนุษย์ออกมาให้ผู้อื่นได้ทราบและเข้าใจ คำพูดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์เกิดความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สื่อบุคคลหรือการสื่อสารด้วยคำพูด แบบที่เป็นทางการ และ

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพฯ : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑-๙.

^{๑๐} ญัฐนันท์ ประกายสันติสุข, **“ธรรมะเพื่อความรู้เท่าทันสื่อ”**, ใน ธรรมนิเทศปริทรรศน์, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขารัชมณีเทศ รุ่นที่ ๑๔, (กรุงเทพฯ : เอมี่เทรตติ้ง, ๒๕๕๕), หน้า ๑๓๑-๑๓๖.

แบบที่ไม่เป็นทางการ และลักษณะของสื่อบุคคล การพูดสนทนา การอภิปราย การบรรยาย การประชุม การฝึกอบรม การสัมมนา และการพูดในที่ชุมชน สื่อบุคคลนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสาร ภาพลักษณ์และการพัฒนาองค์กร ไม่น้อยไปกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งการสื่อสารภายนอกและภายในองค์กร ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจอันดีและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย หัวใจสำคัญของการใช้สื่อบุคคลเพื่อความเข้าใจอันดี และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร กับกลุ่ม หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีจะเกิดขึ้นต้องใช้เวลาติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากองค์กรไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างที่น่าเชื่อถือ โน้มน้าวจิตใจ เนื่องจากการสื่อสารโดยตรงอาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาส ต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น

การสื่อสารด้วยสื่อบุคคลที่ดี ควรนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มา ประยุกต์ใช้มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ และความแตกต่างระหว่างบุคคล มีพื้นฐานความคิดที่ว่า เพศ อายุ รายได้ ที่แตกต่างกัน ทำให้มีผลต่อความพึงพอใจ ความแตกต่างในเรื่องทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ น่าจะมีผลต่อความพึงพอใจ ตามแบบแผนการดำเนินชีวิต หรือด้านการเปิดรับสื่อที่ไม่เหมือนกัน ก็มีผลทำให้บุคคลมีความชื่นชอบไม่เหมือนกันได้

๔.๓ วิเคราะห์การเผยแผ่ของสื่อบุคคลทั้ง ๔ กรณี ตามหลักการทางพุทธศาสนา

หลักการตามกรอบ (๑) สันตัสสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง (๒) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย (๓) สมุตเตชนา เร็งใจให้แก้แล้ว (๔) สัมปหังสนา ซโลมใจให้เข้มขึ้น และตามบริบทในด้านวิชา จรรยา และปฏิบัติ มีรายละเอียดดังนี้

หลักการประยุกต์ พุทธวิธีการสอนของ หลวงพ่อพุทธทาส ท่านใช้ธรรมชาติมาประยุกต์สอนเผยแผ่พระพุทศาสนา โดยกล่าวถึงสิ่งธรรมชาติต่างๆ ล้วนมีการเกิดและดับไปเป็นธรรมดาหรือเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เป็นกฎความจริงที่มีอยู่แล้วในโลกธรรมชาติ แล้วนำมาสอนให้พุทธบริษัท เข้าถึงธรรมะของพระพุทองค์ได้ เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักคิด นักปฏิบัติ นักปราชญ์ ที่มีความเชี่ยวชาญและลึกซึ้ง เป็นเสมือนผู้จุดประกายความเปลี่ยนแปลงให้พุทธศาสนามีชีวิต และ

เติบโตต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งถือเป็นลักษณะสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง และสมภาพนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย

ในบริบทด้านวิชา การเผยแผ่ธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ : การแสดงธรรมและการปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ; การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ ภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ, แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้, แสดงธรรมโดยเคารพต่อผู้ฟังธรรม, แสดงธรรมตามหลักธรรมกถึก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา, ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส, แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดหลักการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง, ผู้แสดงธรรม จะต้องประกอบไปด้วยวิชาและจรณะที่เหมาะสม แสดงธรรมโดยหลักการสอน คือ วิถีละมุนละม่อม, วิถีรุนแรง, วิถีละมุนละม่อมและรุนแรง, ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย/ฆ่าเสีย, เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุถึงบุคคลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ การกระทำของคนโดยเฉพาะตัว, อนันตริยกรรม, พรหมวิหาร ๔, บุญเพนิวาสนาสุสติญาณ, ทักขินาวิสุทธิตี, ไม่ละทิ้งสมมติของโลก, การแสดงธรรม ตามหลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน, แสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

พุทธทาสภิกขุ เป็นพระสงฆ์ไทยที่ได้รับการยอมรับยกย่องว่าเป็นสัญลักษณ์และตัวแทนทางปัญญา ให้แก่บุคคลที่มีปัญหาในสังคม อันมีขอบอดสับสนวุ่นวาย เต็มไปด้วยการแข่งขันแย่งชิงบุญวาตุนิยม ท่านเป็นกัลยาณมิตร ที่ช่วยจุดประกายแห่งความคิด และการเข้าใจพุทธธรรมสมัยใหม่

ด้านจรณะ ท่านพุทธทาสภิกขุ มีหลักการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย, ต้องฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคน้อย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโภคด้วยตัณหา, อากัปกิริยาที่ฟังทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกิริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอากัปกิริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ติเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชนพิจารณาแล้ว ยังติเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ติก็ตาม ชั่วก็ตามจักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ เป็นต้น

และด้านปฏิบัติ ท่านพุทธทาสภิกขุ หน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของ

พระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธา ในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี, สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอด พระพุทธศาสนา เป็นต้น

หลักการประยุกต์ พุทธวิธีการสอนของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ปยุตโต) ท่านมีการสอนธรรม โดยยึดหลักพระไตรปิฎก เป็นสิ่งสำคัญในการสอน การนำธรรมะมาสอนนั้นท่าน ประยุกต์พุทธวิธี โดยการสอนให้พุทธบริษัทมีปัญญา ต้องเป็นคนที่มีเหตุผลด้วยการฝึกฝนตนเองโดย ใช้หลักโยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจให้แยบคาย กล่าวคือ การพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วนทาง พุทธศาสนาถือว่ามีคุณค่าเท่ากับความไม่ประมาท คือ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ ทำในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความ คิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิเคราะห์ เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ นักทฤษฎี ที่มีความสามารถในเชิงบูรณาการ เป็น เสมือนนักปราชญ์ที่เป็นผู้เผยแผ่องค์ความรู้ไปสู่กลุ่มคนในทุกๆ ชั้น ซึ่งถือเป็นลักษณะสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง และสัมปหังสนา ซื่อโลมใจให้เข้มขึ้น

ในบริบทด้านวิชา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ปยุตโต) : การแสดงธรรมและการ ปาฐกถาธรรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ปยุตโต) ; การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำ สอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อ การดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ ภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้อง เป็นผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ, แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้, แสดงธรรมโดย เคารพต่อผู้ฟังธรรม, แสดงธรรมตามหลักธรรมกถิก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมา แสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา, ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส, แสดงธรรมไม่กระทบตนและ ผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง, ผู้แสดงธรรม จะต้องประกอบไปด้วยวิชาและ จรรยาที่เหมาะสม, แสดงธรรมโดยหลักการสอน คือ วิธีละมุนละม่อม, วิธีรุนแรง, วิธีละมุนละม่อมและ รุนแรง, ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย/ฆ่าเสีย, เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุถึงบุคคลต้อง เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ การกระทำของคนโดยเฉพาะตัว, อนันตริยกรรม, พรหมวิหาร ๔, บุญเพนิวาสานุสติญาณ, ทักขินาวิสุทธิ, ไม่ละทิ้งสมมติของโลก, การแสดงธรรม ตามหลักการแสดง ของพระพุทธเจ้า ๘ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน, แสดงธรรม ในสิ่ง ที่เป็นคุณ เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ หรือพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พบว่าท่านแสดง สาระสำคัญที่สำคัญ คือ การปรับประยุกต์ใช้พุทธธรรมในด้านต่างๆ อันได้แก่ ด้านครอบครัว ด้านการ ดำเนินชีวิต ด้านปัญญา ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา ที่เข้าถึงกลุ่มคนได้ทุกช่วงวัย และให้องค์ความรู้ทางปัญญาในด้านพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ด้านจรรยา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ปยุตฺโต) มีหลักการประพฤติตนให้เป็น แบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่อย่างง่าย, ต้องพึ่งพิง ผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโภค ด้วยตัณหา, อากัปกิริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกิริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอากัปกิริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ติเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังติเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ติก็ตาม ชั่วก็ตามจักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ เป็นต้น

และด้านปฏิบัติ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ปยุตฺโต) หน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี, สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นต้น

หลักการประยุกต์ พุทธวิธีการสอนของ พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ท่านสอน โดยใช้วิธีการสื่อสาร โดยนำข่าวสารที่ทันสมัยไม่ตกข่าว นำเหตุการณ์ปัจจุบัน มาพูดแล้วโยงเข้ากับ ธรรมะมาประยุกต์ ให้เยาวชนคนหนุ่มสาวรับฟังได้อย่างสนุกสนาน และเข้าใจในธรรมะแบบง่าย คือ ทำเรื่องทีลึกลับซึ่งเข้าใจยาก มาอธิบายโดยเข้าใจง่าย นี้วิธีการประยุกต์ธรรมะของ พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ ผู้นำชุมชน การให้กำลังใจ นักพัฒนา ที่มี ความสามารถเชื่อมประสานกลุ่มชนที่เป็นเสมือนผู้นำขวัญใจคนยากจน และผู้นำการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม ซึ่งถือเป็นลักษณะสมานพนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย และสมมุติเตชนา เร็งใจให้แกลัวกล่า

ในบริบทด้านวิชา พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) : การแสดงธรรมและการ ปาฐกถาธรรมของพระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ; การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ ภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ ประพฤติดีปฏิบัติชอบ, แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้, แสดงธรรมโดยเคารพ ต่อผู้ฟังธรรม, แสดงธรรมตามหลักธรรมกถิก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดง

ให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา, ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส, แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง, ผู้แสดงธรรม จะต้องประกอบไปด้วยวิชาและจรณะที่เหมาะสม, แสดงธรรมโดยหลักการสอน คือ วิธีละมุนละม่อม, วิธีรุนแรง, วิธีละมุนละม่อมและรุนแรง, ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย/ฆ่าเสีย, เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุถึงบุคคลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์คือ การกระทำของคนโดยเฉพาะตัว, อนันตริยกรรม, พรหมวิหาร ๔, บุญเพนิวาसानุสตีญาณ, ทักขินาวิสุทธิ, ไม่ละทิ้งสมมติของโลก, การแสดงธรรม ตามหลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน, แสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

พระพยอม กลฺยาโณ ดำเนินการสื่อสารการตลาดเพื่อสังคม และการผลิตสื่อธรรมะ โดยเริ่มต้นจากการมองเห็นปัญหา ที่เกิดขึ้นในสังคม เรื่องปัญหาเด็กและวัยรุ่น ที่ใช้สื่อโทรทัศน์ เกมส์ การ์ตูนอินเทอร์เน็ต ในทางที่ผิดและมากเกินไป ทำให้ปัญหาสังคมนี้ เป็นปัญหาระดับต้น ที่สังคมต้องช่วยกันแก้ไข และเปลี่ยนแปลงให้เด็กและวัยรุ่น ใช้สื่อเหล่านี้ให้ถูกต้อง และเหมาะสม เพราะสื่อเหล่านี้ มีประโยชน์และโทษ ในเวลาเดียวกัน ถ้าขาดการแนะนำที่ถูกต้อง

ด้านจรณะ พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) มีหลักการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่อย่าง, ต้องฟังฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโภคด้วยตัณหา, อากัปกิริยาที่ฟังทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกิริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอาการกิริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ตีเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังตีเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่ประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่สังกัดอยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ เป็นต้น

และด้านปฏิบัติ พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) หน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี, สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นต้น

หลักการธรรมประยุกต์ พุทธวิธีการสอนของ พระมหาภูมิจัย วชิรเมธ ท่านสอนโดยใช้วิธีการสื่อสารแบบประยุกต์ โดยการนำหลักธรรมะ มาปรับให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่ม

ผู้รับสาร ตามสภาพของสังคมในยุคปัจจุบัน สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอน ให้เข้าใจง่าย มีความน่าสนใจ ฟังง่าย อ่านง่าย ทำตามได้ง่ายๆ เน้นได้สาระที่มีอุดมไปด้วยปัญญา และนำไปปรับใช้ได้จริง ตามสภาวะของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบไร้ทิศทาง เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของนักวิเคราะห์ สร้างสรรค์ การโน้มน้าวใจ ที่มีความสามารถในเชิงปลูกจิตสำนึกที่มีความเหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ ซึ่งถือเป็นลักษณะสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง และสัมปหังสนา ซโลมใจให้แจ่มชื่น

ในบริบทด้านวิชา พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี : การแสดงธรรมและการปาฐกถาธรรมของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ; การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ ภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ, แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้, แสดงธรรมโดยเคารพต่อผู้ฟังธรรม, แสดงธรรมตามหลักธรรมกถึก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เห็นเข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส, แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดหลักการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง, ผู้แสดงธรรม จะต้องประกอบไปด้วยความดี ๓ คือ ไม่มีราคะ, ไม่มีโทสะ, ไม่มีโมหะ, แสดงธรรมโดยหลักการสอน คือ วิถีละมุนละม่อม, วิถีรุนแรง, วิถีละมุนละม่อมและรุนแรง, ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย/ฆ่าเสีย, เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุถึงบุคคลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ การกระทำของคนโดยเฉพาะตัว, อนันตริยกรรม, พรหมวิหาร ๔, บุญเพนิวาสนาสุสติญาณ, ทักขินาวิสุทธิตี, ไม่ละทิ้งสมมติของโลก, การแสดงธรรม ตามหลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน, แสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี ใช้การเผยแผ่ธรรมะ ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป คนในยุคปัจจุบัน ให้ความสนใจกับสื่อออนไลน์ หรือ Social Media อย่าง เฟซบุ๊ก (Facebook) กันมากขึ้น งานสื่อออนไลน์ที่เผยแผ่ธรรมะของ พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี พบว่าเหตุจูงใจให้เข้าใช้งาน คือ เน้นไปที่เนื้อหาที่น่าสนใจ มีข้อคิดคำคมที่ให้แก่คิด เกี่ยวกับธรรมะที่เข้ากับยุคสมัย ไม่ต้องตีความมาก อีกทั้งรูปแบบและเนื้อหา ที่มีความหลากหลาย มีทั้งรูปภาพ บทความ วิดีโอ และเสียงบรรยายธรรม ที่ทำให้น่าสนใจ และอยากติดตามเข้าไปดูอย่างต่อเนื่อง

ด้านจรรยา พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี มีหลักการประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สัตแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย, ต้องฟังฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโศคปัจฉัย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโศคด้วยตัณหา, อากัปกิริยาที่

พึงทำต่างจากคฤหัสถ์ อากาการกิริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอากาการกิริยานั้นๆ และยังจะต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ดีเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชนพิจารณาแล้ว ยังดีเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ เป็นต้น

และด้านปฏิบัติ พระมหาวิชัย วชิรเมธี หน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี, สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๔.๔ สรุป

สรุปว่าการเผยแผ่ของสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี เป็นไปตามหลักการ คือ (๑) สันทัสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง (๒) สมาทปนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย (๓) สมุตเตชนา เรียงใจให้แกลั้วกล้า (๔) สัมปัทสนา ขโลมใจให้เข้มขึ้น และตามบริบทในด้านวิชา จรรยา และปฏิบัติ โดยสี่บุคคลทั้ง ๔ กรณี ล้วนมีหลักการแสดงธรรมที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนการปาฐกถาธรรมของพระภิกษุ การกล่าวสั่งสอนหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ ภิกษุผู้แสดงธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ, แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้, แสดงธรรมโดยเคารพต่อผู้ฟังธรรม, แสดงธรรมตามหลักธรรมกถึก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา, ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส, แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง, ผู้แสดงธรรม จะต้องประกอบไปด้วยวิชาและจรณะที่เหมาะสม, แสดงธรรมโดยหลักการสอน คือ วิธีละมุนละม่อม, วิธีรุนแรง, วิธีละมุนละม่อมและรุนแรง, ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย/ฆ่าเสีย, เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุถึงบุคคลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ การกระทำของคนโดยเฉพาะตัว, อนันตริยกรรม, พรหมวิหาร ๔, บุพเพนิวาสานุสติญาณ, ทักขิณาวิสูทธิ, ไม่ละทิ้งสมมติของโลก, การแสดงธรรม ตามหลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรมโดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควร

สนทนากัน, แสดงธรรม ในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความ
เคารพ

หน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล
สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น
พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น "กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี,
สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี
และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” องค์กรความรู้ในเรื่องที่ศึกษาว่า แนวความคิดเรื่องสื่อบุคคล สื่อบุคคลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และวิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่สามารถสรุปรายละเอียด ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษาวิจัย

สามารถสรุปผล การวิจัยตามวัตถุประสงค์ ในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

๕.๑.๑ แนวความคิดเรื่องสื่อบุคคล

เรื่องสื่อบุคคลกับการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มา ประยุกต์ใช้ มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษา ข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถพิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ อุดมคติในการเผยแผ่ธรรม ของพระพุทธเจ้า เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรง คำนึงถึงเพราะ จะนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือ เรื่องที่จะสอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอนครบถ้วนทุกอย่าง เป็นงานหลัก เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระพุทธองค์ทรงดำริและทรงกระทำแม้กระทั่งลมหายใจสุดท้าย

แนวคิดเรื่องสื่อบุคคลในทางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การนำธรรมะ ไปสู่ประชาชน เพื่อให้เขาเหล่านั้น ปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติ อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป มีจิตเลื่อมใสในคำสอนและจดจำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนากาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความชั่วร้าย การเทศน์แต่ละครั้ง ผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายไว้ จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟัง แต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ขั้นสูงสุด คือ วิมุตติ หมายถึง ความหลุดพ้น จากกิเลสจนถึงมรรคผลนิพพาน

ในการเทศน์ทุกครั้ง นักเทศน์ทุกคน จะต้องวางจุดหมายของการเทศน์ไว้ คือ (๑) เทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึงวิมุตติ หลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุมรรคผลนิพพาน และ(๒) ให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรม

อย่างน้อย ๕ ประการ คือ ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง, เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว, แก่กว่าในสิ่งที่ได้ฟังแล้ว, ไม่เป็นโรคภัยแรง และเป็นผู้มีมิตร

สื่อบุคคลต้องทำการสื่อสาร และการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะในกิจกรรมใดๆ การเข้าใจกระบวนการสื่อสาร และปฏิบัติให้ถูกต้อง ย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกัน เป็นผลต่อเป้าหมายของกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล และต้องตระหนักว่า ไม่ว่าจะเราเป็นผู้ส่งสาร หรือเป็นผู้รับสาร ย่อมมีความรับผิดชอบเต็มที่ต่อความสำเร็จ ในกระบวนการสื่อสารแต่ละครั้ง การสร้างความเข้าใจดีต่อกัน ระหว่างเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลที่เราต้องเกี่ยวข้องด้วยโดยทั่วไป

๕.๑.๒ เรื่องสื่อบุคคลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สื่อบุคคล ควรมุ่งเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การนำคำสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคลและมวลชน ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคลและสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือ สามารถสงบระงับกิเลสในระดับต่างๆ จนถึงพระนิพพาน ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาแต่เดิมที่เป็นการสื่อสารระดับบุคคลซึ่งแบ่งเป็น การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารในกลุ่ม และการพูดในที่สาธารณะ การสื่อสารระดับบุคคลนี้ปรากฏอยู่ทุกรูปแบบ ในการเทศนาของพระพุทธเจ้าสู่พระสาวก และเวไนยสัตว์ การสั่งสอนพระธรรมของพระสาวกสู่ผู้คน การฟังธรรม คือ ปริยัติและการนำธรรมะนั้นมาปฏิบัติจนเกิดผล คือ ปฏิเวธเป็นการปฏิบัติตามสิกขา ๓ คือ การศึกษาพระพุทธศาสนาตามลำดับขั้นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เป็นการสื่อสารภายในบุคคล ที่เกิดขึ้นภายในเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนสื่อสารตอบโต้กับตนเองโดยระบบประสาทส่วนต่างๆ ตอบโต้กันภายใน ในทางพระพุทธศาสนานั้นก็คือ กระบวนการเรียนรู้ ชัดเกลากิเลสในใจตนและแสดงออกมาเป็นคุณธรรม ในระดับขั้นต่างๆได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา การสื่อสารทั้งสองแบบนี้เป็นการสื่อสารที่ได้ผลมากที่สุด ในการศึกษาพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น ทำให้รูปแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมให้มากที่สุดจึงต้องใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนมากขึ้น ลักษณะของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านสื่อมวลชนนั้นมีปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (คอลัมน์ธรรมะในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับต่างๆ) นิตยสารและวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ การจัดตั้งคลื่นวิทยุเพื่อพระพุทธศาสนา การแทรกการธรรมะคั่นระหว่างรายการทั่วไป รายการทีวี ตลอดจนการใช้อิเล็กทรอนิกส์ สื่ออินเทอร์เน็ต และมัลติมีเดีย มาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่หลักธรรมมากขึ้น

การแสดงธรรมของพระองค์ จึงทรงยังใช้หลักการสอนที่เหมาะสมกับบุคคลประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงตัวผู้เรียน และเกี่ยวกับการสอน หรือเนื้อหาของเรื่องที่สอนเป็นสำคัญ การสอนแต่ละครั้ง นอกจากพระองค์จะทรงดูนิสัย หรือระดับภูมิปัญญาแล้ว เนื้อหาหรือเรื่องที่จะทรงสอนนั้นก็ต้องคำนึงด้วย ตัวผู้เรียนนี้ก็คล้ายกับเนื้อหาหรือเรื่องที่พระองค์ทรงเลือกมาเพื่อสอน พระองค์จะสอนใครนั้น ต้องดูก่อนว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้หรือไม่ หรือคนไหนมีความรู้ระดับไหนพระองค์ก็จะปรับความยากง่ายให้เข้ากับบุคคลนั้น พระองค์จะรู้ว่าบุคคลนั้นมีนิสัยหรือจริตในทางใด (รู้ด้วยทศพลญาณ) พระองค์ก็จะสอนตามนั้น ผู้สอน ซึ่งหมายถึง นักเผยแผ่พุทธธรรมทุกรูปและก็รวมไปถึงการสอนของพระพุทธรเจ้าด้วย ในการสอนหรือเผยแผ่พุทธธรรมทุกครั้งนั้นผู้สอนจะต้องคำนึงถึงตนเองในฐานะผู้นำเสนอและผู้เรียน เป็นต้น

๕.๑.๓ วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิธีการเผยแผ่ของสื่อบุคคลในทางพระพุทธศาสนา เน้นการแสดงคำสั่งสอนในศาสนา หรือการแสดงหลักประพจน์ปฏิบัติในศาสนา การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา แพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ไปประพฤติปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ซึ่งในการประกาศพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เรื่องสื่อบุคคล นั้นมีความสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารภาพลักษณ์และการพัฒนาองค์กร ไม่น้อยไปกว่าสื่ออื่นๆ ทั้งการสื่อสารภายนอกและภายในองค์กร ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจอันดีและภาพลักษณ์ขององค์กรด้วย หัวใจสำคัญของการใช้สื่อบุคคลเพื่อ ความเข้าใจอันดี และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร กับกลุ่ม หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุน ซึ่งความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีจะเกิดขึ้นต้องใช้ในการติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับนำข้อมูลหรือเนื้อหาสาระ จากองค์กรไปยังอีกกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างควม นำเชื่อถือ โนมน้ำวจิตใจ เนื่องจากการสื่อโดยตรง อาศัยการพูด เช่น การให้สัมภาษณ์ การประชุม การพบปะพูดคุย การสนทนา การสอน การอภิปราย การปาฐกถา ในโอกาส ต่างๆ รวมถึงการสื่อความผ่านสื่อสารมวลชน สื่อโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น

การสื่อสารด้วยสื่อบุคคลที่ดี ควรนำเอาหลักการ การสื่อสารต่างๆ มา ประยุกต์ใช้มากกว่าจะยึดถือกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ต้องใช้ความเข้าใจด้วยการศึกษาข้อมูลที่รอบด้าน มีความสามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และวิธีการให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กร สิ่งสำคัญของการสื่อความด้วยบุคคล จะต้องใช้ความสามารถ

พิเศษเฉพาะตัวเป็นหลัก ดังนั้น คุณสมบัติส่วนตัวของผู้สื่อสาร จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ หรือล้มเหลวของการสื่อความนั้นๆ

ธรรมะในพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการหล่อหลอมความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของพุทธศาสนิกชน ไทยมาเป็นเวลาช้านาน ยิ่งความสงบสุขพอเพียงให้เกิดขึ้นจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ แต่เมื่อโลกมีความเจริญทางวัตถุอย่างยิ่งยวด เป็นยุคแห่งสังคมข่าวสารหรือสารสนเทศ เกิดปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัด คือ การไหลเวียนข่าวสารระหว่างประเทศต่างๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของคุณธรรมในใจคนเพิ่มขึ้นอย่างทันท่วงทีคุณธรรมเป็นสิ่งล้ำค่าที่สมัยในความคิดของคนบางกลุ่ม การกอบโกยเพื่อผลประโยชน์ของตนเองของพวกเขา พ้องและปากท้องของตนเอง เป็นสิ่งสำคัญเมื่อวิชาครอบงำมากขึ้น

โดยหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า มีรูปแบบการสอนและการสื่อสาร ๑๐ ประการ คือ (๑) การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ, (๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา, (๓) การใช้อุปกรณ์การสอน, (๔) การทำเป็นตัวอย่างหรือสาธิตให้ดู, (๕) การเล่นภาษา เล่นคำ และใช้คำ ในความหมายใหม่, (๖) อุบายการเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคล, (๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส, (๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ, (๙) การลงโทษและการให้รางวัล, และ(๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

บทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการให้ความอนุเคราะห์ชาวบ้าน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่พระภิกษุเป็นเสมือนทิศเบื้องบน (๑.) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว (๒.) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓.) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔.) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง (๕.) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ(๖.) บอกทางสวรรค์ให้

บทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า, การสั่งสอนในรูปแบบต่างๆ, การทำกิจกรรมอันเป็นการสงเคราะห์ชาวบ้าน, จัดกิจกรรมอันเป็นประเพณีและศาสนพิธีในโอกาสต่างๆ และการเป็นผู้นำในการปฏิบัติธรรม

การประพฤตินั้นให้เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่อย่าง, ต้องฟังฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโศก ปัจจัย ๔ โดยพิจารณา ไม่บริโศกด้วยตัณหา, อากัปกิริยาที่ฟังทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกิริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำอาการกิริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ติเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังติเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ

หลักการประยุกต์ พุทธวิธีการสอนของกรณีศึกษาของสื่อบุคคลต่างๆ เช่น หลวงพ่อพุทธทาส ท่านใช้ธรรมชาติมาประยุกต์สอนเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงสิ่งธรรมชาติต่างๆ ล้วนมีการเกิดและดับไปเป็นธรรมดาหรือเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เป็นกฎความจริงที่มีอยู่แล้วในโลก ธรรมชาติ แล้วนำมาสอนให้พุทธบริษัทเข้าถึงธรรมะของพระพุทธองค์ได้ เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักคิด นักปฏิบัติ นักปราชญ์ ที่มีความเชี่ยวชาญและลึกซึ้ง เป็นเสมือนผู้จุดประกายความเปลี่ยนแปลงให้พุทธศาสนามีชีวิต และเติบโตต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งถือเป็นลักษณะสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง และสมาทปนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ท่านมีการสอนธรรม โดยยึดหลักพระไตรปิฎก เป็นสิ่งสำคัญในการสอน การนำธรรมะมาสอนนั้นท่านประยุกต์พุทธวิธี โดยการสอนให้พุทธบริษัทมีปัญญา ต้องเป็นคนที่มีเหตุผลด้วยการฝึกฝนตนเองโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจให้แยบคาย กล่าวคือ การพิจารณาอย่างรอบคอบถี่ถ้วนทางพุทธศาสนาถือว่ามีความค่าเท่ากับ ความไม่ประมาท คือ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ ทำในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิเคราะห์ เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักวิชาการ ครูบาอาจารย์ นักทฤษฎี ที่มีความสามารถในเชิงบูรณาการ เป็นเสมือนนักปราชญ์ที่เป็นผู้เผยแผ่องค์ความรู้ไปสู่กลุ่มคนในทุกๆ ชนชั้น ซึ่งถือเป็นลักษณะสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง และสัมปหังสนา ชโลมใจให้แจ่มชื่น

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) ท่านสอนโดยใช้วิธีการสื่อสาร โดยนำข่าวสารที่ทันสมัยไม่ตกข่าว นำเหตุการณ์ปัจจุบัน มาพูดแล้วโยงเข้ากับธรรมะมาประยุกต์ ให้เยาวชนคนหนุ่มสาวรับฟังได้อย่างสนุกสนาน และเข้าใจในธรรมะแบบง่าย คือทำเรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก มาอธิบายโดยเข้าใจง่าย นี้อวิธีการประยุกต์ธรรมะของ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ ผู้นำชุมชน การให้กำลังใจ นักพัฒนา ที่มีความสามารถเชื่อมประสานกลุ่มคนที่ เป็นเสมือนผู้นำขวัญใจคนยากจน และผู้นำการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรม ซึ่งถือเป็นลักษณะสมาทปนา ชักจูงให้เห็นไปด้วย และสมตเตชนา เร็งใจให้แก้แล้ว

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีท่านสอนโดยใช้วิธีการสื่อสารแบบประยุกต์ โดยการนำหลักธรรมะ มาปรับให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร ตามสภาพของสังคมในยุคปัจจุบัน สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมคำสอน ให้เข้าใจง่าย มีความน่าสนใจ ฟังง่าย อ่านง่าย ทำตามได้ง่ายๆ เน้นได้สาระที่มีคุณค่าไปด้วยปัญญา และนำไปปรับใช้ได้จริงตามสภาวะของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบไร้ทิศทาง เป็นเสมือน : สื่อบุคคลในรูปแบบของ นักวิเคราะห์ สร้างสรรค์ การโน้มน้าวใจ ที่มีความสามารถในเชิงปลูกจิตสำนึกที่มีความเหมาะสมกับคนรุ่นใหม่ ซึ่งถือเป็นลักษณะสันตสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง และสัมปหังสนา ชโลมใจให้แจ่มชื่น

การเผยแผ่ธรรม การแสดงธรรม และการปาฐกถาธรรม จากกรณีศึกษาของสี่บุคคล ต่างๆ เช่น หลวงพ่อพุทธทาส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) และพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีล้วนมีความสอดคล้องกันคือ การกล่าวสั่งสอน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านี้ ไปประพฤติ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสันติสุข มีหลักการและวิธีการที่แสดงธรรม คือ ภิกษุผู้แสดง ธรรมจะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ, แสดงธรรมตามหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้, แสดงธรรมโดยเคารพต่อผู้ฟังธรรม, แสดงธรรมตามหลักธรรมกถึก คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ, ชี้แจง ยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ, แสดงธรรมด้วยเมตตา, ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อาภิส, แสดงธรรมไม่ กระทบตนและผู้อื่น, แสดงธรรมโดยยึดลักษณะการสอนของพระพุทธเจ้า คือ ผู้แสดงธรรมต้องมึ ความรู้อย่างแท้จริง, แสดงธรรมด้วยเหตุและผล, แสดงธรรมให้เห็นจริง, ผู้แสดงธรรม จะต้องประกอบ ไปด้วยวิชาและจรณะที่เหมาะสม, แสดงธรรมโดยหลักการสอน คือ วิธีละมุนละม่อม, วิธีรุนแรง, วิธี ละมุนละม่อมและรุนแรง, ไม่ว่าจะกล่าวตักเตือนสั่งสอนบุคคลนั้นเลย/ฆ่าเสีย, เมื่อแสดงธรรมถ้าจะระบุ ถึงบุคคลต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ คือ การกระทำของคนโดยเฉพาะตัว, อนันตริยกรรม, พรหม วิหาร ๔, บุพเพนิวาสานุสติญาณ, ทักขิณาวิสุทธิ, ไม่ละทิ้งสมมติของโลก, การแสดงธรรม ตาม หลักการแสดงของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ คือ แสดงธรรมแบบย่อ (เฉพาะหัวข้อ) และแสดงธรรม โดยพิสดาร (แสดงแยกแยะหัวข้อธรรม), ไม่แสดงธรรมในเรื่องราวที่พระภิกษุไม่ควรสนทนากัน, แสดง ธรรม ในสิ่งที่เป็นคน เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง, แสดงธรรมและฟังธรรม ด้วยความเคารพ เป็นต้น

หลวงพ่อพุทธทาส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) พระราชาธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) และพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีล้วนมีความสอดคล้องกันคือ มีหลักการประพฤติตนให้ เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่ดี คือ มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สัตว์แล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่ง่าย, ต้อง ฟังฟังผู้อื่น ต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณา ไม่ บริโภคด้วยตัณหา, อากัปกิริยาที่ฟังทำต่างจากคฤหัสถ์ อากัปกิริยาใดๆ ของสมณะ พระภิกษุต้องทำ อากัปกิริยานั้นๆ และยังจะต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้, ดีเตียนตัวเองได้โดยศีล, เพื่อน พรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชน พิจารณาแล้ว ยังดีเตียนได้โดยศีล, จักต้องมีความพลัดพรากจาก ของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น, มีกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตามจักต้องเป็นทายาท ของกรรมนั้น, ทำในสิ่งที่ประโยชน์หรือไม่, ยินดีในสิ่งที่สังกัดอยู่หรือไม่, คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ เป็นต้น

และหลวงพ่อพุทธทาส สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) พระราชาธรรม นิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) และพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีล้วนมีความสอดคล้องกันคือ หน้าที่ในการปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี คือ ฝึกฝนอบรมตนให้พร้อมทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา การเผยแผ่ พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระธรรมจะได้ผลดีนั้น พระสงฆ์ต้องทำตนให้เป็น

"กัลยาณมิตร" สร้างศรัทธาในพระพุทธศาสนาและทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี, สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, สอนให้ละความชั่ว, สนับสนุนให้ทำความดี และสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพไว้สืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” มีประเด็นในข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

องค์ความรู้หรือองค์ความรู้ใหม่ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มีประเด็นและสาระสำคัญ ๒ ด้านใหญ่ๆ คือ

(๑) พุทธบริษัท พระธรรมจาริก ครูพระสอนศีลธรรม พระบัณฑิตอาสา วิทญู และวัดที่มีส่วนรับผิดชอบและดูแลในเรื่องพระพุทธศาสนา ควรให้ความสนใจและความตระหนักในเรื่องของ “เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ที่มีผลสะท้อนในด้านคุณค่าในบริบทของคุณธรรมและจริยธรรมในภาพรวมของพุทธบริษัท ๔ ในฐานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือผู้นำทางความคิดตลอดจนวัตรปฏิบัติที่เป็นไปตามกรอบธรรมเนียมและประเพณีนิยมตามคัมภีร์พุทธกาล ที่ได้วางรากฐานไว้เป็นอย่างดีแล้ว ในเชิงของบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ ควรเน้นให้มีการฝึกอบรม หรือการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ในการเรียนรู้เรื่องการประยุกต์ใช้สื่อเพื่อการเผยแผ่ หรือการสื่อสารทางด้านพระพุทธศาสนา และมีความรู้เท่าทันต่อนวัตกรรมสื่อสมัยใหม่อย่างถูกต้อง และเหมาะสมตามหลักการทางพุทธบัญญัติ อย่างมีมาตรฐานและระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนไปในกรอบ และทิศทางเดียวกันทั่วประเทศและจริงจังต่อไป

(๒) ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคดิจิทัล ที่ระบบการสื่อสารมีอิทธิพลอย่างชัดเจน จึงควรให้ความสำคัญต่อ “เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับไปสู่แนวทางการปฏิบัติ ของการเป็นต้นแบบ หรือแบบอย่างที่ดีในบทบาทของ การเป็นผู้ส่งสารและคิดสร้างสรรค์การส่งสาร/การเผยแผ่/การสื่อสาร ที่มีคุณค่า ในบริบทคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้สื่อสมัยใหม่ เพราะจะเป็นกรอบและแนวทางในการสร้างค่านิยม และมาตรฐานในการเป็นคนดีมีศีลธรรม ที่ดีต่อประเทศชาติ อันจะเป็นแนวทางการสร้างความสุข และความสงบสุขให้แก่ประเทศชาติต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า องค์ความรู้หรือองค์ความรู้ใหม่ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มีประเด็นและสาระสำคัญในการนำเอาหลักพุทธธรรมมาเป็นบรรทัดฐาน หรือแนวทางและทิศทางในการเป็นสื่อธรรมนำทางความคิดได้เป็นอย่างดี ในเชิงของการเป็นหลักธรรม เพื่อการเตือนสติ เตือนจิตใจให้เป็นผู้บริโภคสื่ออย่างชาญฉลาด ด้วยการปรับและประยุกต์ใช้ให้มีความถูกต้องเหมาะสม ตามหลักการตามกลุ่มเป้าหมาย และตามกาลเวลา ตลอดจนความสอดคล้องในหลักการด้านการครองตน การครองคน และครองงาน ที่หน่วยงาน องค์กร ที่มีความสนใจทางด้านพระพุทธศาสนา หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำเอาหลักการทางพุทธธรรมที่จะได้นำไปใช้ ในการสร้างสรรค์ “เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ในกระบวนการสื่อสารธรรมให้ไปตามแบบอย่างของ หน่วยงาน องค์กร บุคคล หรือภาคสังคม ที่ได้นำไปปรับพัฒนาและประยุกต์ใช้ได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

(๑) ควรเน้นให้การศึกษาวิจัย การสร้างสรรค์ “เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ในกระบวนการสื่อสารธรรม ในประเด็นมิติต่างๆ เช่น ภาคประชาสังคม, ภาคประชาชน, ภาคเศรษฐกิจ การเมือง และภาคสื่อมวลชนในยุคดิจิทัล

(๒) ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็น “เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” จากอริยสาวกที่ได้รับการสั่งสอน เพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาให้ยั่งยืน

(๓) ควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็น การศึกษาวิเคราะห์ “สื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

(๔) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ ผลลัพธ์ที่ได้จากการ รับสารหรือคำสั่งสอน ที่สืบต่อมาจนยุคสมัยปัจจุบันในเชิงบูรณาการอย่างลุ่มลึกต่อไป

(๕) ควรทำการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ เพื่อหาปัจจัยหรือองค์ประกอบ ที่ส่งผลต่อการเป็น “เรื่องสื่อบุคคลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ที่ลุ่มลึกต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ :

จำนงค์ ทองประเสริฐ. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร : อภิธรรมมูลนิธิมหาธาตุวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.

พระไพศาล วิสาโล. ถึงเวลาเปิดพื้นที่ให้ผู้หญิงมากขึ้น. กรุงเทพมหานคร : ส่องสว่าง ทางไท, ๒๕๔๗.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

วศิน อินทสระ. พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

วศิน อินทสระ และ ไชย ฌ พล. พุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์และกลยุทธ์การประกาศธรรมสู่โลกกว้าง.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันธรรมาธิปไตย, ๒๕๓๗.

เสถียร พันธรังสี. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ผลิตวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖.

๒) วิทยานิพนธ์ :

ทวีวัฒนา ทุนคุ้มทอง. “การศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแผ่และสื่อสารธรรมของแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม/เงางาม). “หลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ภาณวิสุทฺโธ). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระบรรจบ ธีรวิโส (ศรีแพงมน). “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพ์พา ธรรมทินฺโน)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระปลัดสามารถ ธรรมธำโร (ชีวะพลุกษ์). “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปถโญ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภณ). “บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาธีรภูมิ ธีรธมฺโม. “บทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส จังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสฺสี (โอบุสสุ). “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาปัญญา สุขสงค์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระพิศาลธรรมพาที (พระอาจารย์พยอม กลฺยาโณ)”. **ภาคานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๑.

พระมหาสนั่น อุตตมเสฏฺฐโร (ประเสริฐ). “กระบวนการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมทูตศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูต อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาสัญญา ปถญาวิจิตฺโต (โปร่งใจ). “ศึกษารูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมของพระครูพิศาลธรรมโกศล (สุพจน์ กณฺจนิกโก, “หลวงตา” – “แพรเอือไม้”). **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาอมริชฎ์ ชาครเมธี (บุตรสาร). “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ภาคผนวก

สังเขปอัตชีวประวัติของเรื่องสี่บุคคลในปัจจุบัน

หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) คำสอนที่เป็นตัวแทนของ “ปัญญา” ในพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทของไทย ที่เด่นและสำคัญได้แก่ คำสอนของพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในฐานะพระภิกษุผู้นำฝ่ายปฏิรูป พุทธทาสภิกขุ ได้ตีความคำสอนในพระไตรปิฎก และวัฒนธรรมชาวพุทธของไทย ด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผล รวมทั้งการตีความในเชิงจิตวิทยา อันทำให้เรื่องราวทั้งหมดในพุทธศาสนา เป็นเรื่องทางจิตใจล้วนๆ ในทรรศนะของพุทธทาสภิกขุแล้ว การเลื่อนขั้นตัวเองไปสู่ “นิพพาน” (ความดับสนิทแห่งทุกข์) นั้น ผู้ปฏิบัติพึงแสวงหา “ปัญญา” ด้วยการศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ต่างๆ นอกเหนือจากการอ่าน และฟังพระธรรมคำสั่งสอนจากท่านผู้รู้ และประพาดิตนอยู่ในศีลธรรมที่ดี พุทธทาสภิกขุ กล่าวอยู่เสมอว่า “พระธรรมก็คือธรรมชาติ ธรรมชาติก็คือพระธรรม” ดังนั้น ท่านจึงสอนให้เฝ้าสังเกตความเป็นไปในธรรมชาติ พร้อมกับการปฏิบัติ อานาปานสติ (สติเฝ้าดูลมหายใจ) ไปด้วย อานาปานสติ เป็นวิธีการปฏิบัติ ที่มีกล่าวอ้างอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ในขั้นแรกของการปฏิบัตินั้นผู้ฝึก จะเฝ้าดูลมหายใจด้วยวิธีการต่างๆ (สมณะ) และในขั้นต่อมาให้ใช้สมาธิที่เกิดจากการดูลมหายใจ มาพิจารณาถึงธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งทั้งหลาย (วิปัสสนา) พุทธทาสภิกขุและสวนโมกขพลารามเป็น สัญลักษณ์ และตัวแทนทาง “ปัญญา” ของพุทธศาสนาฝ่ายปฏิรูปของชนชั้นกลาง กลุ่มที่เป็นนักวิชาการ นักศึกษา และปัญญาชนในสังคมไทย และการสอนธรรมของท่านพุทธทาสท่าน ใช้การประยุกต์ธรรมะ ให้เป็นสากลโดยทุกศาสนาสามารถเข้าถึงธรรมะของกันและกันได้ โดยความเป็นสากล กล่าวคือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม รวมกันเป็นหนึ่งเดียวคือ ศาสนาสากล

อุดมคติแห่งชีวิต

พระเจี๊ม ได้เดินทางมาศึกษาธรรมะต่อ ที่กรุงเทพฯ สอบได้ นักธรรมเอกแล้วเรียนภาษาบาลีจนสอบได้เปรียญ ๓ ประโยค ระหว่างที่เรียน เปรียญธรรม ๔ อยู่ นั้น ด้วยความที่ท่านเป็นคนรัก การศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎก และศึกษาค้นคว้าออกไปจากตำรา ถึงเรื่องการปฏิรูป พระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา อินเดีย และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก ทำให้ท่านรู้สึกขัดแย้งกับวิธีการสอนธรรมะ ที่ยึดถือรูปแบบตามระเบียบแบบแผนมากเกินไป ความย่อหย่อนในพระวินัยของสงฆ์ ตลอดจนความเชื่อที่ผิดๆ ของพุทธศาสนิกชน ในเวลานั้น ทำให้ท่านมีความเชื่อมั่นว่า พระพุทธศาสนาที่สอน ที่ปฏิบัติกัน ในเวลานั้นคลาดเคลื่อน ไปมาก จากที่พระองค์ ทรงชี้แนะ

ท่านจึงตัดสินใจ หันหลังให้กับการศึกษาของสงฆ์ เวลานั้น กลับไชยา เพื่อศึกษาและทดลองปฏิบัติ ตามแนวทางที่ท่านเชื่อมั่น โดยร่วมกับ นายธรรมทาส และคณะธรรมทาน จัดตั้งสถาน

ปฏิบัติธรรม "สวนโมกขพลาราม" ขึ้น เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จากนั้น ท่านได้ศึกษา และปฏิบัติธรรมะอย่างเข้มข้น จนเชื่อมั่นว่าท่านมาไม่ผิดทางแน่ และได้ประกาศ ใช้ชื่อนาม "พุทธทาส" เพื่อแสดงว่า ให้เห็นถึง อุดมคติสูงสุดในชีวิตของท่าน จากบันทึกของท่าน เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ เขียนไว้ว่า "...ชีวิตของข้าพเจ้า สละทุกอย่างๆ มุ่งหมาย ต่อความสุขนี้ และประกาศ เผยแพร่ความสุขนี้ เท่านั้น ไม่มีอะไรดีกว่านี้ ในบรรดามีอยู่ใน พุทธศาสนา..."^๑

ปณิธานแห่งชีวิต

อุดมคติ ที่หยั่งรากลึกกลงแล้วนี้ ทำให้ท่านสนใจใฝ่หา ความรู้ทางธรรมะตลอดเวลาไม่เฉพาะแต่พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท หรือหินยาน แต่ครอบคลุมไปถึงพระพุทธศาสนาแบบมหายาน และศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม ฮินดู ลิกซ์ เป็นต้น จากความรอบรู้ ที่กว้างขวางและลึกซึ้ง นี้เอง ทำให้ท่านสามารถ ประยุกต์ วิธีการสอน และปฏิบัติธรรมะได้อย่างหลากหลาย ให้คนได้เลือกปฏิบัติให้สอดคล้องกับพื้นความรู้และอุปนิสัยของตนได้ โดยไม่จำกัดชนชั้น เชื้อชาติและศาสนา เพราะท่านเชื่อว่า มนุษย์ทุกคน ก็คือ เพื่อน ร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหมดทั้งสิ้นและหัวใจของทุกศาสนาก็เหมือนกันหมด คือ ต้องการ ให้คน พ้นจากความทุกข์ และท่านจึงได้ตั้งปณิธานในชีวิตไว้ ๓ ข้อ คือ (๑) ให้พุทธศาสนิกชน หรือ ศาสนิกแห่งศาสนาใดก็ตามเข้าถึง ความหมายอันลึกซึ้ง ที่สุดแห่งศาสนาของตน (๒) ทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และ(๓) ดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาเสียจากวัตถุนิยม

แม้ในความพยายามที่จะทำตามปณิธานนี้ จะทำให้บางคนไม่เข้าใจท่าน ไม่ชอบท่าน ต่ำว่าท่าน หาวว่า ท่านจ้วงจาบ พระพุทธศาสนา เป็นเดียรฉัตร เป็นคอมมิวนิสต์ หรือ รับจ้างคนคริสต์ มาทำลายล้าง พระพุทธศาสนา ก็ตาม แต่ท่านกลับรับฟัง คำวิจารณ์ เหล่านี้ด้วยใจเป็นกลาง ถือเป็นการแลกเปลี่ยนทางความคิด ในเรื่อง เนื้อหา และหลักการ มากกว่า ที่จะก่อความขัดแย้งส่วนตัว เพราะท่านมีหลัก ในการทำงานว่า " พุทธบุตร ทุกคน ไม่มีกังวล ในการรักษาชื่อเสียง มีกังวล แต่การทำ ความบริสุทธิ์เท่านั้น เมื่อได้ทำความ บริสุทธิ์ มองเห็นชัดเจนใจ อยู่แล้วว่า นี่มันบริสุทธิ์ เป็นธรรมแท้ ใครจะชอบ หรือ ไม่ชอบก็ตาม เราต้องทำ ด้วยความพยายาม อย่างสุดชีวิต จะมีชื่อเสียง หรือไม่นั้น อย่างนี้ถึงเลย เป็นอันขาด จะกลายเป็น เศร้าหมอง และ หลอกลวง ไปไม่มาก ก็น้อย"

ในที่สุด ท่านก็ได้รับการยอมรับ จากวงการ คณะสงฆ์ไทย วงการศึกษาของไทย และ วงการศึกษาธรรมะของโลก ได้รับการยอมรับให้เป็นเสนาบดีแห่งกองทัพธรรมในยุคหลัง กิ่งพุทธกาล เยี่ยงพระมหากัสสป ในครั้งพุทธกาล

ปริญญาทงโลก ที่ท่านได้รับ

^๑ ประวัติท่านพุทธทาส, คัดจากหนังสือ พุทธศาสนา, ปีที่ ๖๗ เล่ม ๒ พุทธศักราช ๒๕๔๒, หน้า ๑๐-๔๙.

พุทธศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จาก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๒ และจากมหาวิทยาลัยต่างๆ อีกมากมาย และในระดับนานาชาติ ปัจจุบัน ทุกมหาวิทยาลัย ที่มีแผนก สอนวิทยาศาสตร์ ทั้งในยุโรป และ อเมริกาเหนือ ล้วน ศึกษางานของท่าน หนังสือของท่าน กว่า ๑๔๐ เล่ม ได้รับการแปลเป็น ภาษาอังกฤษ, กว่า ๑๕ เล่ม เป็นภาษาฝรั่งเศส, และ อีก ๘ เล่ม เป็นภาษาเยอรมัน นอกจากนี้ยังแปลเป็นภาษา จีน อินโดนีเซีย ลาว และ ตากาล็อก อีกด้วย กล่าวได้ว่า ในประวัติศาสตร์ไทยท่านอาจารย์พุทธทาส มีผลงานที่เป็น หนังสือแปลสู่ต่างประเทศ มากที่สุด

ผลงานแห่งชีวิต

ตลอดชีวิต ของ ท่านอาจารย์พุทธทาส ท่านย้ำอยู่เสมอว่า "ธรรมะ คือ หน้าที่" เป็นการทำให้หน้าที่ เพื่อความอยู่รอด ทั้งทางฝ่ายกาย และฝ่ายวิญญาณ ของมนุษย์ และ ท่าน ได้ทำหน้าที่ ในฐานะ ทาสผู้ซื่อสัตย์ ของพระพุทธเจ้า ทุกอณูแห่งลมหายใจ เข้าออก จนแม้วาระสุดท้าย แห่งชีวิตจึงไม่น่าสงสัยเลยว่า ผลงาน ที่ท่าน สร้างสรรค์ ไว้ เพื่อ เป็น มรดก ทางธรรมนั้น จะมีมากมาย สักปานใด ซึ่งจะขอนำมากล่าวเฉพาะ ผลงานหลักๆ ดังนี้ คือ

๑. การจัดตั้ง สถานปฏิบัติธรรม สวณโฆกขพลาราม และ สวณโฆกขนานาชาติ

๒. การร่วมกับ คณะธรรมทาน ในการออกหนังสือพิมพ์ "พุทธศาสนา" ราย ๓ เดือน นับเป็นหนังสือพิมพ์ ทาง พระพุทธศาสนา เล่มแรก ของไทย เริ่มตีพิมพ์ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ และ ต่อเนื่องมา จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลารวม ๖๑ ปี นับเป็นหนังสือพิมพ์ทาง พระพุทธศาสนา ที่มีอายุยืนยาวที่สุดของไทย

๓. การพิมพ์หนังสือ ชุด "ธรรมโฆษณ์" ซึ่งเป็นหนังสือที่ รวบรวม พิมพ์จาก ปาฐกถาธรรม ที่ท่านแสดงไว้ในวาระต่างๆ และ งานหนังสือเล่ม เล่มอื่นๆ ของท่าน โดยแบ่งออก เป็น ๕ หมวด คือ

๑. หมวด"จากพระโอษฐ์" เป็นเรื่องที่ท่านค้นคว้าจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี โดยตรง

๒. หมวด"ปกรณ์พิเศษ" เป็นคำอธิบายข้อธรรมะ ที่เป็นหลักวิชา และหลักปฏิบัติ

๓. หมวด"ธรรมเทศนา"เป็นคำบรรยายแบบเทศนาในเทศกาลต่างๆ

๔. หมวด"ชุมนุมธรรมบรรยาย" เป็นคำขยายความ ข้อธรรมะ เพื่อให้เข้าใจได้อย่างถูกต้อง

๕. หมวด"ปถิกณะ" เป็นการอธิบายข้อธรรมะ เบ็ดเตล็ด ต่างๆ ประกอบความเข้าใจ

๔. การปาฐกถาธรรมของท่าน ที่ก่อให้เกิดกระแสการวิพากษ์ วิจารณ์ ทั้งในแง่วิธีการ และการตีความพระพุทธศาสนา ของท่าน กระตุ้นให้ผู้คนกลับมาสนใจธรรมะกันอย่างลึกซึ้งแพร่หลายมากขึ้น ครั้งสำคัญๆ ได้แก่ ปาฐกถาธรรม เรื่อง "ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม" "อภิธรรมคืออะไร" "ปฏิเสธสมุปบาท คืออะไร" "จิตว่าง หรือ สุนฺญตา" "นิพพาน" "การทำงาน คือ การปฏิบัติธรรม" "การศึกษาสุนัขหางด้วน" เป็นต้น

๕. งานประพันธ์ ของท่านเอง เช่น "ตามรอยพระอรหันต์" "ชุมนุมเรื่องสั้น" "ชุมนุมเรื่องยาว" "ชุมนุมข้อคิดอิสระ" "บทประพันธ์ของ สิริवास" (เป็นนามปากกา ที่ท่านใช้ ในการเขียน กวีนิพนธ์) เป็นต้น

๖. งานแปลจากภาษาอังกฤษของท่าน เล่มสำคัญ คือ "สูตรของเว่ยหลง" "คำสอนของฮวงโป" ทั้งสองเล่ม เป็นพระสูตรที่สำคัญของพุทธศาสนา นิกายเซ็น เป็นต้น

ท่านอาจารย์ พุทธทาส ได้ละสังขาร กลับคืน สู่ ธรรมชาติ อย่างสงบ ณ สวนโมกขพลารามเมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ สิริรวม อายุ ๘๗ ปี นับได้ ๖๗ พรรษา คงเหลือไว้แต่ ผลงานที่ ทรงคุณค่า แทนตัวท่าน ให้อนุชน คนรุ่นหลัง ได้ สืบสาน ปณิธาน ของท่าน รับมรดก ความเป็น "พุทธทาส" เพื่อ พุทธทาส จะได้ไม่ตาย ไปจาก พระพุทธศาสนา

สรุปหลักการประยุกต์พุทธวิธีการสอนของหลวงพ่อบุทธทาส ท่านใช้ธรรมชาติมาประยุกต์ สอนเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงสิ่งธรรมชาติต่างๆ ล้วนมีการเกิดและดับไปเป็นธรรมดาหรือ เป็นไปตามกฎธรรมชาติ เป็นกฎความจริงที่มีอยู่แล้วในโลกธรรมชาติแล้วนำมาสอนให้พุทธบริษัท เข้าถึงธรรมะของพระพุทธองค์ได้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)^๒ ศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นามเดิม ประยุทธ์ อารยางกูร ฉายา ปยุตโต หรือที่รู้จักกันดีทั่วไปในนามปากกา "ป. อ. ปยุตโต" เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ ๑๓ ปี เมื่อ ปีพ.ศ. ๒๔๙๔ และเข้ามาจำพรรษาที่วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร จนสอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม ๙ ประโยค ขณะยังเป็นสามเณร นับเป็นรูปที่สองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และเป็นรูปที่สี่ในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการอุปสมบทโดยเป็นนาคหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ พัทธสีมาวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปลด กิตฺติโสภโณ) เป็นพระอุปัชฌาย์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นพระนักวิชาการนักคิดนักเขียนผลงานทางพระพุทธศาสนา รุ่นใหม่ มีผลงานทางวิชาการพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ผลงานของท่านที่เป็นที่รู้จัก เช่น พุทธธรรม เป็นต้น ท่านได้รับการยกย่องจากทั้งในและต่างประเทศเป็นอย่างมาก ด้วยผลงานของท่านทำให้ท่านได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบันทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ท่านเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากยูเนสโก (UNESCO

^๒ ออนไลน์ <https://th.wikipedia.org/wiki/95> ออนไลน์, (สืบค้นเมื่อ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๐).

Prize for Peace Education) นอกจากนี้ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ที่ท่านได้รับรวมมีมากกว่า ๑๕ สถาบัน ซึ่งนับว่าท่านเป็นพระภิกษุสงฆ์ไทยที่ได้รับการยกย่องให้ได้รับคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์มากที่สุดในปัจจุบัน และในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปัจจุบันสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจำพรรษาอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กกับการประยุกต์สอนธรรม ท่านกล่าวว่า การปฏิบัติธรรม ต้องดูที่กุศลธรรมที่เพิ่มขึ้น

ประการที่ ๑ ดูว่า มีความมั่นใจ มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่เป็นกุศล สิ่งที่เป็นความดีงามมากขึ้นหรือไม่

ประการที่ ๒ เมื่อปฏิบัติเดินตามมรรคไป มีระเบียบในการดำเนินชีวิตดีขึ้นไหม มีการประพฤติตนอยู่ในสุจริตดีขึ้นไหม

ประการที่ ๓ ดูว่า เรามีความรู้จากการที่ได้สติได้ค้นคว้าอะไรต่างๆ มากขึ้นไหม

ประการที่ ๔ มีความลดละกิเลสได้มากขึ้นไหม

ประการสุดท้าย คือ ปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจในความจริงของสิ่งทั้งหลาย

สังเขปแห่งชีวิต : ชาตภูมิ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เกิดวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ณ บ้านไกล่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) ฝั่งตะวันออก บริเวณตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี นามเดิมว่า ประยุทธ์ อารยางกูร เป็นบุตรคนที่ ๕ จากบุตรเก้าคน ของนายสำราญ และนางซุนกี อารยางกูร ทางครอบครัวประกอบกิจการค้าขายผ้าแพร ผ้าไหม ขายของชำ และโรงสีไฟ

เมื่ออายุได้ ๖ ขวบเข้าเรียนชั้นอนุบาลในโรงเรียนอนุบาลครูเฉลียวที่ตลาดศรีประจันต์ จบชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนประชาบาลชัยศรีประชาราษฎร์ จากนั้นบิดาได้พาเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเรียนต่อระดับมัธยมที่โรงเรียนปทุมคงคา โดยพักอยู่ที่วัดพระพิเรนทร์ เด็กชายประยุทธ์เป็นเด็กเรียนเก่ง จึงได้รับทุนเรียนดีจากกระทรวงศึกษาธิการจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น และมีความใส่ใจในการเรียนมาก ช่วงเวลาปิดเทอมกลับมาอยู่ที่บ้าน ก็สามารถสอนภาษาอังกฤษแก่น้องๆ ได้

การบรรพชา

เนื่องจากเป็นเด็กสุขภาพไม่ใคร่ดีตั้งแต่เล็กจนโต จากคำบอกเล่าของญาติพี่น้องและคนใกล้ชิดกล่าวว่า วัยเยาว์ของท่านจะควบคู่ไปกับการเจ็บป่วยเรื่อยมา เป็นเกือบทุกรโรค เป็นต้นว่า หัวใจรั่ว ท้องเสีย ท้องอืด ต้องผ่าตัดถึงสองครั้ง หูเป็นน้ำหนวกอักเสบเข้าไปในกระดูกพจนไปถึงโพรงศีรษะ แพ้อากาศ โรคปอด นิ้วในไต หลอดลมอักเสบ กล้ามเนื้อแขนอักเสบ ไวรัสเข้าตา สายเสียงอักเสบ เส้น

เลือดไปเลี้ยงสมองข้างซ้ายเล็กน้อย เป็นต้น จากสุขภาพที่ไม่แข็งแรงเช่นนี้ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาเล่าเรียนตามปกติ หลังจากจบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทางบ้านจึงสนับสนุนให้ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดบ้านกว้าง ตำบลศรีประจันต์ ซึ่งอยู่ใกล้กับบ้าน เพราะเล็งเห็นว่าการอยู่ในเพศบรรพชิตจะเอื้ออำนวยต่อการศึกษามากกว่า เพราะไม่ต้องยุ่งยากเดินทางไปโรงเรียน และยังสามรถศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่วัดได้ เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ท่านได้เริ่มเล่าเรียนทางพระปริยัติธรรม จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็เดินทางเข้ากรุงเทพฯ มาจำพรรษาที่ วัดพระพิเรนทร์ สอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม ๙ ประโยค ขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชาอนุเคราะห์

ผลงาน

พ.ศ. ๒๕๐๕ สำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสอบได้ วิชาชุดครู พ.ม. ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ หลังจากสำเร็จการศึกษาเป็นอาจารย์ในมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้ช่วยเลขาธิการและต่อมาเป็นรองเลขาธิการ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ มีบทบาททางด้านการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยพยายามเชื่อมโยงความรู้ทางธรรมให้เข้ากับปัญหาสังคมร่วมสมัย เคยดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๙ ต่อมาได้ลาออก และได้ทุ่มเทเวลาให้กับงานด้านวิชาการ ตีพิมพ์ผลงานเป็นหนังสือและบทความออกมาอย่างแพร่หลาย ทั้งร่วมเสวนาและสัมมนาทางวิชาการ กับนักวิชาการและปัญญาชนร่วมสมัยอย่างสม่ำเสมอ หนังสือพุทธธรรม ได้รับการยกย่องว่าเป็นเพชรน้ำเอกของวงการพุทธศาสนา ได้รับคุชกุ์บัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ๑๐ กว่าแห่ง และได้รับรางวัล "การศึกษาเพื่อสันติภาพ" จากยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งท่านได้มอบเงินรางวัลทั้งหมดให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจัดตั้งกองทุนการศึกษาพระธรรมปิฎกเพื่อสันติภาพ พระ ป.อ. ปยุตโต ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับ เป็นพระราชวรมุนี พระเทพเวที พระธรรมปิฎก พระพรหมคุณาภรณ์ และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ซึ่งเป็นสมณศักดิ์ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

ปัจจุบันสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน ตำบลบางกระทึก อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม และดูแลสำนักสงฆ์สายใจธรรม บนเทือกเขาสำโรงดงยาง ตำบลหนองแห่น อำเภอนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระราชธรรมนิเทศ (พะยอม กลยาโณ)

พระราชธรรมนิเทศ (พะยอม กลยาโณ) มีนามเดิมว่า พยอม จันทเพชร เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี บรรพชาเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๒ และอุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ วัดสังวรพิมลไพบุลย์ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สำเร็จการศึกษา น.ธ.เอก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ และได้ไปจำพรรษาอยู่กับท่านพุทธทาสที่สวนโมกขพลารามในการปฏิบัติธรรม แล้วจึงได้กลับมาทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนา วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี^๓

ทั้งนี้ ท่านอาจารย์พยอม กลยาโณ เป็นศิษย์คนสำคัญท่านหนึ่งของท่านพุทธทาสด้วยเช่นกัน

วัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว,องค์กรสาธารณประโยชน์

วัดสวนแก้ว ตั้งอยู่ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี แต่เดิมวัดนี้ชื่อ "วัดแก้ว" เป็นวัดร้างมา ๘๐ ปี จนกระทั่งหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ และพระภิกษุอีก ๓-๔ รูป ได้เข้ามาพำนักแต่พื้นที่ของวัดเต็มไปด้วยสวนต่างๆ หลวงพ่อไม่สามารถจะบูรณะได้ เพราะขาดบุคลากร ที่จะช่วยพัฒนา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ พระพยอม กลยาโณ และเพื่อนพระภิกษุอีก ๒ รูป ได้เดินทางมาจากสวนโมกขพลาราม เพื่อขอทำโครงการบวชเณร ภาคฤดูร้อนที่วัดแห่งนี้ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ หลวงพ่อได้มอบหมายให้พระพยอมและเพื่อนพระภิกษุเป็นผู้ดูแลรักษาวัดเนื่องด้วยหลวงพ่อ เทียนนั้นดำริจะเดินทางกลับ จังหวัดเลย

ต่อมาภายหลังจึงได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็น "วัดสวนแก้ว" และได้จัดตั้ง "มูลนิธิสวนแก้ว" ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๓ ประการ คือ

เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในศาสนา

เพื่อสนับสนุนให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี

เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คนดีมีสัมมาชีพ

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ “มูลนิธิสวนแก้ว” ได้ถูกรับรองเป็น “องค์กรสาธารณประโยชน์” (ทะเบียนเลขที่ ๐๑๖๓) ตามความในมาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ภายใต้ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๖ ประการ คือ (๑) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อส่งเสริมศีลธรรม จรรยาอันดี (๓) เพื่ออนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีไทย (๔) เพื่อร่วมมือกับองค์การการกุศลอื่นๆ เพื่อ

^๓ ออนไลน์, <https://th.wikipedia.org/wiki/93> : ออนไลน์, (สืบค้นเมื่อ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๐).

สาธารณประโยชน์ (๕) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่อย่างใด และ(๖) จัดการศึกษาและส่งเสริมการศึกษา

วัดนี้มีอาณาบริเวณกว้างขวางมาก ตลอดทางเดินเข้าสู่ตัววัดมีไม้ใหญ่เขียวครึ้ม ติดป้ายคำขวัญเป็นข้อความเตือนสติพร้อมทั้งยังมีภาพวาดที่สวยงามอยู่ภายในวัด ด้านหน้าวัดมีร้านขายของที่ระลึก และร้านค้าเล็กๆ มากมาย เมื่อเดินเข้าไปด้านในวัด จะพบลานโค้งและพระอุโบสถธรรมชาติ ซึ่งแต่ละวัน จะมีพุทธศาสนิกชนมาฟังเทศน์ฟังธรรมกันเป็นจำนวนมาก

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี หรือชื่อเมื่อแรกเกิดว่า วุฒิชัย บุญถึง หรือรู้จักกันดีในนามปากกา ว.วชิรเมธี (๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖) เป็นภิกษุชาวไทย มีชื่อเสียงว่าเป็นพระนักวิชาการ นักคิดนักเขียน และนักบรรยายธรรม^๔

ประวัติ

อยู่ที่บ้านครึ่งใต้ ต.ครึ่ง อ.เชียงของ จ.เชียงราย ท่านเป็นคนที่มีรักการอ่านมาตั้ง แต่เด็ก อ่านทุกอย่างที่ขวางหน้า จึงทำให้ท่านซึมซับความรู้ ทุกรูปแบบ เมื่อยัง เด็ก มารดาได้พาท่านไปทำบุญที่วัดบ่อยๆ ทุกวันพระ ซึ่งผลจากการติดตาม มารดาไปทำบุญบ่อยๆ นี้เอง ต่อมาได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้ท่านสนใจหลัก ธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และทำให้หนังสือที่ท่านอ่านไม่ได้ ถูกจำกัดอยู่ เพียงหนังสือความรู้หรือหนังสือบันเทิงทั่วไปเท่านั้น แต่หนังสือธรรมะก็เป็น หนังสือที่ท่านสนใจด้วยเช่นกัน หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ท่านก็ได้ขอ อนุญาตมารดาบวชเป็นสามเณรที่วัดครึ่งใต้ แตกต่างจากเพื่อนๆ ในวัยเดียวกันที่ มุ่งเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา เมื่อบวชเป็นสามเณรแล้ว ท่านตั้งใจศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม จนจบนักธรรมชั้นเอก แล้วย้าย มาพำนักอยู่ที่วัด พระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จน สำเร็จ การศึกษาเปรียญธรรม ๖ ประโยค ต่อมาเมื่ออายุครบ ๒๑ ปี จึงอุปสมบท เป็นพระภิกษุที่วัดบ้านเกิด และย้ายมาพำนักที่วัดเบญจมบพิตร ในกรุงเทพฯ เพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีต่อจนสำเร็จ เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่ง ถือเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ด้านการศึกษาทางโลก นั้น ท่านสำเร็จการศึกษาเป็น “ศึกษาศาสตรบัณฑิต” (สังคม-มัธยมศึกษา) จากมหา วิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช และ “พุทธศาสตร มหาบัณฑิต” จากมหา วิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปัจจุบันท่านได้ รับเชิญให้เป็น อาจารย์ สอนนักศึกษาระดับปริญญาโทที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากนั้นก็ยังรับเชิญเป็นวิทยากร บรรยายวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้กับหน่วยงานต่างๆ อีกมากมาย ในแง่จริยวัตรส่วนตัวนั้นนอกจากท่านจะเป็นพระ นักวิชาการ พระนักคิด

^๔ ออนไลน์, <https://th.wikipedia.org/wiki> : **ออนไลน์**, (สืบค้นเมื่อ ๓๐ ก.ย. ๒๕๖๐).

นักเขียน แล้วท่านก็ยังสนใจฝึกสมาธิภาวนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่าสิบปี ผลงานหนังสือของท่านมีเกือบ ๒๐ เล่ม ผลงานซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ ธรรมะติดปีก, ธรรมะหลับสบาย, ธรรมะดับร้อน เป็นต้น

การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

หลังสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอาราธนาให้เป็นอาจารย์พิเศษของบัณฑิตวิทยาลัย มจร. (๒๕๔๖-๒๕๕๓) สอนวิชาสัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่ (Seminar on Buddhism and New World Perspectives) แก่นิสิตระดับปริญญาโททั้งภาคปกติ (พระภิกษุ) ภาคพิเศษ (คฤหัสถ์) นอกจากนั้นยังได้รับอาราธนาให้เป็นอาจารย์พิเศษระดับปริญญาตรี โท เอก ของมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งของภาครัฐและเอกชนอีกหลายแห่ง รวมทั้งเป็นอาจารย์พิเศษให้กับสถาบันพระปกเกล้า วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร โรงเรียนเตรียมทหาร โรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน เป็นต้น พร้อมๆ กับการทำหน้าที่อาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัย ท่านยังอุทิศตนทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบ “ธรรมประยุกต์” (Applied Buddhism) จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางด้วยผลงานธรรมนิพนธ์ในชุด “ธรรมะติดปีก” (ประกอบด้วยธรรมะติดปีก ธรรมะบันดาล ธรรมะดับร้อน ธรรมะหลับสบาย) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในแบบ “ธรรมประยุกต์” หรือ Applied Buddhism ของท่านทำให้เกิดกระแสความตื่นตัวและก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการศึกษาธรรมะในเมืองไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งวงการเทศน์ที่ลดความเข้มข้นทางธรรมนิยมลงมาสู่การเทศน์เชิงปฏิภาณหรือเทศน์ปนทอล์คที่ทำให้การแสดงธรรมกลายเป็นเรื่องทันสมัยมีชีวิตชีวาเข้าถึงคนได้ทุกกลุ่ม วงการเขียนหนังสือธรรมะที่หนังสือธรรมะกลายเป็นหนังสือยอดนิยมของคนทุกวัย และวงการวิทยุและโทรทัศน์ที่รายการธรรมะกลายเป็นรายการในช่วงไพรม์ไทม์อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน จนปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ถูกนักสื่อสารมวลชนนิยามว่าเป็นปรากฏการณ์ “ธรรมะอินเทรนด์” ปัจจุบันท่านมีผลงานธรรมนิพนธ์ไม่น้อยกว่า ๒๐๐ เล่ม (สถิติ ณ พ.ศ. ๒๕๕๗) หลายเล่มได้รับการแปลสู่ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาอินโดนีเซีย ภาษาสเปน ภาษาฝรั่งเศส บางเล่มได้รับการดัดแปลงเป็นบทละครโทรทัศน์ ละครเวที ดัดแปลงเป็นบทภาพยนตร์ หรือแม้แต่บทโฆษณาเพื่อการปลูกฝังค่านิยมอันดีงามของสังคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ก่อตั้งสถาบันวิมุตตยาลัย อันเป็นสถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสันติภาพโลก พ.ศ. ๒๕๕๒ ก่อตั้งศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน เพื่อเป็นธรรมสถานในการบูรณาการพุทธธรรมเข้ากับทุกกิจกรรมของชีวิตผ่านการจัดคอร์สภาวนาทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ และในปีเดียวกันนี้ท่านยังได้ก่อตั้งเว็บไซต์ www.dhammatoday.com เพื่อขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมโลกตามแนวคิด “ธรรมะออนไลน์ เพื่อไทย เพื่อโลก” พ.ศ. ๒๕๕๕ ก่อตั้งมหาวิชชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ สถาบันการศึกษาทางเลือกเพื่อการพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ ในโอกาสธรรมสมโภช ๒๖ ศตวรรษแห่งพระพุทธศาสนายุคกาล และก่อตั้งมูลนิธิ

วิมุตตยาลัย เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาสันติภาพโลก ปัจจุบันท่านสังกัด วัดพระสิงห์ (พระอารามหลวง) ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย และพำนักจำพรรษา ณ ศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิญตะวัน บ้านสันป่าเหียง ตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เพื่อทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกด้วยการเขียนหนังสือและการประยุกต์พุทธธรรมเข้ากับทุกกิจกรรมของชีวิตผ่านการจัดคอร์สภavana ทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศตามแนวทางแห่งอานาปานสติของพระพุทธองค์

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - สกุล : พระโยธกา ปุณณวิโส (บุญมาวงษา)
- วัน/เดือน/ปี/เกิด : ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๒
- สถานที่เกิด : โรงพยาบาลอำเภอโพธารมย์ จังหวัดนครพนม
- ภูมิลำเนาเดิม : ๓๖ หมู่ ๑๔ บ้านโพธารมย์ ตำบลโพธารมย์ อำเภอโพธารมย์ จังหวัดนครพนม ๔๘๑๙๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน-สังกัด : ๑๓๕ หมู่ ๑๐ วัดอุโมงค์(สวนพุทธธรรม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
- ประวัติการศึกษา : ระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านโพธารมย์ ตำบลโพธารมย์ อำเภอโพธารมย์ จ.นครพนม พ.ศ. ๒๕๔๔
: ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนโพธารมย์ราษฎร์พัฒนา ตำบลโพธารมย์ อำเภอโพธารมย์จังหวัดนครพนม พ.ศ.๒๕๔๘
: ระดับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนโพธารมย์ราษฎร์พัฒนา ตำบล โพธารมย์ อำเภอโพธารมย์ จังหวัดนครพนม พ.ศ. ๒๕๕๑
: สำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต พธ.บ.คณะสังคมศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๖
: เข้าศึกษาต่อปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตพธ.ม. สาขาวิชาพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เมื่อปีการศึกษา ๒๕๕๖ รุ่นที่ ๑๖
- หน้าที่การงานที่ปัจจุบัน : เป็นพระวิทยากร ค่ายคุณธรรม ๑๓๕ หมู่ ๑๐ วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
: เป็นพระวิทยากรประจำโรงเรียนอนุบาลตรุณนิมิตวิทยา และไปสอน ตามสถานที่ต่างๆ (ตามคำนิมนต์)
: เป็นพระวิทยากรเคลื่อนที่ อบรมนักเรียน ตามโรงเรียนต่างๆ (ตามคำนิมนต์)